PLATONAS

Faidras

aidai

PLATONAS

FAIDRAS

PLATONAS

Faidras

Iš graikų kalbos vertė
ir paaiškinimus parengė
NAGLIS KARDELIS

Baigiamąjį žodį parašė
VYTAUTAS ALIŠAUSKAS

aidai
ALK
1996

Versta iš: Platonis *Parmenides. Phædrus* /
Rec. C. Moreschini. Edizioni dell'Ateneo, 1966

Knygos leidimą parėmė
Atviros Lietuvos fondas

ISSN 1392-1673
ISBN 9986-590-31-0

TURINYS

Pratarmė

Atiduodamas skaitytojų teismui „Faidro“ vertimą, norėčiau tarti keletą žodžių tiek apie šio Platono kūrinio skaitymo džiaugsmus, tiek apie jo vertimo vargus.

Visas „Faidro“ grožis ir minties bei vaizdo gaivalingumas atsiskleidžia tik tuomet, kai jį skaitome senovės graikų kalba, todėl dialogą versdamas patyriau prieštaringų jausmų: viena vertus, suvokiau, jog galiu mėgautis šio kūrinio subtilybėmis jį skaitydamas, taip pat išgyventi maksimalų kalbinės originalo būties intensyvumą, o kita vertus, supratau, jog negaliu šio palaimos potyrio perteikti tiems, kurie turės skaityti tik vertimą. Kiekviena kalba turi savą logiką ir savą turinio raiškos specifiką, todėl izomorfiškas ir absoliučiai tikslus vertimas tėra hermeneutinė fikcija ir prietaras tų, kurie neįstengia mėgautis kalba pačia savaime, įvertinti visų kiekvieno žodžio, kiekvienos frazės semantinių atspalvių bei pusšešėlių. Kalba, iš kurios verčiama, ir kalba, į kurią verčiama, yra tarsi dvi aikštingos moterys, nuolat besivaidijančios ir be galo pavydžios viena kitai. Tuo pat metu įtikti joms abiem neįmanoma. Jei nuosekliai ir kruopščiai perteiksime visą graikiškojo originalo semantinę ir stilistinę faktūrą, mėginsime įsibrauti į kalbos „mikrolygmenį“, kuriame funkcionuoja senovės graikų mentalumo niuansus lemiančios struktūros, iškart pastebėsime, jog vertimas neskamba lietuviškai, jog lietuviško sakinio sintaksė tarsi dirbtinė ir lyg

išprievartauta. O jei vertimą sustyguosime pagal visas savõsios kalbos taisykles, tuomet privalėsime paaukoti gausybę semantinių subtilybių bei niuansų, turėsime atsisakyti pretenzijų graikiškojo mentalumo specifiką perteikti lietuvių kalbos morfologinėmis ir semantinėmis lytimis. Šia prasme vertimas yra diplomatija, mėginimas surasti kompromisą tarp abiejų kalbų. Kaip ir kiekviena diplomatija, vertimas yra ne visai „švarus" dalykas, o vertėjas yra priverstas nuolat jausti sąžinės graužatį ir (kalbinės) tapatybės susidvejinimą.

Turinio požiūriu „Faidras" yra tiek sodrus, kad, norint geriau įsisąmoninti jo vidinę logiką, tekstą būtina įdėmiai perskaityti keletą kartų. Nuolatinė stilistinių registrų kaita (pvz., neutralaus, ironiško ir pompastiško tonų seka, pasikartojimas, persiliejimas vienų į kitus) gali kiek varginti, trikdyti ar net erzinti skaitytoją - ypač tuomet, kai dialogas skaitomas pirmą kartą. Būtina įspėti ir apie kultūrinį šoką, kuris ištiks, susidūrus su homoerotinės tematikos plėtojimu šiame veikale; reikia suvokti tai, jog susiduriame su daugeliu atžvilgių visiškai kitoniška kultūra, skirtingomis nei mūsų vertybėmis, nuostatomis bei konotacijų laukais. Žiūrėkime į šį tekstą tarsi archeologai, atkasę svetimos civilizacijos griuvėsius, ir bandykime, kaip sakydavo romėnai, sine ira et studio, suvokti, ką šis keistas ir vis dėlto įstabus tekstas reiškia, kokia jo visumos reikšmė ir prasmė, ką jis gali (o galbūt - net nori?) pasakyti mums, mūsų epochai.

Nors sukurtas beveik prieš pustrečio tūkstančio metų, „Faidras" stebėtinai aktualus. Maža to, galime net pabrėžti, jog šis Platono veikalas turi daugybę bruožų, leidžiančių jį

sieti su mūsų dienų literatūros kūriniais. Kokie tai bruožai?

Pirmas bruožas - „Faidro“ kompozicija: dialogas suklijuotas iš paskirų fragmentų tarsi koliažas - net jei tie fragmentai ir sulydyti į stiliaus požiūriu vieningą visumą. Antras bruožas - labai platus referencijos (taip pat ir savireferencijos) laukas: skaitytoją griūte užgriūva įvairių kūrinių citatos, mitų nuolaužos su čia pat pateikiamais racionalistiniais išaiškinimais bei interpretacijomis, kai kurie mitai (pvz., apie cikadas ir apie Teutą) tarsi žaismo dėlei išgalvojami čia pat ir tuoj pat pasitelkiami savireferencijos laukui apsibrėžti bei naujai legitimacijos sistemai sukurti (mat senieji, tradiciniai legitimacijos būdai sugriuvę ir vertinami su ironija). Trečias bruožas - nuolatinis savojo kūrybos proceso komentavimas: pirmojoje „Faidro“ dalyje kalbos yra sakomos, o antrojoje - jos komentuojamos ir išnarstomos iki smulkiausių detalių. Šitaip kuriamas tarsi „tekstas tekste“. Jo hierarchinius lygmenis šiame veikale galime išskirti net tris. Pirmas lygmuo - tai nuostabaus gamtos kampelio aprašymas; jis funkcionuoja kaip fonas ir įrėmina visą veikalą (gamta - tai tarsi teatras, kuriame vyksta vaidinimas). Antras lygmuo - tai trys kalbos, trys „kūriniai kūrinyje“, tarsi trys vaidinimai teatre (pirmieji du - aiškiai komedijos). Trečias lygmuo - šių trijų kalbų, tarsi teatro vaidinimų, vertinimas bei komentavimas. Ketvirtas „Faidro“ bruožas, leidžiantis lyginti šį dialogą su šiuolaikinės literatūros dvasia - tai ironiškas (ir autoironiškas) kūrinio tonas, nuolatinis šaipymasis iš savęs ir iš kitų, skaitytojo vedžiojimas už nosies, kuomet kalbama apie „tiesos“ ieškojimą ir čia pat parodomas tokio ieškojimo

beprasmiškumas. Pvz., Sokratas negaili piktų žodžių sofistams, tačiau juos kritikuodamas pats atvirai demonstruoja tokius painius, dirbtinius ir pritemptus samprotavimus, kad šie yra ne kas kita, kaip savõs, „teisingos"(?) sofistikos demonstravimas. Tekste daug loginių prieštaravimų, tačiau atrodo, kad Platonas nė nesiruošia jų pastebėti ar pašalinti, tarsi laikydamas juos savitu stilistiniu elementu, sukuriančiu paradokso ir intelektualinio šoko įspūdį. Penktas šiuolaikiškas „Faidro" bruožas - tai nuolatiniai svarstymai apie sakytinės ir rašytinės kalbos santykį, pastabos apie rašytinio teksto bejėgiškumą negailestingos refleksijos akivaizdoje, apie emocinį užrašyto žodžio „nublankimą", „išblėsimą", „išsitrynimą", „nusiplovimą" (mat rašoma tarsi vandenyje - in aqua scribitur) bėgant laikui, kuris, prasigrauždamas po bet kokiais tariamai ontologiniais pamatais, parodo, jog viskas tėra kultūra. Taip pat parodoma, jog nesama jokios išorinės legitimacijos, kad visi užrašyti žodžiai tėra savireferentiškos sistemos elementai, tarsi našlaičiais tapę rašančiojo „vaikai". Atskleidžiamas įsitikinimas, jog bet kuri baigtinė minties sistema (o tokia kaip tik esti užrašytas tekstas) yra netobula - iš čia tarsi turėtų sekti postmoderniems rašytojams būdingas „nesugebėjimas" užbaigti kūrinio, tačiau Platonas vis dėlto nurodo, jog tikrasis išminties ir filosofijos prieglobstis yra dialektika, gyva diskusija, tie žodžiai, kurie rašomi ne ant vaško lentelės, o į klausančiojo sielą, todėl jie visuomet įstengia „pasiteisinti", peržengti patys save, įveikti savo ribotumą ir, sakytume, susirasti prieglobstį vis naujame ir naujame metalygmenyje.

Vis dėlto „Faidras" yra ne moderno ir ne postmoderno, o Antikos, taigi ir Klasikos kūrinys. Kiekviena nauja epocha ras šiame šedevre kažką sava ir su entuziazmu sakys, jog „Faidras" išreiškia kaip tik jos dvasią. O nemirtingasis Platonas vien ironiškai nusišypsos, paliudydamas savo pranašumą ir patvirtindamas teiginį, jog Klasika nesensta.

***

Kad skaitytojas galėtų geriau įsivaizduoti „Faidro" struktūrą, pateikiame trumpą kompozicinę šio dialogo schemą.

I. Įžanginė dalis (227a-230e).
II. Trys kalbos (231a-157b).
1. Lisijo kalba (231a-234e).
2. Pirmoji Sokrato kalba (237a-241d).
3. Antroji Sokrato kalba (palinodija) (244a-257b).
III. Kalbų aptarimas ir samprotavimai apie iškalbos meną (257c-279b).
IV. Kūrinio pabaiga (Sokrato malda) (279c).

Naglis Kardelis
Vilnius, 1996 m. balandžio 15 d.

FAIDRAS

Sokratas, Faidras[1]

SOKRATAS. Mielas Faidrai, kur gi ir iš kur? 227

FAIDRAS. Iš Lisijo[2], Sokratai, Kefalo sūnaus, traukiu pasivaikščioti už [miesto] sienos; mat daug laiko ten praleidau sėdėdamas nuo pat ankstaus ryto. Paklusdamas tavo ir savo draugui Akumenui, leidžiuosi į pasivaikščiojimus [užmiesčio] keliais: mat jis sako, kad šie ne tiek alsinantys, kiek pasivaikščiojimai dromais.[3] *b*

SOKRATAS. Puikiai, brangusis, jis sako. Vadinasi, Lisijas, kaip ir dera, buvo mieste...

FAIDRAS. Taip, pas Epikratą[4], Moricho namuose[5] greta Olimpiečio šventyklos.

SOKRATAS. Tad kaip jūs leidote laiką? Aišku, kad Lisijas jus vaišino savo kalbomis.

FAIDRAS. Patirsi, jei turi laisvo laiko mane palydėti ir paklausyti.

SOKRATAS. O ką? Nejau nemanai, kad būsiu atlikęs darbą, anot Pindaro, „viršesnį už rūpestį“[6], išklausęs apie tai, ką veikėte su Lisiju? *c*

FAIDRAS. Tad eime.

SOKRATAS. Kad tik papasakotum!

FAIDRAS. O juk tai, ką išgirsi, Sokratai, tinka kaip tik tau: mat kalba, kurią nagrinėjome, buvo - nežinau kodėl -

apie meilę. Lisijas yra parašęs apie bandomą sugundyti gražuolį, tačiau ne mylinčio - bet čia ir slypi gudrybė. Mat Lisijas sako, kad labiau reikią įsiteikti nemylinčiam, negu mylinčiam.

SOKRATAS. Na ir kilnus! Jeigu jis parašytų, kad labiau reikia įsiteikti vargšui nei turtuoliui, vyresniam nei
d jaunesniam, ir apie visus kitus dalykus, susijusius su manimi ir daugeliu iš mūsų, - tai būtų miestui derančios ir tautai naudingos kalbos! Taigi taip įsigeidžiau pasiklausyti, kad, net jei kulniuodamas leistumeisi iki pat Megarų ir, kaip liepia Herodikas, priėjęs jų sieną, patrauktumei atgal, - jokiu būdu tavęs nepaleisčiau.[7]

FAIDRAS. Kodėl tu, brangusis Sokratai, tai šneki?
228 Nejau manai mane, šitokį negabų, galėsiant vertai Lisijo prisiminti, ką jis, sumaniausias dabartinis rašytojas, kūrė ilgai ir iš lėto? Kur jau čia man - jei ir geisčiau [tai padaryti] labiau, nei turėti krūvą aukso.

SOKRATAS. Oi, Faidrai, - jei jau nepažįstu aš Faidro, tai pamiršau ir save patį; bet ne - nei viena, nei kita: esu įsitikinęs, kad Faidras, besiklausydamas Lisijo veikalo, išklausė jo ne šiaip kokį kartą, bet vertė kartoti daugelį
b sykių, o tai daryti šis mielai sutikdavo, tačiau anajam ir to buvo maža - jis galų gale paėmė ritinėlį, ėmė peržiūrinėti visa, kas jį ypač masino, o kai šitai nuo pat ryto darydamas užsisėdėjo, pavargo ir išėjo pavaikštinėti, iškalęs veikalą atmintinai. Prisiekiu šunimi, iš tiesų taip manau, jei [veikalas] nebuvo pernelyg ilgas. O idant įgustų [sakyti Lisijo kalbą], patraukė už miesto; sutikęs žmogų, kuris

eina iš galvos, kad tik galėtų klausytis skaitomų kalbų, Faidras apsidžiaugė, turėsiąs su kuo atsiduoti koribantiškam šėlui, tad ir pakvietė aną eiti drauge. Kai šis kalbų *c*
mylėtojo paprašė atpasakoti [Lisijo kalbą], tas pradėjo apsimetinėti, esą jam nesinorį, o pabaigs tuo, kad imsis atpasakoti netgi per prievartą - nors niekas savo noru jo ir neklausytų; todėl tu, Faidrai, paprašyk jo nedelsiant stvertis to, ką jis vistiek padarys bet kokiu atveju.

FAIDRAS. Tiesą sakant, geriausia pasakoti taip, kaip sugebu, o tu, man atrodo, jokiu būdu manęs nepaleisi, kol aš - kad ir kaip [prastai] - nenupasakosiu.

SOKRATAS. Iš tiesų taip atrodo!

FAIDRAS. Tuomet šitaip ir padarysiu, bet iš tikrųjų, *d*
Sokratai, pažodžiui visos [kalbos] neišmokau - nors beveik visko, ką Lisijas sako apie įsimylėjusio ir neįsimylėjusio padėties skirtingumą, pagrindinę mintį perteiksiu paskyriui, pradėdamas nuo pirmojo [skyriaus].

SOKRATAS. Bet, mielasis, pirmiausia parodyk, ką ten laikai kairėje rankoje po apsiaustu - nuvokiu, kad su savimi turi ir patį rašinį; tad jei tai tiesa, suprask, kad, nors ir labai tave myliu, bet - ir Lisijui čia dalyvaujant, - ne ypač *e*
geidžiu, kad ant mano kailio mėgintum lavintis. Nagi parodyk!

FAIDRAS. Liaukis, Sokratai, tu iš manęs atėmei puoselėtą viltį pasinaudoti tavimi [iškalbos] pratyboms. Kur patari prisėsti ir stvertis skaitymo? 229
SOKRATAS. Čionai pasukę, eikime palei Ilisą[8], o vėliau, kur mums patiks, ten tyloje ir prisėsime.

FAIDRAS. Atrodo, tam yra tinkama proga, nes aš, kaip tyčia, basas, o tu šitoks visada. Žengiant tiesiog sekluma, lengviau bus kojoms, - tai ypač malonu šiuo metų ir dienos laiku.

SOKRATAS. Vesk ir drauge stebėk, kur galėtume prisėsti.

FAIDRAS. Taigi ar matai aną aukščiausiąjį plataną?

SOKRATAS. Na ir ką?

b FAIDRAS. Ten šešėlis ir švelnus vėjelis, taip pat žolė atsisėsti ir - jei norėtume - prigulti.

SOKRATAS. Tad vesk.

FAIDRAS. Pasakyk man, Sokratai, ar ne čia, kažkur nuo Iliso kranto, kaip pasakojama, Borėjas pagrobė Oreitiją[9]?

SOKRATAS. Pasakojama.

FAIDRAS. Ar tik ne iš čia? Mat užtakiai čia atrodo malonūs, švarūs ir skaidrūs, tinkami mergaitėms šalia jų žaisti.

c SOKRATAS. Ne čia, bet pasroviui kokius du ar tris stadijus, kur Ilisą perbrendame Agros[10] [šventovės] link; kažkur ten yra aukuras Borėjui.

FAIDRAS. Nelabai numanau; bet pasakyk, vardan Dzeuso, Sokratai, ar manai šį mitinį pasakojimą esant teisingą?

SOKRATAS. Jei netikėčiau, kaip kad [netiki] išminčiai, keistuolis nebūčiau - tuomet gudragalviaudamas teigčiau
d ją, bežaidžiančią su Farmakėja[11], buvus Borėjo gūsio nublokštą nuo gretimų uolų, ir kad apie Oreitiją, šitaip pražuvusią, ir buvo pasakojama kaip apie Borėjo pagrobtą;

{arba nuo Arėjo kalvos[12] - mat pasakojama ir tokia sakmė, kad nuo ten, o ne iš čia ji buvusi pagrobta}. Tačiau aš, Faidrai, manau, jog šitokie [svarstymai] - nors kartais ir mieli, yra ypač gabaus, darbštaus, bet ne itin sėkmės lepinamo vyro [reikalas], - ir ne dėl ko kito, o dėl to, kad po šio [pasakojimo] jam neišvengiamai teks atstatyti hipokentaurų[13] rūšį, vėlgi po to Chimairos[14] [gentį] - ir štai užlieja jį visokių gorgonų[15] bei pegasų[16] minia ir kažin e
kokių kitų neįmanomų pabaisų padermių begalės bei nesąmonės. Jei kas nors, jomis netikėdamas, imsis, besiremdamas kažkokia kaimiška išmintimi, tikėtinai kiekvieną jų įrodinėti, jam prireiks daug laisvo laiko. Aš tokiems dalykams laisvalaikio neturiu visiškai. O priežastis, brangusis, štai kokia: vis dar niekaip neįstengiu - pagal Delfų įrašą - pažinti savęs paties. Taigi man juokinga, 230
dar nežinant šito, tyrinėti kitoniškus dalykus. Štai kodėl, atsisveikinęs su jais ir tikėdamas tuo, kas apie juos yra manoma, - kaip ką tik sakiau, - tyrinėju ne juos, o save patį: ar aš koks žvėris, sudėtingesnis ir nirtulingesnis už Tifoną[17], ar jaukesnis ir paprastesnis gyvūnas, iš prigimties turintis dalį kažin kokioje dieviškoje - [nors] ir kuklioje - lemtyje. Beje, bičiuli, ar tai ne tas medis, prie kurio mus vedei?

FAIDRAS. Kaip tik tas. b

SOKRATAS. Prisiekiu Hėra, tai puikus prieglobstis: mat šis platanas labai išsikerojęs ir aukštas, o avinėlio medžio[18] tiek aukštis, tiek ir šešėlis nuostabūs - dabar pats jo žydėjimas, ir jis teikia kvapniausią vietelę. Vėlgi ir gaiviausias šaltinis po platanu teka, šalčiausio vandens, - tai galima pa-

tirti [panardinus] koją. Iš mergelių statulų bei aukojimo
atnašų galima spręsti čia esant kažkokių nimfų ir Ache-
c lojo[19] šventovę. Pagaliau ir vėjelis šioje vietoje palaimin-
gas ir labai mielas: vasariškai ir skambiai atitaria cikadų
chorui. Bet labiausiai vykę tai, kad ant nuožulnaus šlaito
auga daug žolės - idant prigulusiam būtų ypač patogu
atremti galvą.[20] Tad kuo puikiausiai tau pavyko atvesti,
brangusis Faidrai.

FAIDRAS. O tu, nuostabusai, atrodai kaip pats neįpras-
čiausias žmogus. Iš to, ką kalbi, esi panašus tiesiog į vedlio
reikalingą kitatautį, o ne į vietos gyventoją: tu iš mūsų
d miesto ne tik nekeliauji į svečias šalis, bet, regis, visiškai
neišeini net ir už sienos.

SOKRATAS. Atleisk man, geriausiasis. Mat esu smalsus,
o vietovės ir medžiai manęs nieko netrokšta išmokyti -
kitaip nei miesto žmonės.[21] Vis dėlto atrodo, jog būsi iš-
radęs vaistą, kaip mane išvilioti. Kaip mojuodami žalia
šakele ar kokiu nors vaisiumi paskui save veda alkanus
gyvulius, taip ir tu, tiesdamas kalbų ritinėlius, atrodai ge-
e bėsiąs vesti mane per visą Atiką ir visur kitur, kur tik pano-
rėsi. Vis dėlto, kadangi šįsyk atėjau čionai, aš, man atrodo,
prigulsiu, o tu, kokioje padėtyje manai būsiant patogiau-
sia skaityti, šitokią pasirinkęs ir skaityk.

FAIDRAS. Taigi klausyk.[22]

231 „Žinai mano ketinimus, taip pat jau girdėjai ir apie
tai, ką laikau mudviem esant naudinga, jeigu jie bus
įvykdyti. Tad manau, jog tai, kad nesu tavęs įsimylėjęs, ne-
sukliudys manajam prašymui: mat įsimylėję vėliau, kuo-

met išblėsta jų aistra, gailisi dėl savo prielankaus požiūrio [į mylimąjį]. O neįsimylėjusiems niekada neateina metas pakeisti nuomonę. Mat ne per prievartą, bet savo noru - kaip namų reikalus kuo geriausiai sprendžia - [taip ir čia] pagal savo išgales gerai elgiasi. Be to, mylintys stebi, kas bloga nutiko jų veikloje dėl meilės, o ką yra padarę gerai, tad pridėję [dar ir] atliktąjį triūsą, mano seniai atsidėkoję *b*
tiems, kuriuos myli. O nemylintiems netenka nei [meilės] kelti dingstimi apleistiems namų reikalams, nei kadaise atliktus darbus vardyti, nei kaltinti ką nors dėl savo susipykimo su artimaisiais. Kadangi atkrinta šitiek blogybių, nebelieka nieko, kas trukdytų jiems noriai atlikti visa, kuo mano galėsią [ką nors] pamaloninti. Be to, jei atseit verta *c*
įsimylėjusius branginti dėl to, kad šie myli ir yra draugiški tiems, kuriuos myli, bei pasiruošę ir žodžiais, ir darbais - kitų nekenčiami - džiuginti mylimuosius, nesunku sužinoti, ar jie kalba tiesą: mat ką jie įsimylės vėliau, tiems ir teiks pirmenybę, ir aišku, kad su ankstesniaisiais elgsis blogai, jei tai pasirodys [malonu] tiems, kuriuos įsimylėjo vėliau. Apskritai, kaip galì pasitikėti šitokiame reikale tuo, kurį ištiko tokia nelaimė, kurios nukreipti nemėgintų nė *d*
vienas, net būdamas patyręs? Mat [įsimylėjusieji] ir patys sutinka, kad yra greičiau sergantys, negu sveiko proto, ir kad žino, jog prastai samprotauja, tačiau negalį savęs suvaldyti. Kaip tad jie, atgavę gebėjimą tinkamai svarstyti, laikys puikiu dalyku tai, kam ryžosi būdami šitokios būklės? Ir jei iš mylėtojų rinktumeisi geriausią, tau tektų rinktis iš nedaugelio; o jei tarp kitų ieškotumei sau tinkamiausio -

rinktumeisi iš daugelio. Taigi daug daugiau vilties tarp
e daugelio atrasti vertąjį tavosios draugystės.

Jei bijai nusistovėjusio papročio, kad, žmonėms pa-
tyrus [apie tavo elgesį], neliktų gėda - aišku, kad mylėto-
232 jai[23], manydami, jog ir kiti jiems, kaip ir jie patys kitiems,
pavyduliauja, aukštins save pasakodami ir garbėtroškiš-
kai visiems rodys, kad [siekiant palenkti mylimąjį] jų varg-
ta ne tuščiai. O neįsimylėję, būdami patys už save stipresni,
vietoj žmogiškos šlovės pasirinks tai, kas geriausia. Be to,
neišvengiamai tenka išgirsti ir išvysti, kaip daugelis įsimy-
lėjėlių sekioja paskui mylimuosius, paversdami tai [savo]
darbu, taigi kai tik jie pamatomi besišnekučiuoją vieni su
b kitais, tuomet manoma, kad jie bendrauja dėl jau gimu-
sio ar gimstančio geidulio. O nemylinčių niekas nė neban-
do kaltinti dėl bendravimo, žinodami, kad būtina su kuo
nors pasišnekėti arba dėl draugystės, arba dėl kokio kito
malonumo. Ir jei tave ima siaubas manant, kad sunku iš-
saugoti draugystę, [suvok], kad, susipykus kokiu kitu at-
c veju, nelaimė ištinka abudu, o tik tau vienam praradus
tai, ką labiausiai branginai, [tik] tave paliestų didi netek-
tis, - taigi tau verta labiau vengti įsimylėjusiųjų: mat šie
dėl daugelio dalykų jaučia nuoskaudą ir mano, jog viskas
vyksta kaip tik tuo tikslu, kad būtų jiems pakenkta. Todėl
mylimiesiems neleidžia bendrauti su kitais, bijodami, kad
nei susikrovusieji turtą nepralenktų jų ištekliais, nei iš-
silavinusieji netaptų viršesni proto pagavumu; jie vengia
d įtakos kiekvieno, išsiugdžiuso bet kokią kitą dorybę. Tai-
gi, įtikinę tave tokių neapkęsti, [įsimylėję] palieka tave be

draugų, o jei, savęs paties žiūrėdamas, samprotausi su-
maniau už juos, tuomet su jais susipyksi. O kuriems nek-
liuvo įsimylėti, bet kurie dorybės dėka pasiekė, ko troš-
ko, tie nepavydės mėgstantiems bendrauti, tačiau verčiau
nekęs tų, kurie nenori, manydami, jog šie į juos žvelgia iš
aukšto, o iš mėgstančių bendrauti galį turėti naudos, tai-
gi žymiai daugiau vilties, kad iš jų veiklos užgims drau- *e*
gystė, o ne nesantaika.

Be to, daugelis mylėtojų pirmiau ima geisti kūno,
negu pažįsta būdą ir ištiria kitas būdingas savybes, taigi
jiems neaišku, ar jie panorės būti [mylimųjų] draugais ir
tuomet, kai išblės jų potraukis. O nemylinčių atveju - jie 233
ir anksčiau, būdami draugai, tarpusavyje šitai atlikdavo -
neatrodo tikėtina, jog dėl to, ką malonaus jie patyrė, jų
draugystė susilpnėtų, priešingai, tai pasiliks kaip atminti-
nas ženklas, laiduojantis [draugiškus santykius] ir ateityje.
Galima tikėtis, jog tapsi geresnis, jei paklausysi manęs, o
ne įsimylėjėlio: mat anie liaupsina visa, kas tiktai kalbama
ar daroma, neatsižvelgdami į tai, kas geriausia, - tiek dėl
to, kad baiminasi įsipykti, tiek ir dėl to, kad dėl aistros
patys silpniau įstengia susivokti. Juk meilė atskleidžia štai *b*
ką: kas joje nelaimingi, tuos ji verčia laikyti nemaloniais
dalykais ir tai, kas kitiems liūdesio nekelia, o kas laimingi,
tuos priverčia liaupsinti ir tai, ko kiti net ir nelaiko gyriaus
vertu malonumu. Štai kodėl daug labiau dera mylimųjų
gailėtis, negu jiems pavydėti. Jei man paklusi, aš su tavi-
mi bendrausiu visų pirma ne dėl akimirkos malonumo - *c*
iš to bus ir ateityje naudos; būsiu ne meilės nugalėtas, bet

save patį suvaldęs; dėl menkniekio nekeldamas ūmios
nesantaikos, net dėl didelių [prasikaltimų] vangiai ir silp-
nai tesupykdamas; netyčines kaltes užjausdamas, o tyčines
bandydamas nukreipti. Tokie tad ilgą laiką truksiančios
draugystės įrodymai. O jei tau atrodo, kad be meilės tvir-
tai draugystei atsirasti neįmanoma, reikia atkreipti dėmesį
į tai, kad tokiu atveju mes nebrangintume nei sūnų, nei
d tėvų ir motinų, neįgytume ištikimų draugų, kurie tampa
draugais ne dėl šitokio potraukio, o dėl kitų reikmių.

Be to, ypač jei reikia pagelbėti skurstantiems, ir ki-
tais atvejais labiau tinka daryti gera ne pertekusiems, o
stokojantiems: mat, prasilenkę su didžiausiomis nelaimė-
mis, jie bus dėkingiausi. Taigi ir asmeninių išlaidų po-
e žiūriu [vaišėms] verta kviesti ne draugus, o prašytojus ir
stokojančius maisto: juk pastarieji tai ir įvertins, ir seks
tokiems žmonėms iš paskos, ir ateis prie jų durų, ir la-
biausiai džiaugsis bei gausiausiai dėkos, ir linkės jiems dau-
gelio gėrybių. Tačiau, kita vertus, tinka suteikti malonę
smarkiai stokojantiems bei labiausiai gebantiems atsi-
234 dėkoti; ir ne tik mylintiems, bet ir to vertiems. Tai ne tie,
kurie pasmaguriaus tavąja jaunyste, o tie, kurie tau pasenė-
jus, skirs dalį savo gėrybių; ne tie, kurie, atlikę, [ko trokš-
ta], prieš kitus garbėtroškiškai girsis, tačiau tie, kurie dro-
vėdamiesi visų akivaizdoje tylės; ne tie, kurie trumpam
laikui atkreips į tave dėmesį, o tie, kurie visą gyvenimą
vienodai pasiliks draugais; ne tie, kurie, vos išblėsus geidu-
liui, ieškos dingsties nesantaikai, o tie, kurie savąją dory-
b bę atskleis pasibaigus tavo žydėjimo metui. Taigi atmink,

kas pasakyta, ir įsidėmėk, jog mylėtojams, laikydami jų elgesį blogu, bando įkrėsti proto draugai, o nemylinčių niekas iš artimųjų niekada nepeikė, esą šie dėl tokio būdo sau patiems ruošia ką nors bloga.

Galbūt tu taip pat manęs paklausi, ar patariu įsiteikti visiems nemylintiems. Manau, jog ir įsimylėjėlis nepatartų tau šitaip elgtis su visais įsimylėjėliais. Juk nei *c*
gaunančiajam [palankumą jis neatrodys] vertas lygaus palankumo, nei tau, jei norėtum, lygiai taip pat nebūtų įmanoma nuo kitų pasislėpti. Tačiau reikia, kad iš jo nepatirtum jokios žalos, ir abiem tai suteiktų naudos. Manau, kad yra pasakyta pakankamai, o jei pageidauji dar ko nors, manydamas, jog tai praleista, klausk."

FAIDRAS. Kaip tau, Sokratai, ši kalba? Ar ne antgamtiškai viskas nusakyta, be kita ko, ir įvardijimų atžvilgiu? *d*

SOKRATAS. Taigi kad daimoniškai, o drauguži, taip, kad net buvau pritrenktas. Ir šitai patyriau per tave, Faidrai, į tave žvelgdamas, nes man atrodė, jog tarpu žodžių skaitydamas džiūgavai. Manydamas, jog labiau nei aš išmanai tokius dalykus, sekiau paskui tave, o sekdamas bakchavau kartu su tavo dieviškąja galva.

FAIDRAS. Tebūnie. Atrodo, kad tu šitaip juokauji?

SOKRATAS. Ar aš atrodau juokaująs, o ne rimtai kalbąs?

FAIDRAS. Jokiu būdu, Sokratai, tačiau vardan drau- *e*
gystės sergėtojo Dzeuso teisybę pasakyk: nejaugi manai ką nors kitą iš helėnų galint byloti apie šį dalyką kitaip - plačiau ir pilniau?

SOKRATAS. O ką? Nejau ir dėl to mudu turime girti šią kalbą, kad jos kūrėjas pasakė tai, kas privalu, o ne vien dėl to, kad [joje] aiškiai, nugludintai ir kruopščiai yra išdailintas kiekvienas įvardijimas? Tad jei reikia, teks nusileisti tau, nes dėl savo menkystės to nepastebėjau; juk
235 kreipiau mintį tiktai į jo iškalbą, o štai visa kita, manau, ir pačiam Lisijui neatrodo pakankama. Man net pasirodė, Faidrai, kad [Lisijas] tą patį dalyką kartojo dukart ir triskart, tarsi neįstengdamas daug ką pasakyti apie tą patį, arba, antra vertus, tai jam nerūpėjo, jei tik tu kaip nors neprieštarauji. Ir man atrodė, kad jis vaikiškai išdykauja, įrodinėdamas, kad sugeba, apie tą patį dalyką kalbėdamas ir vienaip, ir kitaip, abiem atvejais jį nusakyti kuo puikiausiai.

b FAIDRAS. Niekus kalbi, Sokratai. Juk būtent tai jo kalboje ir yra: mat nepraleido nieko, ką, atsižvelgiant į turinį, verta apsakyti, taigi, lyginant su tuo, ką yra pasakęs, niekas niekuomet nepajėgs ką kita apsakyti pilniau ir verčiau.

SOKRATAS. Šį sykį jau neįstengsiu tavimi patikėti: mat išmintingi senovės vyrai ir moterys, kurie apie tai yra kalbėję bei rašę, įrodys mane meluojant, jei, bandydamas tau įsiteikti, nusileisiu.

c FAIDRAS. Kas jie tokie? Ir kur esi girdėjęs ką nors puikesnio už šiuos [Lisijo žodžius]?

SOKRATAS. Dabar negaliu taip greitai atsakyti. Bet aišku, kad iš kai kurių esu girdėjęs - ar iš gražiosios Sapfo[24], ar iš išmintingojo Anakreonto[25], ar iš kokių rašyto-

jų. Kodėl kalbu šitai prisimindamas? O daimoniškasis [bičiuli], mano krūtinė kažin kaip pilna, ir jaučiu galėsiąs papasakoti kitaip, bet ne prasčiau. O kad pats iš savęs apie tai nieko nesu išprotavęs, žinau gerai, suvokdamas savo nemokšiškumą; taigi manau, kad belieka tarti, jog aš - besiklausydamas - tarsi ąsotis prisipildžiau iš kažkokių *d*
kitų versmių; tačiau dėl vangaus [proto] esu pamiršęs, kaip ir iš ko tai išgirdau.

FAIDRAS. Betgi, o kilniausiasis, tai nusakei kuo gražiausiai. Taigi nesakyk, iš kokių [rašytojų] ir kaip išgirdai, net jei ir liepčiau, - atlik vien tai, apie ką kalbi: pažadėk papasakoti geriau, daugiau ir kitaip, negu šiame ritinėlyje, nepasitelkdamas [Lisijo žodžių], ir aš, kaip kad devynetas archontų, prižadu Delfuose pastatyti auksinį lygaus dydžio atvaizdą[26] - ne tik savo, bet ir tavo. *e*

SOKRATAS. Esi mieliausias ir iš tiesų auksinis, Faidrai, jei manai, jog tvirtinu Lisiją visais atžvilgiais suklydus ir kad apie visus šiuos dalykus įmanoma papasakoti kitaip. Manau, kad taip nėra atsitikę net ir pačiam prasčiausiam rašytojui. Na kad ir tai, apie ką ši kalbà: kas, kaip tu manai, kalbėdamas, jog reikia labiau įsiteikti nemylinčiam negu mylinčiam, praleis progą pašlovinti pirmojo protin- 236
gumą ir išpeikti antrojo beprotybę? Juk tai neišvengiama ir ar įmanoma pasakyti kitaip? Bet manau, jog šitokius dalykus reikia leisti ir kalbančiajam atleisti. Šitokiais atvejais girtinas ne atradimas, o dėstymas; tačiau kuomet [įrodymai] nėra neišvengiami ir kai juos sunku surasti, tuomet greta dėstymo [reikia girti] ir atradimą.

FAIDRAS. Sutinku su tuo, ką sakai, nes, man atrodo, nusakei tinkamai. Tad ir aš taip darysiu: leisiu tau remtis
b prielaida, jog labiau reikia laikyti sergančiu mylintį negu nemylintį, o kitus dalykus papasakojęs kitoniškai, išsamiau ir verčiau nei {Lisijas}, stovėki iškaltas kūju Olimpijoje šalia Kipselidų[27] atnašos!

SOKRATAS. Tu pažiūrėjai rimtai, Faidrai, kad, tave erzindamas, užsipuoliau vieną iš tavo numylėtinių, ir nejaugi iš tiesų manai, jog aš, rungdamasis su jo išmintimi, pamėginsiu papasakoti ką nors kita ir įvairiau?

FAIDRAS. Šiuo atžvilgiu, brangusis, esi įpuolęs į tas pa-
c čias pinkles. Labiau už visa kita tau būtina kalbėti kaip tik taip, kaip sugebi, idant nebūtume verčiami griebtis, kaip komediantai, nemalonių barnių. Sergėkis ir nenorėk priversti manęs kalbėti anava taip, [kaip tu]: „jei aš, Sokratai, nepažįstu Sokrato, tai ir pats save esu pamiršęs“, ir kad „jis geidė kalbėti, bet maivėsi“. Tačiau pamąstyk, jog mes iš čia neišeisime anksčiau, negu papasakosi, ką, kaip sakei, slepi savo krūtinėje. Dabar mes vienudu dyko-
d je vietoje, aš stipresnis ir jaunesnis, tad iš viso to „suvok, ką sakau“ ir jokiu būdu netrokšk kalbėti labiau jėga priverstas, negu savo noru.[28]

SOKRATAS. Bet, o laimingasis Faidrai, aš, prasčiokas, atrodysiu juokingai, jei nepasiruošęs imsiu rungtis su puikiu kūrėju.

FAIDRAS. Žinai ką? Liaukis prieš mane puikavęsis. Mat turiu tai, ką atskleidęs tave greitai priversiu kalbėti.

SOKRATAS. Tuomet jokiu būdu nesakyk.

FAIDRAS. Ne, tikrai pasakysiu. Ir mano žodis bus priesaika. Taigi prisiekiu tau - tačiau kuo būtent, kuo iš dievų? *e*
O gal nori - štai šiuo platanu? Tad iš tiesų, jei priešais šį [medį] neišklosi kalbos, niekada tau nei parodysiu, nei atskleisiu jokios kitos ir niekieno kalbos.

SOKRATAS. Oi, bjaurusis, na ir puikiai suradai būtinybę, kaip kalbas mylintį vyrą priversti daryti tai, ką tik lieptum.

FAIDRAS. Ką gi dar galvoje turėdamas išsisukinėji?

SOKRATAS. Jau nieko, kai šitaip esi prisiekęs. Mat kaip įstengčiau susiturėti nuo šitokios puotos?

FAIDRAS. Taigi kalbėk. 237

SOKRATAS. Žinai, ką tuomet darysiu?

FAIDRAS. Ką?

SOKRATAS. Kalbėsiu apsigaubęs [veidą], idant kuo greičiausiai perbėgčiau kalbą ir kad, nežvelgdamas į tave, neužsikirsčiau iš gėdos.

FAIDRAS. Tu tik kalbėk, o visa kita daryk, kaip nori.

SOKRATAS. Nagi, Mūzos, - ar būtumėt skardžiabalsės pagal savo giedojimo rūšį, ar įgijusios šitokį prievardį dėl muzikalios ligūrų[29] genties, - „stverkitės su manimi" mito, kurį pasakoti mane verčia šitasai puikiausiasis, idant jo draugas, ir anksčiau atrodęs šiam išmintingas, dabar dar *b*
išmintingesnis pasirodytų.

„Taigi buvo itin gražus berniukas, labiau gal jaunikaitis. Turėjo jis labai daug mylėtojų. Kažkuris vienas jų buvo gudrus, nes mylėdamas jį ne silpniau negu kuris kitas, buvo įtikinęs vaiką, kad jo nemyli. Ir kartą jo siek-

damas įtikinėjo tuo pačiu - nemylinčiam reikia įsiteikti labiau negu mylinčiam, o kalbėjo štai taip: „Vaike, ketinantiems tinkamai svarstyti kiekvieną [dalyką] yra vienintelis pradžios taškas. Privalu žinoti, apie ką būtent
c tariamasi, nes kitaip bus klystama visais atžvilgiais. Daugumai lieka paslėpta, jog jie nežino bet kurio [iš daiktų] esmės. Taigi tarsi žinodami, jie pradžioje nesutaria [dėl jos] tyrinėjimo, o pažengę į priekį, kaip ir dera, gauna sumokėti: juk jie nesutaria nei patys su savimi, nei tarpusavyje. Tad nepatirkime mudu to, dėl ko peikiame kitus, tačiau kadangi tau ir man yra kilęs klausimas, ar labiau reikia susidraugauti su mylinčiu, ar su nemylinčiu, apie meilę - kokia ji yra ir kokią turi galią - sutartinai apibrėžę
d ribą, į tai žvelgdami ir atsižvelgdami ištirkime, ar ji teikia naudą, ar žalą. Kad meilė yra kažin koks geismas, aišku kiekvienam. Vėlgi žinome, kad gražuolių geidžia ir neįsimylėję. Kaip tad atskirsime mylintį nuo nemylinčio? Vėlgi būtina suvokti, kad kiekviename mūsų esti dvi kažkoki idėji, kuriedvi mus valdo ir veda, paskui kurias sekame, kur tik jiedvi mus vestų, viena jųdviejų būdama įgimtas malonumų geismas, gi kita - įgyta nuomonė, sie-
e kiant to, kas geriausia. Šiedvi [idėji] mumyse kartais sutaria, o kartais sukyla viena prieš kitą. Ir tada vienąsyk viršų ima viena, o kitąsyk kita. Nuomonei, svarstymu vedančiai to, kas geriausia, link ir suvaldančiai savąja ga-
238 lybe, duotas nuosaikumo vardas. O geidulys, neabejotinai velkantis prie malonumų ir mumyse įsigalėjęs, buvo įvardytas įžūlumu. Įžūlumas yra daugiavardis - daugianaris

ir daugiapavidalis - ir kuri iš jo rūšių pasitaiko esanti savybinga, ta savąjį pavadinimą ir suteikia jos turėtojui, nors ir nebūtų graži bei verta įsigyti. Pavyzdžiui, ėdrumo geidulys, įveikęs tiek suvokimą to, kas geriausia, tiek ir kitus geidulius, yra apsirijimas, ir kam jis savybingas, tam ir *b*
suteiks tokį pat įvardijimą. Vėlgi įsiviešpatavęs įkaušimo [geidulys], užvaldęs tą, kuris jį įgijo, - žinia, kokią prikabins pravardę. Ir kitais atvejais visiškai aišku, kad geiduliams giminingi vardai ir įvardys tinkamai nuolat [žmoguje] įsigalėjusį [geidulį].

Todėl visa, kas anksčiau išsakyta, jau beveik akivaizdu; bet kokiu atveju pasakyta yra aiškiau už nepasakyta. Mat svarstymo stokojantis geidulys, nugalėjęs nuomonę, raginančią prie to, kas teisu, ir vedantis prie grožio [teikiamo] malonumo, vėlgi smarkiai sustiprėjęs dėl jam giminin- *c*
gų potraukių kūniškam grožiui, ir [šitaip] palenkęs [visą žmogaus] elgseną, dėl pačios stiprybės gavęs įvardijimą, ir buvo pavadintas meile".

Tačiau, brangusis Faidrai, ar neatrodo tau, kaip kad ir man, jog esu patyręs kažin kokią dievišką būseną?

FAIDRAS. Taigi kad net labai, Sokratai; priešingai nei įprasta, tave yra pagriebęs kažkoks palankus srautas.

SOKRATAS. Todėl klausyk tylėdamas. Iš tikrųjų ši vieta pasitaikė dieviška, taigi jei tęsdamas kalbą dažnąsyk bū- *d*
siu pagautas nimfų, nenustebk: juk jau ne tik ateityje, bet ir dabar giedu tarsi kokius ditirambus.

FAIDRAS. Kalbi kuo teisingiausiai.

SOKRATAS. Tačiau dėl šių [mano žodžių] kaltas tu.

Bet klausykis to, kas liko, nes manasis apsėdimas lygiai
taip pat gali būti nugintas ir šalin. Taigi visu tuo pasirūpins
dievas, o mums vėl reikia grįžti prie berniuko.

Tai va, narsiausiasis. Tai, ką turime aptarti, yra nusa-
kyta ir apibrėžta, tad į tai žiūrėdami, pakalbėkime ir apie
e likusius dalykus: kokią naudą ar žalą - kaip galima tikėtis
- iš mylinčio ir nemylinčio patirs jiems paklūstantis. Ne-
išvengiama, kad aistros valdomas ir malonumui vergau-
jantis žmogus mylimąjį sau taip priruošia, kad šis būtų
jam kuo maloniausias; mat sergančiam miela visa, kas jam
nesipriešina, o kas yra stipriau už jį ar lygu jam, to neken-
239 čia. Taigi savo noru mylėtojas neleidžia, kad jo mylimi ber-
niukai būtų viršesni už jį ar jam lygūs, tačiau visuomet
padaro juos menkesnius ir silpnesnius: juk nemokša men-
kesnis už išminčių, bailys už - narsuolį, neturįs iškalbos -
už oratorių, lėtai mąstantis - už turintį guvų protą. Štai
kokios ir net dar gausingesnės mylimojo protavimą ža-
lojančios ydos - ar atsirandančios neišvengiamai, ar būdin-
gos iš prigimties - patinka mylėtojui; dar kitàs jis [pats]
išugdo, kad tik neprarastų greito malonumo. [Mylėtojas]
neišvengiamai yra pavydus ir, atitverdamas [mylimąjį] nuo
b daugelio kitų naudingų bendravimo [progų], kurių dėka
jis labiausiai suvyriškėtų, tampa didelės žalos priežastimi,
o visų didžiausios [žalos kaltininku tuomet, kai neprilei-
džia mylimojo prie viso to], kas leistų šiam tapti kuo pro-
tingiausiu. O būtent tokia ir yra dieviškoji filosofija, nuo
kurios mylimus berniukus mylėtojas neišvengiamai atit-
veria, baisiausiai bijodamas, kad tik šie nepradėtų jo nie-

kinti. Prigalvoja jis ir kitokių kėslų, kad tik nieko nežinodamas ir į nieką nekreipdamas dėmesio mylimasis žvelgtų vien į mylėtoją, [šitaip] įstengdamas pastarajam būti mieliausias, o sau pačiam - kenksmingiausias. Taigi meilės apimtas vyras, nurodinėjantis mylimajam ir su juo bend- *c*
raujantis, jokiu būdu nėra šiam naudingas jo protavimo atžvilgiu.

Vėliau reikia pažvelgti, kokiu kūno sudėjimu ir kokia jo priežiūra pasižymės tas, kurio valdytoju taps neišvengiamai vietoj gėrio sekiojantis paskui malonumą. Pasirodys, kad [mylėtojas] persekioja ne tvirtą [jaunuolį], o kažkokį lepūnėlį, išaugintą ne vaiskioje saulėje, o tankiame šešėlyje, nepažįstantį vyriškų darbų ir sauso prakaito, tačiau patyrusį švelnų ir nevyrišką gyvenimą; besigraži- *d*
nantį svetimomis spalvomis ir puošmenomis dėl savųjų stygiaus ir besirūpinantį visais kitais dalykais, sekančiais paskui pastaruosius, kurie yra aiškūs ir neverti ilgesnio aptarimo. Taigi mums, apibrėžus vieną pagrindinį [dalyką], dera pereiti prie kitų: mat toks kūnas kare ir kituose didžiuose reikaluose padrąsina priešus, o draugams ir patiems mylėtojams įvaro išgąstį.

Šitai reikia praleisti kaip aiškų dalyką, o apsakyti būtina tai, kas eina po jo: kokią tad naudą ar kokią žalą [mylimojo] turtui atneša mylinčiojo draugija bei priežiūra? *e*
Čia aišku kiekvienam, o ypač mylėtojui, jog visų labiausiai jis trokštų, kad mylimasis prarastų brangiausius, ištikimiausius ir dieviškiausius turtus: juk mylėtojas įsigeistų, kad šis netektų tėvo, motinos, giminaičių ir draugų, many-

damas juos esant paties mieliausio bendravimo trukdy-
240 tojais bei peikėjais. Tuo tarpu turintį aukso ar kokio kito turto laikys sunkiai pagaunamu, o ir pagautą - nelengvai sulaikomu. Štai dėl ko yra visiškai neišvengiamas mylėtojo pyktis ant mylimų berniukų, jei tik šie įsigyja turto, ir džiugesys, jei šie jį praranda. Būtent dėl to mylėtojas trokštų, kad jo mylimi berniukai kuo ilgiau liktų dar ir nevedę, bevaikiai ir benamiai, geisdamas kuo ilgesnį laiką raškyti tai, kas jam saldu.

Juk esama daug ir kitų blogybių, tačiau kažkoks dai-
b monas į daugumą jų primaišė greitai patiriamo malonumo, kaip ir pataikautojo - baisaus žvėries ir didžiulės nelaimės - atveju, gamta vis dėlto įliejo [į pataikavimą] kažkokio malonumo, kuris nėra nemūziškas; kas nors ir hetairą galėtų peikti kaip kenksmingą, ir daugelį kitų panašių padarų bei užsiėmimų, kurie kasdienybėje esti patys mieliausi. Tuo tarpu mylimiems berniukams mylėtojas kasdieniniame bendravime yra ne tik kenksmingas,
c bet ir visų nemaloniausias. Kaip byloja sena patarlė, bendraamžis džiugina bendraamžį, todėl manau, kad amžiaus bendrumas, vesdamas prie vienodų malonumų, dėl jų panašumo pagimdo draugystę, - bet vis dėlto ir vienmečių draugija sukelia persisotinimą. O vėlgi tai, kas daroma per prievartą, sakoma esant sunkenybe visiems ir visais atžvilgiais. O šio dalyko drauge su nepanašumu berniukų mylėtojas turi kuo gausiausiai. Būdamas su jaunesniu, vyresnysis savo noru jo nepaleidžia nei dieną, nei naktį, ta-
d čiau yra genamas neišvengiamybės bei aistros gylio, kuris

jį varo, nuolat teikdamas jam malonumus - žvelgiančiam, klausiančiam, liečiančiam, o ir visomis juslėmis jaučiančiam mylimąjį; taigi [mylėtojas] neatstodamas su malonumu tarnauja [mylimajam]. Tuo tarpu kokią paguodą ar kokių malonumų suteiks mylimajam [mylėtojas], leisdamas su juo visą tą laiką, kad anas nepatirtų paties didžiausio pasišlykštėjimo, žvelgdamas į senesnį ir jau nebežydintį veidą, kaip ir į visa kita, apie ką nemalonu girdėti net ir žodžiu minint, jau nekalbant apie tai, kad dėl nuolatinės neišvengiamybės tenka liesti rankomis, ir kuomet jį e
- besiklausantį netinkamų bei nesaikingų liaupsių, lygiai kaip ir užgauliojimų, nepakeliamų klausytis ir iš blaivaus, o iš įkaušusio ne tik kad nepakeliamų, bet dar ir gėdingų dėl nenuosaikumo ir perdėto atvirumo - visokeriopai ir nuo visų sergsti įtari sargyba?

Net ir mylėdamas kenksmingas bei nemielas, liovęsis mylėti tampa neištikimas: mat daugeliu priesaikų ir įsipareigojimų jis vos vos išlaiko mylimąjį nepakenčiamoje bendrijoje - žadėdamas būsimų gėrybių viltį. O paskui 241
jam tenka atsiskaityti, nes vietoj meilės ir šėlo jo valdovais bei įsakinėtojais tampa protas ir nuosaikumas, tačiau mylimi berniukai nepastebi, kad jis pasidaręs kitoks. Taigi mylimasis iš jo reikalauja ankstesnio palankumo, prisimindamas tai, kas padaryta ir pasakyta, kalbėdamas tarsi su tuo pačiu [žmogumi]. O šis iš gėdos nedrįsta nei pasakyti, kad kitoks tapo, nei kad nežinąs, kaip įvykdyti priesaikas bei pažadus, duotus neprotingumo valdžioje - juk dabar b
jis įgijęs proto ir tapęs išmintingas, taigi, net ir darydamas

tą pat, jis negalįs būti panašus į buvusį ir [būti] tas pats. Štai kodėl buvęs mylėtojas, atsižadėjęs mylimojo, neišvengiamai tampa bėgliu - šukei iškritus kita puse, pasikeitęs leidžiasi bėgti. O mylimasis, ant pastarojo burnojantis ir jį keikiantis, priverčiamas persekioti, nesupratęs iš pat pradžių, kad niekuomet nedera paklusti mylinčiam, kuris neišvengiamai esti beprotis, tačiau daug verčiau nemy-
c linčiam ir turinčiam proto. O jei ne - tuomet jam neišvengiamai teks atsiduoti neištikimam, irzliam, pavydžiam, nemaloniam, žalingam tiek turtui, tiek kūnui, ir dar žalingesniam sielos auklėjimui, už kurį nei žmonėms, nei dievams iš tiesų nėra ir niekuomet nebus nieko vertesnio. Taigi į šiuos dalykus reikia atsižvelgti, vaike, ir žinoti, kad mylėtojo draugystė atsiranda ne iš palankumo, bet panašiai kaip mityboje - dėl pasisotinimo, tad kaip myli
d ėriukus vilkai, taip vaiką - mylėtojai.

Štai tiek, Faidrai. Jau gana klausytis manęs kalbančio, todėl ši kalba, tau leidus, tebūnie baigta.

FAIDRAS. O aš maniau, kad tu tik įpusėjai ir kad lygiai tiek pasakysi ir apie nemylintį - kad paklusti reikia labiau pastarajam, vėlgi nusakydamas, kiek tai turi privalumų. O dabar, Sokratai, kodėl sustojai?

e SOKRATAS. Ar nepajutai, laimingasis, kad jau ir dabar giedu epo metru, o ne ditirambus, ir kad šitai darau peikdamas? O jei pradėsiu girti kitąjį, ką, tavo manymu, man teks daryti? Ar žinai, kad akivaizdžiai būsiu įkvėptas nimfų, kurioms tu tyčia mane pakišai? Taigi vienu žodžiu pasakysiu, kad anas pasižymi bruožais, priešingais

visiems tiems, dėl kurių esame supeikę pirmąjį. Ir kam čia reikia ilgai šnekėti? Juk apie abu pakankamai pasakyta. Tad šitokiu būdu mano pasakojimas, ko nusipelnęs, tą ir iškentės, o aš, perbridęs šią upę, pasišalinu anksčiau, 242
kol tu neprivertei ką nors daugiau atlikti.

FAIDRAS. Tik, Sokratai, ne anksčiau, negu atlėgs kaitra. Gal nematai, kad jau stovi beveik vidurdienis, {vadinamas stovinčiuoju}[30]? Tačiau pasilikę ir drauge pasišnekėję apie tai, kas pasakyta, vos tik atvės - tuomet ir eisime.

SOKRATAS. Dieviškas esi kalbų atžvilgiu, Faidrai, ir iš tikrųjų nuostabus. Juk aš manau, kad iš visų kalbų, pasakytų per tavąjį gyvenimą, niekas jų nėra privertęs atsi- *b*
rasti daugiau už tave: arba pats jas sakydavai, arba tam tikru vienatiniu būdu priversdavai kitus - juk, išskyrus Simiją Tėbietį[31], visus kitus žymiai pralenkei - taigi dabar vėl atrodai esąs kaltas dėl to, kad man teks pasakyti kažin kokią kalbą.

FAIDRAS. Ne karą juk skelbi. Bet kaipgi ir apie ką kalbėsi?

SOKRATAS. Vos ketinau, o gerasis, perbristi upę, man pasirodė daimonas ir davė įprastą ženklą - jis vis sulaiko mane nuo to, ką ketinu daryti - ir tuojau pat pamaniau *c*
išgirdęs kažkokį balsą, neleidžiantį man nueiti ankščiau, negu nuplausiu kažin kokį prasikaltimą dievybei. Esu juk šioks toks pranašautojas, bet nelabai rimtas - kaip kad tie, kurie prastai išmano raštą, - [mat sugebu] tik tiek, kiek pakanka vien man pačiam. [Vis dėlto] jau aiškiai suvokiu savąjį prasikaltimą; mat siela, o draũge, yra kažkas, kas

geba pranašauti: juk ir anksčiau mane, dėstantį savąją kalbą, kažkas trikdė ir aš kažkaip gėdijausi, [bijodamas],
d kad, anot Ibiko, gali atsitikti, jog ką nors dieviška

apleidęs į žmogišką garbę iškeisiu.[32]

O dabar jaučiu, kuo esu prasikaltęs.

FAIDRAS. Ką čia kalbi?

SOKRATAS. Pasibaisėtiną, Faidrai, pasibaisėtiną kalbą ir pats atboginai, ir mane privertei pasakyti.

FAIDRAS. Kaip gi?

SOKRATAS. Kvailą ir net tam tikru atžvilgiu šventvagišką - o kokia būtų dar baisesnė?

FAIDRAS. Jokia, jei tik kalbi tiesą.

SOKRATAS. Tad ką? Nejau nelaikai Eroto Afroditės sūnumi ir tam tikru dievu?

FAIDRAS. Apie jį šitaip kalbama.

SOKRATAS. Bet taip nesako nei Lisijas, nei tu toje savo
e kalboje, kurią pasakei manąja burna, tavo užkerėta. Jei Erotas yra - o juk jis tikrai yra - dievas arba kažkas dieviška, tuomet jis nėra joks blogis, kaip kad jį apibūdina tiedvi kalbos, kurias mudu dabar apie jį pasakėme. Taigi šituo jiedvi ir prasikalto Erotui, be to, jų kvailumas yra labai miesčioniškas: mat jos, nepasakydamos nieko sveika nei teisinga, vaizdavosi esančios kažin kas, jei tik, apmulki-
243 nusios kokius žmogelius, įstengė tarp jų įgyti šlovės. Todėl man, o drauge, būtina apsivalyti. Juk tiems, kurie prasikalsta pasakodami mitus, skirta senovinė apsivalymo apeiga, kurios nesuvokė Homėras, bet nuvokė Stėsichoras[33]: mat netekęs akių už Helenos apšmeižimą, nebuvo-

toks nesupratingas, kaip Homėras, ir, būdamas mūziškas, suvokė priežastį ir tuojau pat sukūrė -

Nėra teisingas žodis šitas,
Nesėdai į laivus gražiuosius
Nei Trojos Pergaman vykai, - b

o sukūręs visą vadinamąją Palinodiją, kaip mat praregėjo. Todėl šiame dalyke būsiu išmintingesnis už juos: anksčiau, nei ką nors patirsiu už Eroto apšmeižimą, pamėginsiu atsipirkti palinodija, nepridengta galva, ne taip, kaip tąsyk - iš gėdos apsigobęs.

FAIDRAS. Nėra, Sokratai, man nieko mieliau už šiuos tavo [žodžius].

SOKRATAS. Supranti ir tu, gerasis Faidrai, kaip begėdiškai buvo pasakytos aniedvi kalbos - ir ši, ir perskaityta c
iš ritinėlio. Jei atsitiktų, kad koks kilmingas ir švelnaus būdo žmogus, mylintis arba kada anksčiau mylėjęs kitą tokį pat žmogų, išgirstų mus tvirtinant, jog dėl menkniekių mylėtojai užsidega didžia neapykanta ir priešiškai elgiasi su savo mylimais berniukais bei jiems kenkia, kaip tu manai - negi jis nepamanytų, kad girdi kalbant tuos, kurie buvo išauklėti kažin kur tarp jūrininkų ir niekada nėra matę laisvojo žmogaus meilės, ir nejaugi jis lengvai pritartų tiems mūsų žodžiams, kuriais peikiame Erotą? d

FAIDRAS. Matyt kad ne, Sokratai, prisiekiu Dzeusu.

SOKRATAS. Taigi aš, sugėdintas štai tokio žmogaus ir pabūgęs paties Eroto, geidžiu tyra kaip geriamas vanduo kalba apvalyti klausą, užterštą jūros sūrumu. Patariu ir Lisijui kuo greičiausiai parašyti apie tai, kad iš dviejų vie-

nodų labiau reikia paklusti mylėtojui negu nemylinčiam.

FAIDRAS. Tačiau puikiai suprask, kad šitaip ir atsitiks:
juk tau pasakius pašlovinimą mylėtojui, man neišvengia-
e mai teks priversti Lisiją, kad jis taipogi parašytų kalbą
apie tą patį.

SOKRATAS. Tikiu šituo, kol tik būsi toks, koks esi.

FAIDRAS. Taigi drąsiai kalbėk.

SOKRATAS. Bet kur gi tas vaikas, kuriam kalbėjau? O kad jis ir šitai išgirstų ir kad nepaskubėtų - jei dar nebus išgirdęs - įsiteikti nemylinčiam...

FAIDRAS. Jis visuomet greta tavęs, labai arti - jei tik tau jo prireiktų.

SOKRATAS. Taigi, nuostabus vaike, įsidėmėk, kad pir-
244 moji kalba buvo Faidro, mirinusiškio vyro Pitoklio sū-
naus, o ta, kurią ketinu pasakyti, bus Stėsichoro, himeriš-
kio Eufėmo sūnaus. Taigi ji turi tarti, kad

Nėra teisingas žodis...,

kuris sakytų, jog, esant mylėtojui, labiau esą privalu įtik-
ti tam, kuris nemyli, - dėl to, kad anas šėlstąs, o šis lieką
nuosaikus. Mat jei šėlas paprasčiausiai būtų blogis, tuomet
būtų sakoma puikiai. O dabar didžiausios gėrybės atsi-
randa šėlo dėka, aišku, jei jis duodamas kaip dieviškas do-
b vis. Mat Delfų pranašautoja ir pagautos šėlo Dodonės
žynės pasitarnavo Heladai gausiai ir puikiai - tiek kiek-
vienam [žmogui], tiek visuomenei, o būdamos blaivaus
proto - nedaug arba nieko. Ir jei imtume kalbėti apie Si-
bilę ir kitus, kurie, naudodamiesi dieviška pranašavimo
[galia], daug ką daug kam išpranašavę apie ateitį, nukreipė

juos teisinga kryptimi, tai ištęstume pasakojimą, kalbėdami apie visiems aiškius dalykus[34]. Tačiau verta pasiremti štai kuo: tie senovės žmonės, kurie nustatydavo vardus, šėlo nelaikė nei bjauriu, nei gėdingu. Juk jie to nuostabiau- c
sio meno, kurio dėko sprendžiama apie ateitį, nebūtų - skirdami kaip tik šį vardą - pavadinę maniškuoju. Tad, laikydami pranašavimą nuostabiu, kuomet jis kyla kaip dieviška skirtis, šitaip nusprendę ir suteikė [jam vardą], o dabarties [žmonės], iš nepatyrimo įterpę [raidę] „tau", praminė jį mantiškuoju. O [pranašavimą] tų, kurie, būdami blaivaus proto, tyrinėja ateitį iš paukščių ir kitų ženklų, kadangi šie remdamiesi protu teikia žmogiškajai nuomonei suvokimą, pavadino „ojonojistika", kurią dabar jaunimas vadina „ojonistika"[35], didingumo dėlei įterpę „ome- d
gą". Taigi kiek mantiškasis pranašavimas tobulesnis ir garbingesnis už ojonistiką - ir žodis už žodį, ir darbas už darbą - tiek ir šėlą, kylantį iš dievo, senovės [žmonės] liudija esant nuostabesnį už blaivų protą, būdingą žmonėms. Bet ir nuo didžiausių ligų bei vargų, persekiodavusių kai kurias gimines dėl iš kažin kur nuo senų laikų užgriuvusio [dievų] pykčio, išsigelbėjimą aptikdavo šėlas, atsirasdamas e
ir išpranašaudamas [nelaimių priežastį] tiems, kam prireikdavo; suradęs išeitį maldose dievams ir jų garbinime, [šėlas] jo apimtą [žmogų] - apvalytą ir įšventintą - padarydavo saugų tiek dabartyje, tiek ir ateityje, aptikdamas išsigelbėjimą nuo apspitusių blogybių tam, kuris yra pašėlęs ir apsėstas taip, kaip dera.

Trečioji šėlo ir apsėdimo rūšis kyla iš Mūzų, apėmusi 245

švelnią ir neprieinamą sielą; žadindama ir sukeldama bakchiškąjį siautulį giesmėmis bei kita kūryba, ji auklėja jaunąją kartą, išpuošdama nesuskaičiuojamus senolių darbus. O jei kas be Mūzų siųstojo šėlo ateitų prie kūrybos durų, įsitikinęs būsiąs pakankamai geras poetas vien amato dėka, tuomet šėlstančiųjų [kūryba] atskleis, kad blaiviai protaujantis tiek pats, tiek ir jo kūryba yra netobuli.

b Štai kiek ir dar daugiau turiu tau apsakyti nuostabių iš šėlo kylančių darbų. Taigi nebijokime jo ir tenegąsdina mūsų jokia kalba, bauginamai tvirtinanti, jog vietoj sujudintos sielos draugo verčiau pasirinkti blaiviai mąstantį. Tačiau teneša pergalės aukas įrodęs, kad meilė yra dievų siunčiama ne mylinčiojo ir mylimojo naudai. Mums gi reikia įrodyti, kad, priešingai, šitoks šėlas dievų yra skiria-
c mas didžiausiai laimei. Šis įrodymas pasirodys neįtikimas gabiems [postringauti], bet išmintingiems - įtikinamas. Taigi visų pirma reikia teisingai suvokti prigimtį dieviškos ir žmogiškos sielos, apžvelgus jos būsenas bei veikimus. O įrodymo pradžia tokia.

Kiekviena siela nemirtinga. Juk tai, kas amžinai juda, yra nemirtinga. O judėjimas to, kuris suteikia judesį kam kitam ir kito yra judinamas, nutrūksta, taigi nutrūksta ir gyvastis. Vien tai, kas judina pats save, kadangi nenuslopsta, niekuomet nepaliauja judėti ir būti visa ko liku-
d sio, kas tiktai juda, judėjimo šaltiniu bei pradu. O pradas yra neatsiradęs. Iš prado neišvengiamai atsiranda visa, kas tiktai atsiranda, o jis pats neatsiranda iš nieko; mat jei pradas iš ko nors atsirastų, jis nebebūtų pradas, bet kadan-

gi atsiradimo neturi, tai, aišku, jis ir nesunaikinamas. O jei pradas pražūtų, niekuomet neįstengtų atsirasti iš ko nors, kaip ir kas nors kita iš jo, - mat visa kas privalo kilti iš prado. Taigi judėjimo pradas yra tai, kas pats save judina. Jis negali nei pražūti, nei atsirasti, nes kitaip visas dangus ir *e*
visa rastis nugriuvę [žemyn] sustotų, ir jau nebebūtų iš kur atsirasti tam, kas, suteikęs jiems judesį, leistų užgimti iš naujo. Kadangi paaiškėjo, jog visa, kas tik judina pats save, yra nemirtinga, kas nors nesidrovėtų tą patį pasakyti ir apie sielos esmę bei vardą: mat kiekvienas kūnas, judinamas iš išorės, yra negyvas, o judinamas iš vidaus, iš savęs, yra gyvas, nes tokia sielos prigimtis, o jei yra kaip tik taip, ir tai, kas judina pats save, yra ne kas kita, o siela, tuomet 246
neišvengiama, kad siela yra neatsiradusi ir nemirtinga.

Apie jos nemirtingumą pakaks, o apie jos pavidalą pasakytina štai kas: [apibrėžti], kokia [siela] yra, pareikalautų visais atžvilgiais dieviško ir ištęsto pasakojimo, o [parodyti], į ką ji panaši, pakanka ir žmogiško, glaustesnio - būtent šitaip mes ir kalbėsime.

Sielą prilyginkime sparnuotos dvikinkės ir vadeliotojo jungtinei galiai; dievų ir žirgai, ir vadeliotojai yra taurūs ir kilę iš tauriųjų, o likusių [sielų] jie yra mišrūnai. *b*
Pirma, kinkinį valdo mūsų [sielos] valdovas; antra, vienas jo žirgas yra puikus, taurus ir gimęs iš tokių pat žirgų, kitas žirgas - šio priešingybė, kilęs iš priešingų protėvių, tad neišvengiama, kad vadelioti yra sunkus ir nuobodus darbas. Pabandykime apsakyti ir tai, kaip atsirado mirtingos ir nemirtingos būtybės pavadinimas. Kiekviena siela rū-

pinasi viskuo, kas besielis, o ji sukiojasi po visą dangų,
c kiekvienąsyk įgaudama kitokius pavidalus. Būdama tobu-
la ir sparnuota, siela skrajoja aukštybėse ir tvarko visą pa-
saulį, o numetusi sparnus ji blaškosi tol, kol atsitrenkia į
ką nors kieta, ir tuomet ten įsikuria, gavusi žemišką kū-
ną, josios galios dėka atrodantį judančiu savaime. Viskas
drauge - sielos ir kūno junginys - pavadinta gyva būtybe
ir įgijo „mirtingojo" pavadinimą. O „nemirtinguoju" [va-
dinama] nesiremiant jokiu svarstymu, bet mes, neregėję
ir mąstymu pakankamai nesuvokę dievo[36], vaizduojamės
d kažin kokią nemirtingą būtybę, turinčią ir sielą, ir kūną,
be to, šie visiems laikams neatskiriamai suaugę. Tačiau šių
dalykų atžvilgiu ir tebūnie laikoma, ir tebūnie kalbama
taip, kaip patinka dievui.

O mes panagrinėsime sparnų netekties priežastį -
kodėl jie sielai nukrenta; matyt, priežastis šiuo atveju tokia:
sparnui iš prigimties būdingas gebėjimas kelti aukštyn tai,
kas sunku, - į ten, kur gyvena dievų giminė, o iš visko,
kas tik su kūnu susieta, būtent siela turi didžiausią dalį
to, kas dieviška, mat dieviška yra gražu, išmintinga, gera
e ir taip toliau, tad kaip tik tuo išmaitinami bei išauginami
sielos sparnai, o nuo visko, kas priešinga, nuo to, kas netikę
ir bloga, [siela] nyksta ir žūva. Dzeusas, didis vadas dan-
guje, sparnuotu vežimu važiuoja pirmasis, viską sutvar-
kydamas ir viskuo besirūpindamas, o paskui jį seka dievų
ir daimonų kareivija, išrikiuota vienuolika būrių. Tik vie-
247 nintelė Hestija nepalieka dievų buveinės, o likusieji die-
vai, visi pagrindiniai, įeinantys į dvylikos skaičių, vado-

vauja kiekvienam jų patikėtai rikiuotei. Danguje esama daug palaimingų reginių bei kelių, kuriais keliauja laimingoji dievų giminė, ir kiekvienas iš jų atlieka savąjį [darbą], o [paskui dievą] visuomet seka norintis ir įstengiantis, nes dievų būriui pavydas yra svetimas. Vykdami į iškilmingą pokylį, [jie] padangės skliauto kraštu pakyla *b*
iki aukštybės, o ten pusiausvyros neprarandantys ir gerai valdomi jų vežimai jau rieda lengvai, bet likusieji juda sunkiai, nes į blogį linkęs žirgas visu svoriu tempia žemėn ir alsina savo vadeliotoją, jei tik šis anąjį netinkamai išaugino - dėl to sielai tenka kentėti ir smarkiai įsitempti. Nemirtingomis vadinamos sielos, kai tik pasiekia viršūnę, išeina išorėn ir sustoja ant dangaus keteros, rymo, o *c*
dangaus skliautas neša jas ratu, ir [sielos] stebi tai, kas esti už dangaus ribų.

O uždangės neapgiedojo nė vienas iš čionykščių poetų ir niekuomet tinkamai neapgiedos, o ji štai kokia - juk reikia pagaliau išdrįsti tiesą ištarti, ypač tuomet, kai kalbi apie tiesą: toje vietoje tvyro bespalvė, be bruožų, neapčiuopiama esybė, iš tiesų būvanti, regima tik protui - sielos vairininkui; būtent į ją ir krypsta teisingoji pažinimo rūšis[37]. Dievo mintys yra maitinamos proto ir grynojo paži- *d*
nimo, kaip ir mintys kiekvienos sielos, kuri tik baudžiasi priimti deramą [maistą], pamačiusi - nors ir trumpam - [uždangės] esybę, pamilsta ją, maitindamasi tiesos regėjimu ir patirdama palaimą, kol dangaus skliautas [sielą] atneša ratu į tą pačią vietą; šio apsisukimo metu ji stebi [gyvąjį] teisingumą, stebi pažinimą, bet ne tą, kuriam savy-

e bingas atsiradimas ir kuris yra skirtingas skirtinguose da-
lykuose - tai mes vadiname dabar esančių dalykų [pažini-
mu], - tačiau tikrąjį, rymantį tikroje būtyje pažinimą. Pa-
simėgavusi regėjimu visa ko, kas tik yra tikroji būtis, siela
vėl nusileidžia į vidinę dangaus sritį ir sugrįžta namo, o
jai sugrįžus vadeliotojas pastato žirgus prie ėdžių, duoda
jiems ambrozijos ir pagirdo nektaru.[38]

Taigi šitoks yra dievų gyvenimas, o iš likusių sielų
248 tosios, kuri dievu sekė geriausiai ir tapo į jį panaši, vadelio-
tojo galva pakyla į uždangę ir skrieja dangaus skliautu ap-
linkui, tačiau ramybės jai neduoda žirgai, todėl stebėti
[uždangės] esybę ji sunkiai pajėgia. O kita siela tai pakyla
[uždangėn], tai vėl nusileidžia, nes žirgai traukia taip smar-
kiai, kad ji vienus [reginius] mato, o kitų ne; paskui šias
ir likusios sielos godžiai veržiasi viršun, tačiau tai joms per-
nelyg sunku, tad jos skrieja ratu giliai gilumoje, mindžioja
b vienos kitas, besistumdydamos ir mėgindamos viena kitą
pralenkti; štai tuomet ir kyla sumaištis bei kova, o nuo
įtampos sielas išmuša prakaitas, todėl vadeliotojai jau ne-
beįstengia jų suvaldyti, taigi daugelis sužalojamos ir dau-
geliui jų dažnai lūžta sparnai; nepaisant didžiausių pas-
tangų, ne visoms pavyksta išvysti [uždangės] esybę, tad,
atsitraukdamos šalin, sielos pasitenkina tariamu prami-
timu. Betgi kodėl taip stengiamasi išvysti tiesos lygumą ir
pamatyti, kur ji yra? Mat būtent ten, pievoje, ir driekiasi
geriausiajai sielos daliai skirta ganykla, o sielą kelianti spar-
c no prigimtis tuo ir maitinasi. Adrastėjos[39] įstatymas toks:
dievo palydove tapusi ir nors dalelę tiesos išvydusi siela

bus laiminga iki kito apsisukimo, o jei nuolat tai įstengs
atlikti, visuomet liks saugi; tačiau kuomet ji jau nebepajėgs
lydėti ir regėti, tačiau, kokio nors atsitiktinumo užklupta,
prisipildys užmaršties bei blogio ir apsunks, o apsunkusi
neteks sparnų ir nupuls žemėn, tuomet esama įstatymo,
kad siela neįsikūnytų pirmojo savo gimimo [žemėje] metu *d*
į jokį gyvūną. Už visas daugiausiai mačiusi siela patenka į
būsimojo išminties bei grožio garbintojo arba į Mūzoms
ir meilei atsidavusio žmogaus vaisių. Antroji paskui šią
[įsikūnija] į valdovą, gerbiantį įstatymus, į karingą ir ge-
bantį vadovauti žmogų; trečioji - į valstybininko, ūkinin-
ko, verslininko [vaisių], ketvirtoji - į žmogų, stropiai be-
simankštinantį arba gydantį kūną; penktoji gyvens pra-
našautojo arba į slėpinius įšventinto žmogaus gyvenimą, *e*
šeštajai teks griebtis poezijos ar kitos pamėgdžiojimo rū-
šies. Septintajai reikės tapti amatininku arba žemdirbiu,
aštuntoji pavirs sofistu arba demagogu, na, o devintoji -
tironu. Visose šiose srityse geriausiąją dalį gaus tas, kuris
amžių nugyvens sergėdamas teisingumą, o blogiausiąją
tas, kuris jį pamins. Vis dėlto į ten, iš kur atėjusi, jokia
siela nesugrįžta dešimt tūkstančių metų, nes iki tol ji neįs-
tengtų užsiauginti sparnų, tačiau išskyrus sielą žmogaus, 249
nuoširdžiai pamilusio išmintį arba - drauge su meile iš-
minčiai - mylėjusio berniukus, - šitokios sielos įgyja spar-
nus per tris tūkstantmečiùs [dangaus skliauto] apsisuki-
mus, jei tik triskart iš eilės išsirinktų tokią gyvenimo rūšį,
ir, suėjus trims tūkstančiams metų, iškeliauja [iš žemės].
O likusios sielos, pasibaigus pirmajam jų gyvenimui, būna

teisiamos ir po teismo nuosprendžio vienos, nužengusios į požemių kalėjimus, atlieka ten bausmę, o kitos, kurioms
b tik Dikė[40] palengvino naštą, pakylėdama jas kurion nors dangaus vieton, gyvena panašiai kaip tada, kuomet gyveno turėdamos žmogaus pavidalą. Tūkstantaisiais metais ir vieni, ir kiti atkeliauja, kad gautų savo naują skirtį ir išsirinktų - kokio tik kuris įsigeistų - antrąjį gyvenimą, taigi šįkart žmogaus siela gali gauti ir gyvulio gyvenimą, o iš kadaise žmogumi buvusio gyvulio siela vėl gali įsikūnyti į žmogų. Betgi tiesos niekuomet neregėjusi siela šitokio pavidalo neįgaus. Mat [tiesą] žmogus privalo suvokti pagal vadinamąją „idėją", kuri, kildama iš daugelio jus-
c linių potyrių, svarstymo yra sutelkiama į vieną daiktą, o tai ir yra prisiminimas to, ką mūsų siela kadaise regėjo - kai lydėjo dievą ir, iš aukštybių stebėdama tai, ką dabar mes vadiname būtimi, pati pakildavo iki tikrosios būties. Todėl sparnus iš tiesų įgyja tiktai mąstymas filosofo, pagal išgales visuomet taip nukreipiančio savo atmintį, [kad prisimintų], kuo būtent dieviškas yra dievas, taigi tik žmogus, gebantis teisingai pasitelkti šitokius prisiminimus ir nuolat įšvenčiamas į tobulus slėpinius, pats tampa vienintelis iš tiesų tobulas. Kadangi jis esti anapus žmogiškų
d rūpesčių ir krypsta į dieviškus dalykus, daugelis jam - kaip šėlstančiam - stengiasi įkrėsti proto, nes nuo daugumos yra paslėpta tai, kad jis yra dievo apimtas. Tad štai kur yra atėjusi visa mūsų kalba apie ketvirtąją šėlo rūšį - mat kai tik kas nors žvelgia į čionykštį grožį, šitaip prisimindamas tikrąjį, auginasi sparnus, o kuomet, juos užsiauginęs,

nori pakilti, bet neįstengia, jis tartum paukštis žiūri aukš-
tyn, nesirūpindamas tuo, kas apačioje, - tai ir yra jo pašė-
limo priežastis; iš visų dieviškojo įkvėpimo rūšių pastaroji, e
kilusi iš geriausių, yra geriausia tiek ją turinčiam, tiek ir
tam, kuris drauge su šiuoju pasidalija, taigi mylintis gražius
dalykus, kuris turi dalį šiame šėle, yra vadinamas mylėto-
ju. Mat, kaip jau pasakyta, kiekviena žmogiškoji siela jau
vien dėl savosios prigimties yra regėjusi esminius, nes ki-
taip ji nebūtų atkeliavusi į šią gyvą būtybę. Pagal tai, kas
čia, prisiminti[41] tai, kas [buvo] ten, nelengvas darbas kiek- 250
vienai sielai, nes vienos jų anuomet tik trumpą laiką regėjo
tenykščius [vaizdus], gi kitos, nupuolusios čionai ir veikia-
mos svetimų įtakų, palinko netieson ir savo nelaimei pa-
miršo visa, ką šventa buvo anksčiau regėjusios; mažai lie-
ka ir turinčių pakankamai gerą atmintį sielų - šios kiek-
vienąsyk, vos pamačiusios ką nors panašaus į tai, kas buvo
ten, sukrečiamos ir jau nebevaldo savęs, o koks tai poty-
ris, jos nežino, nes nepakankamai jame susigaudo. Čio-
nykštėse panašybėse visiškai nėra nei teisingumo, nei nuo- b
saikumo, nei ko nors kito, kas būtų sielai vertinga, atšvaito,
tačiau, prisiartindami prie šių atvaizdų, kai kurie - nors ir
nedaugelis - vis dėlto silpnais [savo juslių] įrankiais vargais
negalais įžvelgia atvaizduotųjų rūšį. O paregėti žėrintį
grožį buvo įmanoma tuomet, kai su laiminguoju būriu
stebėjome palaimingą vaizdą bei reginį, mes - sekdami
paskui Dzeusą, kiti - galbūt paskui kitą kurį iš dievų; [visi
jie] išvydo ir patys buvo įšvenčiami į teisėtai palaimin- c
giausiais pavadintinus slėpinius, kuriuos mes šventėme

orgijomis, būdami ir patys nesuteršti bei nepatyrę blogybių, kokios tykojo mūsų vėlesniam laikui; įšvenčiamiems mums buvo leista ir mes tyroje šviesoje regėjome nesuteRštus, paprastus, parimusius ir laimingus reginius, patys taip pat būdami tyri bei nepažymėti [nelyginant antkapiu] tuo, ką, visur nešiodamiesi, dabar vadiname kūnu, supančioti juo tartum austrės [savo kiautais].

Atminčiai tebūnie dėkojama už ilgėjimąsi to, kas buvo anuomet ir apie ką dabar jau nemažai esame pasakoję.
d Kaip jau sakėme, grožis žėrėjo, būdamas su anais dalykais, taigi atkeliavę čionai mes jo spindėjimą ryškiausiai esame patyrę aiškiausia savo jusle - rega: mat iš kūno juslių aštriausia yra rega, tačiau [pats] mąstymas jąja nemato, nes kitaip būtų sukurstęs mumyse baisingą meilę, jei tiktai būtų atsitikę taip, kad koks nors aiškus [mąstymo] atvaizdas taptų prieinamas mūsų regai; tas pat pasakytina ir apie visa kita, ką verta mylėti. Tiktai vieninteliam grožiui
e teko lemtis būti vaizdžiausiam ir mieliausiam. Tas, kuris nėra ką tik įšventintas [į slėpinius] arba yra sugedęs, ne pernelyg smarkiai iš čia veržiasi į ten, grožio grynojo link, taigi, šičia žvelgdamas į tai, kas vadinama tuo vardu, jis žiūrėdamas nepatiria pamaldžios baimės, tačiau, atsidavęs malonumui, keturkojo papratimu bando užlipti ir apvai-
251 sinti; jis nebijo įžūliai bendrauti ir nesigėdija, vaikydamasis prigimčiai priešingo malonumo. O tas, kuris įšventintas neseniai ir daug yra regėjęs anuometinių [reginių], kai tik išvysta dievišką veidą, gebantį gerai atkartoti grožį arba kokį nors kūno pavidalą, visų pirma pašiurpsta ir ant jo

nužengia kažin koks anuometinis [pamaldų išgąstį sukeliantis] siaubas, tad vėliau jis žvelgia į šį [veidą] su pamaldžia baime kaip į dievybę, ir jei nebūtų pabūgęs išgarsėti kaip visiškas paklaikėlis, savo mylimiems berniukams jis imtų deginti aukas kaip kokiam stabui ar dievui. Vos tik [mylimąjį] pamatęs, [mylėtojas] tartum išsyk pasikeičia, jį krečia šiurpas, išpila prakaitas, jis užsidega neįprastu karš- *b*
čiu. O akimis sugavęs grožio ištekėjimą, [mylėtojas] sušyla, ir šitaip sutvirtėja sparno prigimtis: nuo šilumos aplink [sparno] ūglį suminkštėja visa, kas anksčiau nuo sausumo buvo sukietėję ir kliudė augti, o pritekėjus maisto išbrinksta plunksnų diegai, taigi plunksnos pradeda greitai nuo pat šaknų augti per visą sielą; mat pastaroji nuo senų laikų visa buvo plunksnuota. Bet kol tai vyksta, siela visa verda ir veržiasi lauk; kaip tuomet, kai dygsta dantys, krečia šaltis *c*
ir sudirgsta dantenos, tą pat patiria ir siela, pradėjus augti sparnams: augindama sparnus, siela tarsi užverda, sudirgsta, jai niežti. Žvelgdama į berniuko grožį ir sugerdama iš ten plūstančias bei srūvančias daleles, kurios kaip tik dėl to ir vadinamos potraukiu, ji sudrėksta ir sušyla, išsigelbs- *d*
ti nuo kančios ir nudžiunga. Bet kai jai tenka nutolti [nuo grožio ištekėjimo] ir ji sulysta, tuomet takų, kuriais kalasi plunksnos, angos išdžiūva, užsitraukia, o plunksnų ūgliai uždaromi; gi būdami įkalinti [sielos viduje] drauge su potraukiu, jie, skyrium ieškodami sau išėjimo, tvinksi tarsi pulsas, spaudžia ir duria, o siela, iš vidaus visa ištisai subadyta, aistringai siaučia ir kenčia, bet vis dėlto, prisimindama tai, kas gražu, džiūgauja. Dėl šių sumišusių potyrių

e keistumo ji kankinasi ir, nežinodama ką daryti, siaučia, o būdama pašėlusi, ji nei naktį įstengia užmigti, nei dieną toje pat vietoje išbūti[42]. Ilgėdamasi ji bėga ten, kur tikisi pamatyti grožio turėtoją; pamačiusi ir save palaisčiusi po-
252 traukiu, [siela] išlaisvina visa, kas tik anksčiau buvo joje uždaryta, - o tai jai tarsi atokvėpis, nes tą akimirką, kai paliauja dūriai bei kančios, [siela] ir vėl nusiraško saldžiausiąjį malonumą. Savo noru ji niekuomet pastarojo neatsisakytų, grožio turėtoją ji vertina užvis labiau, o motinos, broliai ir visi draugai tuomet būna pamirštami, dėl aplaidumo pražudytą turtą taip pat laiko nieku; paniekinusi visus papročius ir gražaus elgesio nuostatus, kurių taip stropiai laikėsi, ji pasiruošusi vergauti ir gulėti, kur papuolė, - kad tik būtų kuo arčiau troškimo: juk drauge su gebėjimu patirti pamaldžią baimę grožio turėtojo akivaizdoje,
b [siela] susiranda ir vienintelį didžiausių kančių gydytoją. Šį potyrį, apie kurį kalbu, nuostabus vaike, žmonės vadina Erotu, o išgirdęs, kaip jį vadina dievai, tu, matyt, nusijuoktum. Bene kai kurie iš Homėridų[43] pateikia - paėmę iš atmestųjų epų - dvi eilutes apie Erotą, kurių viena yra įžūloka ir nelabai taisyklinga metro požiūriu; o gieda jas taip:

Taigi mirtingieji jį Erotu vadina sparnuotu,
c *O nemirtingi Pterotu[44] - dėl to, kad sparnus išaugina.*

Šiais žodžiais galima tikėti, galima ir netikėti; ir vis dėlto tokio mylimųjų potyrio priežastis yra kaip tik ši.

Kuris nors Dzeuso palydovas, pagriebtas [Eroto], įstengia nešti ir sunkesnę sparnuotavardžio naštą. O tie, ku-

rie yra Arėjo patarnautojai ir kartu su juo sukosi [dangaus ratu], kuomet būna sugriebiami Eroto ir pamano, kad mylimasis juos kaip nors skriaudžia, palinksta į žmogžudystes ir yra pasiruošę paaukoti tiek save, tiek ir mylimus *d*
berniukus. Šitaip esti kiekvieno dievo atveju: kurio būryje buvo, tą garbindamas bei kiek pajėgia mėgdžiodamas ir gyvena - tol, kol būna nesugadintas ir gyvena šičia po pirmojo užgimimo, ir šitokiu pat būdu - [pamėgdžiodamas savąjį dievą] - bendrauja bei elgiasi tiek su mylimaisiais, tiek ir su kitais. Kiekvienas [mylėtojas] pagal [savąjį] būdą išsirenka iš gražuolių nelyginant Erotą ir pastarąjį, tarsi jis ir būtų pats dievas, pasistato sau ir išpuošia tarsi stabą, lyg ketintų jį garbinti bei kelti prie jo orgijas. Taigi Dzeuso [palydovai] savo mylimajame ieško dzeusiškos sie- *e*
los: mat jie stebi, ar tas iš prigimties yra filosofas bei linkęs vadovauti, o šitokį suradę įsimyli ir padaro viską, kad [jų mylimasis] taptų kaip tik toks. Todėl, net jei anksčiau šiuo reikalu ir nebuvo užsiėmę, jo stveriasi ir mokosi iš visur, kur tik įstengia [ką sužinoti], taip pat ir patys mėgina, eidami savo pėdsakais, surasti savojo dievo prigimtį, o sėkmę 253
patiria dėl to, kad būna priverčiami į dievą žvelgti atidžiai; atminties dėka prie jo prisilietę ir prisipildę dieviškojo įkvėpimo, perima dievo papročius bei polinkius - tiek, kiek tik įmanoma žmogui turėti dalį dieve. Šių [gėrybių] priežastimi laikydami mylimąjį, jaučia jam dar didesnį švelnumą ir, tarsi bakchantės semdami iš Dzeuso bei išliedami tai į mylimojo sielą, padaro jį kiek tik įmanoma panašesnį į savąjį dievą. Tie, kurie sekė paskui Hėrą, ieško valdovo *b*

bruožų turinčio [mylimojo], o tokį suradę su juo visais atžvilgiais elgiasi taip pat. Apolono ar bet kurio kito iš dievų [palydovai], eidami paskui savąjį dievą, ieško tokio vaiko, kuris yra užaugęs artimas jiems [pagal savąją prigimtį], o tokį susiradę, jie, ir patys [savo dievą] mėgdžiodami, ir savo mylimus berniukus įtikinėdami [tai daryti] bei pratindami prie tvarkos, atveda juos prie savojo dievo užsiėmimo bei idėjos - pagal tai, kiek kuris pajėgia; savo mylimiems berniukams nejausdami nei pavydo, nei nelaisviesiems būdingo pykčio, jie visaip mėgina padaryti juos kuo
c panašesnius tiek į save, tiek ir į dievą, kurį garbina. Taigi, jei iš tiesų mylintys tai, ko siekia, daro taip, kaip sakau, jų siekis ir įšvestumas į slėpinius tampa puikūs bei nešantys laimę tam, kurį pasigauna pašėlęs iš meilės jo draugas. O išrinktasis yra pagaunamas štai kaip. Kaip šio mito pradžioje kiekvieną sielą padalijome į tris dalis, dvi iš jų laikydami pavidalu panašiomis į žirgus, o trečiąją dalį - pa-
d našia į vadeliotoją, taip ir dabar laikykimės [šitokio suskirstymo]. O iš žirgų vienas, sakome, yra geras, o kitas ne. Tačiau kokia yra gerojo dorybė ar blogojo yda, nekalbėjome, todėl reikia pasakyti dabar. Taigi vienas yra gražaus stoto, iš išvaizdos tiesus ir grakštus, aukštai iškeltu kaklu, dailiai žemyn lenktu snukiu, baltas pažvelgti, juodaakis, mylįs šlovę, bet drauge nuosaikus ir kuklus; teisingos nuomonės draugas, jis klauso neplakamas - vadeliojamas
e vien paliepimu ir žodžiu. Kitas - kuprotas, įmitęs, ydingo sudėjimo, galingo sprando, tačiau trumpo kaklo, užriestasnukis, juodos spalvos, baltaakis, pasruvęs krauju, įžūlumo

bei pagyrūniškumo draugas, aplink jo ausis prižėlę karčių, todėl jis kurčias ir vargiai paklūsta net rimbui bei akstinui. Kuomet vadeliotojas išvysta erotišką reginį, visą jo sielą įkaitina pojūtis, o jį patį kankina kutulys ir drasko geidu-
lio geluonys; tuomet vadeliotojui paklusnus žirgas, kaip 254
visuomet, taip ir tąsyk būna įveikiamas gėdos, taigi pristabdo savąjį bėgimą, idant neužlėktų ant mylimojo. O kito žirgo jau nei akstinais įmanoma nukreipti, nei botagu apgręžti, - jis šuoliuoja iš visų jėgų; suteikdamas visokiau-
sių nemalonumų tiek drauge pakinkytam bičiuliui, tiek *b*
ir vadeliotojui, jis verčia juos artintis prie mylimų berniukų ir daryti užuominas apie [kūniškos] meilės malonumą. Aniedu iš pradžių priešinasi, piktindamiesi, kad yra verčiami daryti tai, kas siaubinga ir neteisėta. Bet galų gale, kadangi blogybei nėra jokios ribos, jiedu leidžiasi tempiami, nusileisdami ir sutikdami padaryti tai, kas liepiama. Štai jie priartėjo prie mylimojo ir išvydo žėrintį jo žvilgsnį. Šį paregėjus, vadeliotojo atmintis nešama grožio prigimties link ir vėl išvysta ją, užžengusią - drauge su nuosaikumu - ant švento sosto, o išvydusi pabūgsta ir, pagauta pamaldžios baimės, krenta atbula, drauge neišvengiamai
patraukdama vadeles atgal taip smarkiai, kad abudu žirgai *c*
pasodinami ant šlaunų - vienas savo noru, kadangi jis nesipriešina, tačiau įžūlusis labai jau nenoriai. Kai atšlyja atgal, vienas žirgas iš gėdos bei sukrėtimo visoje savo sieloje apsipila prakaitu, o kitas, vos aprimus žąslų bei kritimo skausmui, vos tik atgavęs kvapą įniršęs ima plūstis, baisiausiai koneveikdamas ir vadeliotoją, ir kinkinio bičiulį,

d kad šie bailiai ir nevyriškai palikę rikiuotę ir išdavę susi-
tarimą. Versdamas juos prieš norą vėl prisiartinti [prie my-
limojo], jis vargais negalais nusileidžia, kuomet anieji rei-
kalauja tai atidėti kitam sykiui. Sutartam laikui atėjus, jis
primena jiems - apsimetantiems nieko neatmenančiais -
apie duotą žodį, vartoja prievartą, žvengia ir tempia, vers-
damas prisiartinti prie mylimų berniukų ir kartoti tas pa-
čias kalbas, o kai tik priartėja, išsirietęs, ištempęs uodegą
ir įsikandęs žąslus begėdiškai tempia [pirmyn]. O vade-
e liotojas, dar stipriau patirdamas tą patį potyrį, atšlyja at-
gal tarsi nuo ištemptos barjero virvės, dar smarkiau įrėž-
damas žąslus įžūliajam žirgui tarp dantų, sukruvindamas
piktžodžiaujantį jo liežuvį bei žandikaulius, o kelius ir
šlaunis prispausdamas prie žemės ir suteikdamas skausmo.
Kai netikęs žirgas tą pat patiria daugelį sykių ir atsisako
savojo įžūlumo, tuomet jis jau klusniai seka vadeliotojo
numatymu, o vos išvydęs gražuolį, - pražūva iš baimės. Tai-
gi tuomet ir atsitinka taip, kad mylėtojo siela seka paskui
255 mylimus berniukus gėdydamasi ir išgąstinga. Juk kaip
dievui lygų garbina mylimąjį tas, kuris neapsimeta esąs
įsimylėjęs, o iš tiesų tai patiria, tačiau ir pats [mylimasis]
iš prigimties yra savojo garbintojo draugas, taigi, net jei
anksčiau jis buvo smerkiamas mokyklos draugų ar kieno
kito, kurie sakydavę, jog artimai bendrauti su mylinčiu
yra gėdinga, todėl mylimąjį ir atstumdavo, tai bėgant
laikui jaunystės metas ir būtinybė privers jį priimti šitokį
b bendravimą: juk niekuomet nebuvo nulemta, kad blogas
blogam yra draugas, o geras geram - priešas, ne draugas.

Kai [mylimasis], prisileidęs [mylimąjį], pasikalbėjęs su juo ir pabendravęs, iš arti pamato palankumą, būna sukrėstas, nes suvokia, jog visų kitų jo draugų bei namiškių draugystė nesuteikia jam nė menkiausios dalies to, ką [jam duoda] dievo įkvėptas draugas. Kuomet ilgainiui įpranta suartėti [su mylėtoju], besiliesdamas su šiuo gimnasijuose ir kitų *c*
suėjimų vietose, tuomet srautas tos versmės, kurią Ganimėdą[45] mylintis Dzeusas pavadino potraukiu, gausiai išsiliedamas ant mylėtojo, iš dalies patenka jo vidun, o iš dalies - kai jis tampa perpildytas - išteka išorėn. Kaip kad dvelksmas ar koks nors aidas, atsimušę nuo glotnių bei kietų [paviršių], vėl lekia ten, iš kur atskubėjo, - taip ir grožio srautas vėl grįžta į gražuolį, įeidamas per akis, kaip kad jam įprasta patekti sielon, kuri jau įgijo sparnus; [srautas] sudrėkina sparnų kiaurymes, paspartina sparnų augi- *d*
mą, o mylimojo sielą pripildo meilės. [Mylimasis] nei žino, ką jis patiria, nei sugeba tai nusakyti, nes, panašiai kaip užsikrėtęs nuo kito akių liga, jis negali surasti jos priežasties: mat nuo jo paslėpta tai, kad mylinčiajame, tarsi veidrodyje, jis mato pats save. Kai anas yra šalia [mylimojo], nurimsta tiek pastarojo, tiek pirmojo kančia, o kai [mylėtojo] greta nėra, mylimasis ilgisi šio taip pat, kaip ir [mylėtojas] jo, nors [mylimojo] meilė tėra tik meilės atvaizdas, *e*
anterotas, - todėl jis ją ir vadina, ir mano esant ne meile, o draugyste. [Mylimasis] geidžia, nors ir silpniau, [mylėtoją] regėti, liestis su juo, glamonėtis, gulėti kartu, taigi, kaip ir galima tikėtis, jis kaip mat tai ir daro. Jiems gulint drauge, nesutramdomasis mylėtojo žirgas suranda, ką pa-

256 sakyti vadeliotojui, ir prašo nors menko malonumo už daugybę patirtų vargų. O mylimojo žirgas neturi ką pasakyti vadeliotojui, todėl jaudindamasis ir sutrikęs [mylimasis] apsikabina [mylėtoją] ir jį glamonėja, bučiuodamas kaip labai prielankų [draugą], o kai tik jie prigula drauge, [mylimasis] negali nesuteikti mylėtojui - jei tik šis to paprašytų - jam priklausančios [malonumo] dalies. Tačiau kinkinio bičiulis drauge su vadeliotoju tam priešinasi, besigėdydami ir atsisakinėdami. Jei tik nugali geresniosios mąstymo galios, atvesdamos [žmogų] prie tvarkos kasdie-
b nėje buityje ir filosofijoje, tuomet [mylėtojas ir mylimasis] palaimingai nugyvena čionykštį gyvenimą - sutardami, susitvardydami ir būdami padorūs, pavergę tai, kas sieloje pagimdo ydą, o tai, kas išugdo dorybę, - išlaisvinę. Numirę ir tapę sparnuoti bei lengvi, jie vienose iš trejų tikrai olimpinių rungčių laimi pergalę[46], už kurią didesnio gėrio nėra pajėgus žmogui suteikti nei žmogiškasis nuosaiku-
c mas, nei dieviškasis šėlas. Bet jei jie gyvens grubesnį ir filosofijai svetimą, bet garbės ištroškusį gyvenimą, tuomet galima tikėtis, kad abu nesutramdomi jų žirgai, netikėtai užklupę [mylėtojo ir mylimojo] sielas - apgirtimo ar kokio kito nerūpestingumo akimirką - suves juos draugėn ir privers pasirinkti bei atlikti tai, ką dauguma vadina pačia palaimingiausia skirtimi. Sykį tai atlikę, jie ir likusį [laiką] griebsis šito, tačiau tik retkarčiais, nes tai neatitinka viso jų mąstymo nuostatų. Šie taip pat yra vienas kitam draugai, tačiau blogesni už anuosius; [vis dėlto] jie nesiskiria vienas su kitu ne tik tol, kol būna įsimylėję, bet ir paliovę

myleti, manydami, kad, jei tik sykį vienas kitam yra davę d
didžiausios ištikimybės priesaikas, jau nevalia šių sulaužyti ir susipykti. Numirę jie palieka kūną ir, nors būdami besparniai, jau būna įgiję troškimą užsiauginti sparnus, tad ir jie už savąjį meilės šėlą gauna toli gražu ne menką pergalės dovaną. Mat nėra tokio įstatymo, kad nužengtų į tamsą bei klajotų po žeme jau įžengusieji į padangės kelionę, tačiau jiems skirtas spindintis gyvenimas ir yra lemta, kartu keliaujant, būti laimingiems, o kuomet [iš naujo] e
užgims, meilės dėka įgyti vienodus sparnus.

Štai kiek daug dieviškų [dovanų] suteiks tau, vaike, mylėtojo draugystė. O artumas su nemylinčiu, atskiestas mirtingųjų nuosaikumu, šykščiai taupantis mirtingųjų papročiu, pagimdantis draugo sieloje nelaisviesiems įprastą būdą, kurį dauguma liaupsina kaip dorybę, nulems vien tai, kad siela devynis tūkstančius metų neprotingai 257
blaškysis žemėje ir po žeme.

Brangus Erotai, štai tau ir padovanota ši gražiausia bei geriausia - pagal mūsų jėgas - palinodija, kurią Faidro dėka buvau priverstas išsakyti, pasitelkdamas, be kita ko, poetiškus įvardijimus. Bet jei tu atleidi man už ankstesniuosius žodžius ir pritari pastariesiems, būk palankus ir gailestingas - neatimk iš manęs ir įpykęs nepražudyk meilės meno, kurį tu man padovanojai; padaryk, kad gražuoliams tapčiau dar brangesnis nei dabar. O jei ankstesnėje b
kalboje Faidras ir aš pasakėme ką nors šiurkštaus, kaltink dėl to Lisiją kaip anos kalbos tėvą; atitolink jį nuo šitokių kalbų ir nukreipk į filosofiją, kaip į ją jau pakrypęs jo bro-

lis Polemarchas[47]; [šitaip daryk], idant šis Lisijo mylėtojas jau nedvejotų, kaip dabar, tačiau skirtų visą savo gyvenimą vien Erotui ir filosofinėms kalboms.

b FAIDRAS. Meldžiuosi su tavimi, Sokratai; jei tai yra
c mums geriau, tegul ir įvyksta. Seniai stebiuosi tavo kalba - kiek gražesnę už pirmąją sukūrei. Taigi net baiminuosi, kad Lisijas nepasirodytų man menkas, jei sumanytų su ja palyginti kokią kitą [savo kalbą]. O nuostabusis, juk kažkuris iš valstybės vyrų[48] neseniai jį šitaip pat plūsdamas gėdino, o bardamasis visą laiką vadino logografu. Taigi greičiausiai [Lisijas] iš savigarbos liausis rašęs.

SOKRATAS. Juokingą, jaunuoli, dalyką paistai ir smar-
d kiai klysti dėl savo draugo, jei laikai jį kokiu bailiu. Gal taip pat ir apie jį plūdusį manai, jog tai, ką kalbėjo, kalbėjo gėdindamas?

FAIDRAS. Taip atrodė, Sokratai. Juk žinai ir pats, kad galingiausi ir gerbiamiausi poliuose žmonės gėdijasi tiek rašyti kalbas, tiek ir palikti savo rašinių, bijodami nešlovės ateityje - idant nebūtų vadinami sofistais.

e SOKRATAS. Tu nežinai, Faidrai, apie Saldųjį Vingį[49] {kad jis buvo pavadintas pagal didįjį vingį Nile}, o be [šio] Vingio tu dar nežinai, jog iš valstybės vyrų geriausiai apie save galvojantys labiausiai trokšta rašyti kalbas ir palikti savo rašinius; parašę kokią kalbą, jie taip pamalonina ją giriančius, kad pirmiausia įrašo tuos, kurie kiekviena pasitaikiusia proga juos pagyrė.

FAIDRAS. Kaip tai kalbi? Mat aš nesusigaudau.

258 SOKRATAS. Nejau nesuvoki, kad valstybės vyro sura-

šytame potvarkyje, jo pradžioje, pirmasis būna įrašomas jį pagyręs?

FAIDRAS. Kaip?

SOKRATAS. „Nutarė“, - sako jis, - „susirinkimas“ arba „tauta“, arba abudu; ir „kaip pasiūlė“ - o čia labai pagarbiai ir šlovinančiai potvarkio surašytojas pamini save patį - po to išdėsto [įstatymo turinį], parodydamas savo išmintį jį gyrusiems, kartais visą potvarkį padarydamas labai ilgą. Ar šitai tau atrodo kas nors kita, negu užrašyta kalba? *b*

FAIDRAS. Man - ne.

SOKRATAS. Taigi jei šis [įstatymas] būna priimamas, kūrėjas išeina iš teatro pradžiugintas. Bet jei būna atmetamas, jei [pateikėjas] kalbų kūrime tampa bedalis, o kalba neverta užrašymo - tuomet liūdi ir jis pats, ir jo draugai.

FAIDRAS. Ir net labai.

SOKRATAS. Taigi aišku, kad jie šios veiklos nieki-na, tačiau, priešingai, žavisi ja.

FAIDRAS. Net smarkiai.

SOKRATAS. Ir ką? Jei tik atsiras toks gabus oratorius ar karalius, kad, įgijęs Likurgo, Solono ar Darijaus galią[50], *c*
polyje taps nemirtingu logografu, ar neprilygins savęs dievui dar gyvas būdamas, o gimsiantieji ateityje ar nemanys apie jį taip pat, žvelgdami į jo raštus?

FAIDRAS. Ir net labai.

SOKRATAS. Tad negi manai, jog kas nors iš tokių žmonių, kad ir kaip smarkiai nekęsdamas Lisijo, peikia vien tai, kad šis rašo?

FAIDRAS. Juk iš to, ką sakai, panašu, jog tai neįmano-

ma; kitaip, atrodo, jis peiktų tai, ko trokšta pats.

d SOKRATAS. Todėl kiekvienam aišku, kad pats savaime kalbų rašymas nėra gėdingas.

FAIDRAS. Tai kas tuomet gėdinga?

SOKRATAS. Taigi manau, kad gėdinga yra štai kas - kalbėti ir rašyti ne gražiai, tačiau bjauriai ir blogai.

FAIDRAS. Tai aišku.

SOKRATAS. Kokio tad esama būdo rašyti gerai arba, priešingai, blogai? Gal reikia mums Faidrai, apie tai išklausinėti Lisiją ar ką kitą, kadaise rašiusį arba rašysiantį, ir nesvarbu, parašys jis ką nors apie visuomenės ar privačius reikalus, eilėmis, kaip poetas, ar be metro - kaip kiekvienas iš mūsų?

e FAIDRAS. Tu klausi, ar reikia, o juk, tiesą sakant, kam ir gyventi, jei ne dėl šios rūšies malonumų; juk ne dėl tų malonumų, pirma kurių eina kentėjimas - mat kitaip jų nė nepajustum, o juk šitaip esti vos ne su visais kūno malonumais, todėl juos teisėtai ir vadina vergiškais.

SOKRATAS. Taip, laisvo laiko mes turime, o ir cikados
259 virš mūsų galvų gieda, šnekasi tarpusavy, kaip įprasta per patį karštį; beje, man regis, jos ir žvelgia į mus, tad pastebėjusios, kad ir mes, kaip daugelis, vidurdienį nesikalbame, o dėl minčių tingumo jų užliūliuoti snūduriuojame, tuomet teisėtai mus išjuoks, manydamos, jog čia, jų prieglobstin, atėjo ir - tarsi avys vidury dienos - prie šaltinio miega kažin kokie vergai. Bet jei pamatys, kad mes šnekėdamiesi nepasiduodame jų žavesiui ir plaukiame pro jas
b tarsi pro Seirėnas[51], tuomet sužavėtos, ko gero, skirs mums

tą garbingą dovaną, kurią gavo iš dievų tam, kad išdalytų žmonėms.

FAIDRAS. Bet ką gi tokio jos gavo? Aš, matyt, apie tai nė negirdėjau.

SOKRATAS. Nedera Mūzas[52] mylinčiam žmogui būti apie tai net negirdėjus! Anot padavimo, cikados kadaise buvo žmonės - dar prieš Mūzų gimimą. O kai užgimė Mūzos ir atsirado giedojimas, kai kurie tuometiniai žmonės buvo taip apžavėti šio malonumo, jog dėl giesmių užmiršdavo valgį bei gėrimą ir užsimiršę mirdavo, - iš jų *c*
tad vėliau ir kilo cikadų gentis; mat jie iš Mūzų gavo štai kokią dovaną: užgimus jiems nereikia maisto, tačiau jie išsyk, be valgio ir gėrimo, pradeda giedoti - tol, kol numirs, o jau tuomet keliauja pas Mūzas pranešti, kas iš žemėje gyvenančių žmonių kurią jų garbina; Terpsichorei pranešę apie tuos, kurie pagerbė ją rateliais, laimi aniems jos palankumą; o Eratò malonę laimi tiems, kurie išaukš- *d*
tino ją meilės dainomis; ir šitaip visų kitų Mūzų palankumą - pagal kiekvienos garbinimo būdą. Vyriausiajai Mūzai, Kaliopei, ir einančiai po jos Uranijai jie praneša apie žmones, savo gyvenimą skyrusius filosofijai ir garbinančius tai, ką šios Mūzos globoja: mat tarp Mūzų šios dvi labiau už visas kitas susijusios su dangumi ir dieviškais bei žmogiškais mokymais, todėl ir jų balsas visų nuostabiausias - taigi dėl daugelio priežasčių mudviem dera kalbėtis, o ne miegoti vidurdienį.[53]

FAIDRAS. Tad, aišku, kalbėsimės.

SOKRATAS. Vadinasi, mums teks išnagrinėti - tai mes *e*

ką tik ir ketinome padaryti - nuo ko priklauso kalbėjimas bei rašymas gerai arba blogai.

FAIDRAS. Be abejo.

SOKRATAS. Idant kalba būtų gera ir puiki, nejau oratoriaus protas neprivalo suvokti tiesos apie dalyką, kurį ruošiasi aptarti?

FAIDRAS. Štai ką apie tai girdėjau, brangus Sokratai:
260 besirengiančiam tapti oratoriumi nebūtina suprasti, kas iš tiesų yra teisinga - pakanka žinoti vien tai, kas atrodo teisinga daugumai, kuri ir spręs; tą pat galima pasakyti ir apie tai, kas iš tiesų gēra ir puiku - pakanka vien žinoti, kas tokiu laikoma. Tik taip įmanoma įtikinti, o ne tiesos padedamam.

SOKRATAS. Tai turėtų būti „žodis neatmestinas“[54], Faidrai, jei taip kalba išmintingi žmonės, bet vis dėlto reikia išnagrinėti, ar jame esama prasmės, todėl nevalia neatkreipti dėmesio į tai, ką dabar pasakei.

FAIDRAS. Tu teisus.

SOKRATAS. Išnagrinėkime tai štai kaip.

FAIDRAS. Kaip?

b SOKRATAS. Tarkime, įtikinėčiau tave įsigyti žirgą kovai su priešu, tačiau mes abu nežinotume, kas yra žirgas; beje, ir apie tave žinočiau vien tai, kad Faidras žirgu laiko prijaukintą gyvulį su didelėmis ausimis.

FAIDRAS. Tai, Sokratai, būtų juokinga.

SOKRATAS. Kol kas dar nebūtų juokinga, bet šitaip atsitiktų, jei rimtai griebčiausi tave įtikinėti - sukūręs liaupsinančią kalbą asilui, vadindamas jį žirgu, - kad tikrai verta

šį padarą įsigyti ne tik namams, bet ir karo žygiui, nes jis pravers mūšyje, gabenant krovinį ir dar daug kur kitur... *c*

Faidras. Štai tai jau būtų iš tiesų juokinga.

Sokratas. Bet ar nėra geriau tai, kas juokinga, negu tai, kas baisu ir priešiška?

Faidras. Akivaizdu.

Sokratas. Tad štai, kai oratorius, nežinantis, kas yra gėris, o kas - blogis, kreipsis į tokius pat neišmanančius piliečius, idant juos įtikintų, bet šįsyk ims liaupsinti ne asilo šešėlį, pateikdamas jį kaip žirgą, bet blogį, pateikdamas jį kaip gėrį; be to, atsižvelgdamas į minios nuomonę, įtikins ją atlikti ką nors bloga vietoj gēra, kokių vaisių, *d*
tavo manymu, vėliau atneš jo gražbylystės sėja?

Faidras. Ne itin tinkamų.

Sokratas. Beje, mano mielas, ar ne pernelyg smarkiai užsipuolame iškalbos meną? O jis, ko gero, šitaip mums paprieštarautų: „Kokius niekus čia tauškiate, keistuoliai? Nė vieno, nežinančio tiesos, neverčiu mokytis kalbėti, bet, priešingai, jei mano patarimas ko nors vertas, tegul vien suradęs tiesą vėliau pas mane ateina, nes aš drįstu [teigti] štai ką: net žinantis tiesą be manęs nesuras geresnės priemonės paveikiai įtikinėti“.

Faidras. O ar jis, šitaip kalbėdamas, nebūtų teisus? *e*

Sokratas. Sutinku, jei šiam atvejui tinkantys įrodymai paliudys, kad tai - menas. Mat justi, tarsi girdėčiau kai kuriuos iš jų čia prisiartinant ir liudijant, jog gražbylystė nėra menas, o tik tolimas jam įgūdis. Kaip yra pasakęs lakonietis, be tiesos suvokimo tikro kalbos meno pasiekti

neįmanoma, ir šito niekuomet nebus galima padaryti.

261 FAIDRAS. Šie įrodymai, Sokratai, yra būtini, todėl atvesk juos čionai ir ištardyk, ką ir kaip jie tvirtina.[55]

SOKRATAS. Taigi ateikite, kilnieji tvariniai, čionai ir įtikinkite nuostabių vaikų tėvą Faidrą, kad, jeigu šis pasirodys nepakankamai patyręs filosofijoje, niekuomet nesugebės ir apie ką nors kalbėti; o Faidras tegul jums atsakinėja.

FAIDRAS. Klausinėkite.

SOKRATAS. Ar iškalbos menas nėra, apskritai paėmus, menas suvilioti sielas žodžiais - ne tiktai teismuose ir kituose piliečių susirinkimuose, bet ir privačiai? Jis visuomet
b tas pat, nesvarbu, ar kalbėtume apie smulkmenas, ar apie svarbius dalykus, be to, kam tik iškalbos meną teisingai taikytumei - svarbiems reikalams ar nesvarbiems - jis nuo to nepavirsta nei labiau, nei mažiau vertingu; o gal tu apie tai esi girdėjęs ne taip?

FAIDRAS. Prisiekiu Dzeusu, ne visiškai taip: mat įgudusiai kalba ir rašo visų pirma bylinėdamiesi, be to, įgudusiai kalba tautos susirinkime, tačiau daugiau negirdėjau, [kur tai būtų taikoma].

SOKRATAS. Vadinasi, tu girdėjai tiktai apie tuos gražbylystės patarimus, kuriuos Ilijone parašė Nestoras ir Odi-
c sėjas, idant turėtų ką veikti laisvalaikiu, o apie Palamėdo[56] priesakus nesi girdėjęs?

FAIDRAS. Bet aš, prisiekiu Dzeusu, nesu girdėjęs ir apie Nestoro patarimus, jei tik iš Gorgijo[57] nepadarysi kokio nors Nestoro, o iš kokio Trasimacho[58] ar Teodoro[59] - Odisėjo.

SOKRATAS. Galbūt, bet palikime juos. Tu man pasakyk, ką teisme veikia besibylinėjančios pusės: ar jos nesiginčija, o gal tai pavadintume kaip kitaip?

FAIDRAS. Ne, kaip tik taip.

SOKRATAS. Jos ginčijasi apie tai, kas teisinga ir kas neteisinga?

FAIDRAS. Taip.

SOKRATAS. Ir tas, kuris tai atlieka įgudusiai, įstengs tą patį dalyką tiems patiems klausytojams pateikti vienąsyk
kaip teisingą, o kitąsyk - jei tik įsigeis - kaip neteisingą? *d*

FAIDRAS. Na ir ką?

SOKRATAS. Beje, ir tautos susirinkime tas pats dalykas pasirodys piliečiams kartais kaip geras, o kartais - atvirkščiai.

FAIDRAS. Taip.

SOKRATAS. Nejaugi mes nežinome, kaip paveikiai kalba Elėjos Palamėdas[60]: mat jo klausytojams tas pats dalykas pasirodo panašus ir nepanašus, vienis ir daugybė, rymantis ir lekiantis.

FAIDRAS. Taip, be abejo.

SOKRATAS. Vadinasi, ginčo menas yra pritaikomas
ne tiktai teisme ir tautos susirinkime, bet, matyt, tai yra *e*
kažin koks vieningas menas (jeigu jau tai yra menas), vienodai pritaikomas viskam, apie ką tik kalbėtume: juk jo dėka kiekvienas pajėgs viską, kas tik įmanoma, padaryti panašų į viską, kas tik įmanoma, ir išvesti dienos švieson kitą [kalbėtoją] su jo miglotais prilyginimais.

FAIDRAS. Kaip tu tai sakai?

SOKRATAS. Geidžiantiems suvokti, man regis, galima išaiškinti taip: ar lengviau apsigauti, tarp daiktų esant dideliam ar mažam skirtumui?

262 FAIDRAS. Esant mažam.

SOKRATAS. Ar perėjimas prie priešybės nebus mažiau pastebimas, jeigu jį atliksime laipsniškai, o ne išsyk?

FAIDRAS. O kaipgi kitaip?

SOKRATAS. Vadinasi, besiruošiantis apgauti kitą, neapsigaudamas pats, privalo puikiai išmanyti visko, kas tik būva, panašumą ir nepanašumą.

FAIDRAS. Tai būtina.

SOKRATAS. O ar įstengia neišmanąs tiesos nė apie vieną iš dalykų atskirti nepažinto dalyko panašumą į kitus daly-
b kus - nesvarbu, ar šis [panašumas] būtų mažas, ar didelis?

FAIDRAS. Tai neįmanoma.

SOKRATAS. Taigi aišku, jog tų, kurių nuomonė apie tai, kas būva, neteisinga ir kurie leidžiasi apgaunami, nelaimės priežastis yra kažin koks panašumas tarp daiktų.

FAIDRAS. Taip, šitaip būna.

SOKRATAS. O ar įmanoma, jog kiekvienąkart nuklystantis nuo esamybės prie jos priešybės įstengtų įgudusiai pasitelkti laipsniškus perėjimus, remdamasis panašumu tarp daiktų, ir ar jis pats išvengs klaidos, jei nežino, kas yra tas ar kitas iš tų daiktų, kurie esti?

FAIDRAS. Šitai yra neįmanoma.

c SOKRATAS. Taigi, mano drauge, kas nežino tiesos, o tik vaikosi nuomonių, to, matyt, kalbos menas bus juokingas ir nevykęs.

FAIDRAS. Ko gero, taip.

SOKRATAS. Gal nori pažvelgti, kas, mūsų sprendimu, tavo čionai atsineštoje Lisijo kalboje ir mūsų čia pasakytose kalbose buvo nevykę, o kas - meistriška?

FAIDRAS. Kuo labiausiai geidžiu, nes kol kas mudu šnekame tartum tuščiažodžiaudami, nepateikdami pakankamų pavyzdžių.

SOKRATAS. Regis, tai tik atsitiktinumas, kad abidvi
kalbos parodo, kaip žmogus, nors ir žinantis tiesą, vis dėl- *d*
to, kalbas paversdamas pramoga, gali savo klausytojus [nuo jos] nuvilioti; dėl to, Faidrai, kaltinu čionykščius dievus, o galbūt ir šie Mūzų šaukliai - giesmininkai mums virš galvų - mums įkvėpė šį sugebėjimą: mat bent jau aš visiškai neturiu dalies iškalbos mene.

FAIDRAS. Tebūnie taip, kaip sakai, bet vis dėlto savo mintį paaiškink.

SOKRATAS. Nagi, perskaityk man Lisijo kalbos pradžią.

FAIDRAS. „Žinai mano ketinimus, taip pat jau girdėjai ir apie tai, ką laikau mudviem naudinga, jeigu jie bus įvykdyti. Tad manau, jog tai, kad nesu tavęs įsimylėjęs, nesukliudys manajam prašymui: mat įsimylėję vėliau gailisi..."

SOKRATAS. Palauk - juk mudu norėjome parodyti,
kur [Lisijas] klysta ir ką jis daro nevykusiai, ar ne? 263

FAIDRAS. Taip.

SOKRATAS. Tad nejaugi nėra kiekvienam aišku, kad su kai kuo čia sutinkame, o kai kas mus piktina?

FAIDRAS. Tavo mintį, regis, pagaunu, tačiau kalbėk aiškiau.

SOKRATAS. Kuomet kas nors užsimena apie geležį ar sidabrą, ar mes visi nemąstome apie vieną ir tą patį dalyką?

FAIDRAS. Aišku, kad apie vieną ir tą patį.

SOKRATAS. O jei kas pamini teisingumą ir gėrį - ar kiekvienas neaiškina jų savaip ir ar čia mes nesiskiriame tiek vienas nuo kito, tiek patys nuo savęs?

FAIDRAS. Ir net labai.

b SOKRATAS. Vadinasi, kai kuriais atžvilgiais mes sutariame, o kai kuriais - ne.

FAIDRAS. Taip, tikrai.

SOKRATAS. Tad kur mus lengviau apgauti ir kur iškalbos galia didesnė?

FAIDRAS. Aišku, ten, kur klaidžiojame be tako.

SOKRATAS. Vadinasi, ketinantis stvertis iškalbos meno visų pirma privalo atlikti teisingą perskyrą ir susivokti, kur slypi kiekvienõs iš [šio meno] atmainų požymis - tiek tos, kurioje dauguma neišvengiamai klaidžioja, tiek tos, kurioje ne.

FAIDRAS. Kas šitai suvoktų, Sokratai, perprastų ista-
c bią atmainą...

SOKRATAS. Vėliau, manyčiau, kiekvienu atskiru atveju jis neturi išleisti iš akių, bet - priešingai - kiek tik įmanoma ryškiau pajusti, kokiai rūšiai priklauso tai, apie ką jis rengiasi šnekėti.

FAIDRAS. Akivaizdu.

SOKRATAS. Na ir ką, ar meilę priskirsime tiems dalykams, dėl kurių nesutariama, o gal ne?

FAIDRAS. Ir dar kaip nesutariama - juk kaip, tavo manymu, priešingu atveju tau būtų pavykę apie ją išsakyti viską, ką tik neseniai prikalbėjai: kad ji - pražūtis ir mylėtojui, ir jo mylimajam, o, kita vertus, ji - didžiausias gėris? *d*

SOKRATAS. Esi visiškai teisus, bet atsakyk dar štai ką, nes aš, būdamas dievo apimtas, ne visiškai atmenu, ar savo kalbos pradžioje pateikiau meilės apibrėžimą?

FAIDRAS. Taip, prisiekiu Dzeusu, ir dar ypač vykusį.

SOKRATAS. Na matai! Tad štai kaip smarkiai, remiantis šiais tavo žodžiais, Achelojo dukterys nimfos ir Hermio sūnus Panas[61] viršesni iškalboje už Kefalo sūnų Lisiją: arba klystu, arba Lisijas savo meilės kalbos pradžioje privertė mus Erotą palaikyti viena iš būtybių - be abejo, tokia, *e*
kokia jam pačiam buvo paranki, ir šitaip surentė visą savo kalbą nuo pradžios ligi pabaigos; nori, mes dar sykį perskaitysime kalbos pradžią?

FAIDRAS. Jei tik tau norisi, tačiau to, ko tu ieškai, joje nėra.

SOKRATAS. Perskaityk, idant išgirsčiau jį patį.

FAIDRAS. „Žinai mano ketinimus, taip pat jau girdėjai ir apie tai, ką laikau mudviem naudinga, jeigu jie bus įvykdyti. Tad manau, jog tai, kad nesu tavęs įsimylėjęs, ne- 264
sukliudys manajam prašymui: mat įsimylėję vėliau, kuomet išblėsta jų aistra, gailisi dėl savo prielankaus požiūrio“.

SOKRATAS. Kaip matyti, jo [rašinyje] visiškai nėra to, ko mes ieškome: juk jis stengiasi, kad samprotavimas plauktų ne nuo pradžios, o nuo galo - ant nugaros atbulai; jis pradeda tuo, kuo įsimylėjėlis pabaigtų savo aiški-

nimąsi su mylimuoju. O gal aš, brangus mano Faidrai, esu neteisus?

b FAIDRAS. Iš tikrųjų, Sokratai; tai, apie ką jis čia šneka, yra kalbōs pabaiga.

SOKRATAS. O visa kita? Ar neatrodo, kad šioje kalboje viskas yra išbarstyta kaip papuolę, ir nejau akivaizdu, kad būtent tai, kas pasakyta antroje vietoje - o ne kiti teiginiai - būtinai ir privalo užimti antrąją vietą; man, kaip nemokšai, pasirodė, kad šis rašytojas drąsiai kalbėjo viską, kas tik jam šaudavo į galvą. Ar įžvelgi kokią nors būtinybę, kad [kalbų] rašytojai viską sudėliotų tokia tvar-
c ka, kaip Lisijo?

FAIDRAS. Tu pernelyg malonus, jei laikai mane gebančiu šitaip kruopščiai išnagrinėti visas jo rašinio ypatybes.

SOKRATAS. Tačiau galėtumei pasakyti nors štai ką - kad kiekviena kalba privalo būti sustatyta tarsi gyva būtybė: jai būtina turėti kūną su galva bei kojomis, o stuomuo ir galūnės turi tarpusavyje derėti ir atitikti visumą.

FAIDRAS. O kaip kitaip!

SOKRATAS. Tad ir pažvelk, ar šitaip esti ir tavojo bičiulio kalbos atveju - aptiksi ją niekuo nesiskiriant nuo įrašo,
d kuris, kaip pasakojama, buvo ant frygo Mido[62] antkapio.

FAIDRAS. Koks tai įrašas ir kuo jis ypatingas?

SOKRATAS. Štai koks:

Vario mergelė esu, parimusi ant Mido kapo.
Vandenys kolei sruvens ir kol medžiai kupliai sužydėję,
Čia likdama visados - ant kauburio šio apraudoto -
Skelbiu praeinantiems aš, kad Midas palaidotas šičia.

Manau, pastebėjai, kad čia nesvarbu, kurią eilutę *e*
skaitytum pirmą, o kurią - paskutinę.

Faidras. Tu, Sokratai, išjuoki mūsų kalbą?

Sokratas. Palikime tad ją, idant tavęs nepykintume; nors, kaip man regis, joje esama daug pavyzdžių, į kuriuos praverstų atkreipti dėmesį, vis dėlto juos mėgdžioti nelabai derėtų. Pereikime tad prie kitų kalbų - jose, man atrodo, būta kažin ko ypataus, į ką reikėtų atsižvelgti norin- 265
tiems tyrinėti iškalbos meną.

Faidras. Ką turi omenyje?

Sokratas. Šios dvi kalbos buvo priešingos viena kitai: vienoje iš jų buvo tvirtinama, kad reikia pataikauti mylinčiam, o kitoje - nemylinčiam.

Faidras. Ir net ypač smarkiai tvirtinama.

Sokratas. Aš maniau tave pasakysiant „pašėlusiai", nes tai būtų tiesa, o būtent jos aš ir siekiau: juk mes teigėme meilę esant kažin kokiu šėlu - nejaugi ne?

Faidras. Taip.

Sokratas. O šėlo esama dviejų rūšių - vienas kyla kaip žmogiškų susirgimų pasekmė, o kitas dėl dieviško nukrypimo nuo to, kas visuotinai priimta.

Faidras. Taip, be abejonės. *b*

Sokratas. Keturių dievų sukeliamą dieviškąjį šėlą mes padalijome į keturias dalis: pranašišką įkvėpimą priskyrėme Apolonui, įšventinimą į slėpinius - Dionisui, kūrybinį šėlą - Mūzoms, o ketvirtąją dalį - Afroditei ir Erotui, ir tvirtinome [šį] meilės šėlą esant visų geriausią; o kaip mes pavaizdavome meilės būseną, aš nežinau - galbūt prisilie-

tėme prie kažin ko, būdingo tiesai, o gal ir nukrypome į šalį, tačiau, prijungę ne tokį jau neįtikimą svarstymą, mes su de-
c ramu pamaldumu pašlovinome mitišku himnu nuostabių jaunuolių globėją Erotą - mano ir tavo, Faidrai, viešpatį...

FAIDRAS. O klausytis man buvo tikrai malonu!

SOKRATAS. Iš viso to pamėginkime suvokti vieną dalyką - kaip mūsų svarstymas nuo peikimo galėjo pereiti į gyrių.

FAIDRAS. O kaipgi tai, tavo manymu, [įvyko]?

SOKRATAS. Man regis, kiti dalykai iš tiesų tebuvo pasakyti kaip pokštas, o jei kas pajėgtų meno dėka su-
d vokti štai šių dviejų kažkaip atsitiktinai paminėtų rūšių reikšmę, tai padaryti itin pageidaujama.

FAIDRAS. Kokių gi [rūšių]?

SOKRATAS. Aprėpdami vieningu žvilgsniu daug kur išsibarsčiusius dalykus, [siekėme] sujungti į vieną idėją, idant, kiekvienam iš jų suteikiant apibrėžimą, taptų aiškus pamokymo turinys - juk šitaip mes ką tik ir darėme, kalbėdami apie Erotą: pirmiausia apibrėžėme, kas jis yra, o jau po to - neaišku, blogai ar gerai, - ėmėme svarstyti; kaip tik todėl mūsų samprotavimas ir tapo aiškus bei pats su savimi sutinkantis.

e FAIDRAS. O ką, Sokratai, tu vadini antrąja rūšimi?

SOKRATAS. Tai - priešingai - yra gebėjimas visa ką skirstyti į rūšis, pagal prigimtinius narius, siekiant šiuo veiksmu nesuardyti nė vienos iš dalių, kaip kad pasitaiko nevykusiems virėjams; pavyzdžiui, abiejose neseniai mūsų pasakytose kalbose mes nemąstančiąją sielos dalį pris-

kyrėme kažin kokiai vienai bendrai rūšiai: panašiai kaip 266
vieningame žmogaus kūne iš prigimties esama dviejų bendravardžių dalių, kurios vien tik vadinamos „kairiąja" arba „dešiniąja", taip esti ir su beprotybės būsena, mumyse sudarančia - kaip pripažino abidvi mūsų kalbos - iš prigimties vieningą rūšį, tačiau viena kalba šioje [rūšyje] išskyrė kairėn nukreiptą dalį ir tol nesustojo šitaip skirstydama, kol neaptiko ten kažin kokios „kairiąja" vadinamos meilės, pastarąją visiškai teisėtai pasmerkdama, tuo tarpu kita mūsų kalba atveda mus prie „dešiniosios" šėlo dalies, bendravardės pirmajai [tos pačios rūšies daliai], ir aptinka ten
tam tikrą dieviškąją meilę, atiduodama šiai pirmenybę ir *b*
išgirdama ją kaip didžiausių mums tenkančių gėrybių priežastį.

FAIDRAS. Kalbi kuo teisingiausiai.

SOKRATAS. Aš ir pats, Faidrai, esu šitokių perskyrų bei apibendrinimų mėgėjas, idant pajėgus būčiau ir kalbėti, ir mąstyti. Jei pamatau, kad kas nors kitas iš prigimties įstengia visa ką apžvelgti, [sutelkdamas tai] į vieną daiktą ir [suskirstydamas] į daugybę [rūšių], šitokį sekioju *„pėdsakais jo iš paskos - tarsi dievą"*[63]. Taigi ar teisingai šaukiu tuos, kurie sugeba šitai daryti, ar neteisingai, težino
dievas, o iki šiol aš juos vadinu dialektikais. Dabar pasa- *c*
kyk, kaip pavadinti tuos, kurie išsimokslino pas tave ir pas Lisiją: ar tai ir yra būtent tas iškalbos menas, kurio dėka Trasimachas ir kiti tiek patys yra tapę išmintingi kalbėti, tiek ir kitus šitokiais daro, jei šie panori jiems nešti dovanas kaip valdovams?

FAIDRAS. Vyrai jie karališki, tačiau neišmanantys to, apie ką klausinėji. Bet manau, jog tu teisingai anąją [daiktų tyrinėjimo] rūšį pavadinai dialektine. Tuo tarpu iškalbą atitinkanti [tyrinėjimo rūšis], man atrodo, kol kas vis dar
d pasprunka nuo mūsų.

SOKRATAS. Kaip sakai? Nejau galėtų būti dar kas nors gražaus, kas, atmetus šiuos [dialektikos įrankius], vis tiek būtų laikoma menu? Šiaip ar taip, nei man, nei tau nedera į tai nepagarbiai numoti ranka, todėl ir pravartu likusį laiką pakalbėti apie tai, kas gi yra tas iškalbos menas.

FAIDRAS. [Šnekama apie tai], Sokratai, netgi labai daug - knygose, kurios parašytos apie iškalbos meną.

SOKRATAS. Ir gerai priminei. Manau, kad visų pirma, kalbos pradžioje, privalo būti įžanga. Juk šitai tu vadini
e [iškalbos] meno subtilybėmis - ar ne?

FAIDRAS. Taip.

SOKRATAS. O antroje vietoje - koks nors išdėstymas, o po jo - paliudijimai, trečioje - įrodymai, ketvirtoje - tikėtini samprotavimai. Manau, kad šauniausiasis kalbų Daidalas, tas vyras iš Bizantijo[64], mini dar ir patvirtinimą bei pakartotinį patvirtinimą.

FAIDRAS. Tu kalbi apie dorybingąjį Teodorą?

267 SOKRATAS. O kodėl gi ne? [Jis dar teigia, jog] ir kaltinimo kalboje, ir gynimosi kalboje reikia pasitelkti paneigimą ir pakartotinį paneigimą. Nejaugi viešumon pagarbiai neišvesime gražiausiojo Eueno iš Paroso[65], kuris pirmasis išrado šalutinį paaiškinimą bei netiesioginius pagyrimus; sakoma, kad jis, idant būtų lengviau atsimin-

ti, savo netiesioginius papeikimus išdėstė eilėmis - mat išmintingas buvo vyras. Teisijui[66] ir Gorgijui leisime miegoti, nes jie manė, jog tai, kas tikėtina, yra labiau gerbtina už tai, kas teisinga, o savojo žodžio galia jie menkus dalykus priverčia atrodyti didžiais, o didžius - menkais, *b*
naujus dalykus atrodyti senoviškai, o senus - naujai; visiems [gyvenimo atvejams] jie išrado tiek kalbų sutrumpinimą, tiek beribį jų ilgį. Kartą visa tai iš manęs girdėdamas, Prodikas[67] nusijuokė ir pasakė, kad tik jis vienas yra atradęs, kas yra privalu iškalbos menui: mat kalbos turį būti nei ilgos, nei trumpos, o saikingo ilgumo.

FAIDRAS. Kuo išmintingiausiai [kalbi], Prodikai.

SOKRATAS. O apie Hipiją[68] nekalbėsime? Aš manau, jog tos pačios nuomonės, kaip jis, laikytųsi ir mūsų svečias iš Ėlidės.

FAIDRAS. Kodėl gi ne? *c*

SOKRATAS. O kaip apsakytume Polo[69] kalbų mūziškumą - kalbėjimą sudvigubinant, kalbėjimą ištaromis, kalbėjimą įvaizdžiais, taip pat įvardijimus, kuriuos Likimnijas[70] padovanojo Polui, idant šis suteiktų [savo kalboms] skambumo.

FAIDRAS. O ar Protagoras[71], Sokratai, nebuvo pasitelkęs tokių pačių [iškalbos meno priemonių]?

SOKRATAS. [Jis minėjo], vaikeli, kažkokį kalbos taisyklingumą ir daug kitų gražių dalykų. Tačiau graudžiai dejuojančiomis kalbomis apie senatvę bei skurdą, man atrodo, visus savo meistriškumu yra nugalėjusi chalkėdoniškio[72] jėga: mat jis yra tapęs baisiai sumanus vyras, *d*

kai tik reikia įsiutinti minią, o supykusius užkerėdamas įstengia ir vėl numaldyti - kaip kad sakosi [pats]. Štai kodėl jis yra stipriausias, kuomet reikia šmeižti ir paneigti šmeižtus. O apie kalbų pabaigą reikia pasakyti, jog visi, regis, apie ją yra vieningos nuomonės, tik vieni tai vadina glaustu pakartojimu, o kiti suteikia kitokį pavadinimą.

FAIDRAS. Sakai, kad pabaigoje reikia pagrindiniais bruožais priminti klausytojams apie kiekvieną iš pasakytų dalykų?

SOKRATAS. Taip, aš šitaip sakau, bet ar tu neturi dar ko nors pridurti apie iškalbos meną?

268 FAIDRAS. Tai menkniekiai ir neverta apie juos kalbėti.

SOKRATAS. Taigi menkniekius praleiskime. Verčiau ryškioje šviesoje įžvelkime štai ką: kokia yra iškalbos meno jėga ir kuomet ji pasireiškia?

FAIDRAS. Ji yra baisiai galinga, Sokratai, ypač minios susiėjimuose.

SOKRATAS. Taip, iš tiesų. Tačiau, o daimoniškasis, pažvelk - ar neatrodo tau, kaip kad man, jog jų [audžiamo] audeklo pagrindas yra išklibęs?

FAIDRAS. Tu tik parodyk.

SOKRATAS. Pasakyk man, jei kas nors, priėjęs prie tavo draugo Eriksimacho arba prie jo tėvo Akumeno, tartų: „Aš gebu tam tikru būdu taip paveikti [žmonių] kūnus,
b kad šie pagal mano norą įkaista ir atvėsta, o jei tik įsigeisčiau, galėčiau sukelti vėmimą ir viduriavimą ir labai daug kitų panašių dalykų. Šitai išmanydamas, laikau save gydytoju, o ir kitą įstengčiau šitokiu padaryti, jei tik per-

duočiau savo išmanymą“, - kaip manai, ką atsakytų anieji, šitai išgirdę?

FAIDRAS. Ką gi kita jie galėtų tarti, nebent tik paklaustų, ar jis dar išmano ir tai, kam, kuomet ir kaip smarkiai reikia taikyti kiekvieną [iš jo nurodytų priemonių].

SOKRATAS. O jei anas [apsimetėlis] pasakytų: „Visiškai [neišmanau], tačiau esu įsitikinęs, jog tas, kuris pas mane iš- *c*
moko visų tų dalykų, pats sugebės padaryti tai, ko klausi“?

FAIDRAS. Šie [gydytojai], man regis, pasakytų, jog tas žmogus kvailioja, nes, visa tai nugirdęs iš kažkokios knygos arba į jo rankas netikėtai pakliuvus vaistams, jis štai jau ir manosi patapęs gydytoju, nors visiškai nieko nenutuokia apie šį meną.

SOKRATAS. O jei vėl kas nors, atėjęs pas Sofoklį ir Euripidą, tartų, jog geba apie menką dalykėlį kurti ilgiausias kalbas, o apie didį dalyką - labai glaustas, ir pagal savo įgeidį padaryti jas tai graudžias, tai, priešingai, baisias, gąsdinančias bei panašiai visokias kitokias, ir viso *d*
to mokydamas mano išgalįs perduoti kitiems gebėjimą kurti tragedijas?

FAIDRAS. Aš manau, Sokratai, kad šie vyrai išjuoktų tą, kuris tik pamanytų, jog tragedija nėra kas nors kita, negu tinkamas šių kalbų sudėliojimas, priderinant jas vienas prie kitų ir sustatant į vieningą visumą.

SOKRATAS. Vis dėlto manyčiau, kad [Sofoklis ir Euripidas] šiurkščiai jų nebartų ir, kaip kad muzikas, susitikęs su žmogumi, kuris manosi išmanąs harmoniją vien dėl to, kad žino, kaip priversti stygą skambėti aukščiau ar

e žemiau, šiurkščiai nepasakytų: „O nelaimėli, tau išsiliejusi juodoji tulžis“, tačiau, kadangi jis yra muzikas, tartų švelniau: „O kilniausiasis, būtina ir šiuos dalykus išmanyti tam, kuris ketina griebtis harmonijos, tačiau niekas nekliudo, kad tavo padėtyje esantysis visiškai nieko nenutuokia apie harmoniją; juk tu išmanai vien mokslus, kurie yra būtini kaip harmonijos prieigos, tačiau harmonijos mokslų tų neišmanai“.

269 Faidras. Tikra tiesa.

Sokratas. Vadinasi, ir Sofoklis tam, kuris panorėtų pasirodyti prieš juos, pasakytų, kad visa tai tėra tik tragedijos prieigos, tačiau ne tragedijos [menas], o ir Akumenas [tartų], jog tai tik gydymo meno prieigos, bet ne [pats] gydymo menas.

Faidras. Visiškai taip.

Sokratas. O kaip manome, ką ištartų saldžiabalsis Adrastas arba kad ir Periklis, jei tik jie išgirstų apie ką tik mūsų minėtas gudrybes - apie kalbėjimą glaustai, apie kalbėjimą vaizdingai ir taip toliau, apie tai, ką, kaip sakėme, reikia apžiūrinėti ryškioje šviesoje. Ar jie nesupyktų,
b kaip aš ir tu, ir ar dėl būdo šiurkštumo neišsprūstų jiems žodis, kurį nemandagu pasakyti, skirtas tiems, kurie yra visa tai parašę ir dabar to moko kaip iškalbos meno[73]? O galbūt jie - mat už mus yra išmintingesni - mus tik supeiktų, pasakę: „Faidrai ir Sokratai, reikia ne pykti, o užjausti, jei kurie nors žmonės, nesugebantys samprotauti, nėra pajėgūs apibrėžti, kas yra tas iškalbos menas; mat dėl šios negalios, turėdami vien tai, kas būtina šiam menui [vien

kaip įžanga į jį], manosi esą išradę iškalbos meną, o mo- c
kydami jo kitus, tariasi išmoką tobulo iškalbos meno, gi
apie kiekvieną iš šių dalykų kalbėti įtikinamai ir visa tai
sudėlioti į vientisą daiktą, - tai, jų manymu, nekelia jokio
vargo, todėl mokiniai patys savaime privalo šito pasiekti
savo kalbose".

FAIDRAS. Tačiau, Sokratai, atrodo, jog kaip tik toks
yra tas [užsiėmimas], kurio moko ir apie kurį rašo šitie vy-
rai, laikydami jį menu. Man regis, tu teisingai jį nusakei.
Tačiau kaip ir iš kur kas nors galėtų išmokti tikrojo ir d
gebančio įtikinti iškalbos meno?

SOKRATAS. Pajėgti tai padaryti, Faidrai, yra tas pat,
kaip tapti tobulu rungtynininku; tikėtina, o gal vienaip ar
kitaip net neišvengiama, kad šitaip esti ir visais kitais atve-
jais; mat jei tau iš prigimties skirta tapti oratoriumi, tu ir
tapsi garsus oratorius, pasitelkęs žinias bei pratybas, o kurio
iš šių dalykų stokosi, tuo atžvilgiu ir būsi netobulas. Kiek
čia lemia menas, tai man neatrodo, jog šį dalyką atskleistų
tas takas, kuriuo žygiuoja Lisijas ir Trasimachas.

FAIDRAS. O koks gi?

SOKRATAS. Matyt, o kilniausiasai, iškalbos mene Pe- e
riklis vertai tapo visų tobuliausias.

FAIDRAS. Kodėl?

SOKRATAS. Visi, kiek tik esama didžių menų, reika-
lauja ilgų svarstymų ir samprotavimų apie prigimtį. Iš čia, 270
regis, kažkaip ir atsiranda mąstymo pakilumas bei tobu-
lybė visame kame. Šitai, be įgimtų gabumų, ir įgijo Perik-
lis. Manau, kad susibičiuliavęs su Anaksagoru[74], kuris yra

kaip tik toks, ir šitokiu būdu prisipildęs samprotavimų, Periklis suvokė proto ir beprotybės prigimtį, apie kurią daug kalbėjo Anaksagoras; būtent iš čia jis ir įgijo tai, kas teikia naudos kalbėjimo menui.

b FAIDRAS. Ką tu tuo nori pasakyti?

SOKRATAS. Gydymo meno pobūdis tam tikru požiūriu yra toks pat, kaip ir iškalbos meno.

FAIDRAS. Kaip tai?

SOKRATAS. Abiejuose reikia išmanyti prigimtį, pirmu atveju - kūno, o antru - sielos, jei ketini pasitelkti ne vien įgudimą bei patyrimą, bet ir meistriškumą, gydymo mene griebdamasis vaistų ir mitybos sveikatai ir jėgai grąžinti, o iškalbos mene - kalbomis ir tinkamais užsiėmimais suteikdamas [taip] trokštamą gebėjimą įtikinti, taip pat dorybę.

FAIDRAS. Sokratai, panašu, kad yra būtent taip.

c SOKRATAS. Tad negi manai, kad sielos prigimtį įmanoma vertai perprasti, nesuvokus visa ko prigimties?

FAIDRAS. Jei privalėtume nors kiek patikėti Hipokratu[75], vienu iš Asklėpiadų, tai net ir kūno [prigimties neįmanoma pažinti] kitokiu būdu.

SOKRATAS. Jis gražiai kalba, bičiuli; bet vis dėlto reikia, be Hipokrato tardant dar ir svarstymą, pažiūrėti, ar pastarasis sutinka [su Hipokratu].

FAIDRAS. Ir aš taip sakau.

SOKRATAS. Taigi pažiūrėk, ką apie prigimtį kalba Hipokratas, o ką - teisingas svarstymas. Argi ne taip reikia
d mąstyti apie kiekvieno [daikto] prigimtį: pirma, paprastas

jis ar daugiarūšis - mes norėtume, kad ir patys taptume meistrais [įžvelgti šią perskyrą] ir kitus įstengtume padaryti tokius pat; paskui, jeigu tai paprastas [daiktas], reikia ištirti jo pajėgumą: ką ir kaip pagal savo prigimtį jis gali paveikti ir, priešingai, kas ir kaip gali paveikti jį; o jei [tas daiktas] turi daug rūšių, tuomet, jas suskaičiavus, būtina įžvelgti kiekvienos savybes - taip pat, kaip ir tuo atveju, kai daiktas yra paprastas: ką ir kaip kiekviena rūšis gali pagal savąją prigimtį paveikti, taip pat kas ir kaip gali paveikti ją.

FAIDRAS. Atrodo, kad taip, Sokratai.

SOKRATAS. Juk be šių [perskyrų] nagrinėjimo būdas
taptų panašus į aklojo klaidžiojimą. O prisilietusiam prie e
meno tikrai netinka supanašėti į akląjį ar kurčiąjį, tačiau
aišku, jog tas, kuris, vadovaudamasis menu, kam nors sakys kalbas, tiksliai parodys prigimties esmę to, į ką nukreips pokalbius, - juk tai kaip tik ir bus siela.

FAIDRAS. Na ir ką?

SOKRATAS. Juk tam eikvojamos visos jo pastangos - 271
mat jis mėgina įtikinti sielą. O gal ne?

FAIDRAS. Taip.

SOKRATAS. Vadinasi, aišku, kad Trasimachas arba kas nors kitas, jei tik rimtai moko iškalbos meno, visų pirma su didžiausiu kruopštumu rašys apie sielą ir pasistengs parodyti, ar ji iš prigimties yra užgimusi kaip vienis ir panašumas, ar yra kažkas tokio, kas, atitikdamas kūno pavidalą, turi daug rūšių. Mes ir sakome, jog [ištirti šį dalyką] - tai parodyti prigimtį.

FAIDRAS. Visiškai taip.

SOKRATAS. Antra, [toks tyrinėtojas atskleis], kaip ir ką būtent [sielai] yra prigimta veikti ar patirti.

FAIDRAS. Na ir ką?

b SOKRATAS. Trečia, išrikiavęs kalbų ir sielos rūšis bei jų kęsmus, išnagrinės visas priežastis, kiekvieną [kalbos rūšį] priderindamas prie kiekvienos [sielos rūšies] ir išmokydamas, kokia siela kokiomis kalbomis dėl kokios priežasties neišvengiamai leidžiasi įtikinama, o kokia - neįtiki.

FAIDRAS. Panašu, jog tai būtų kuo puikiausia.

SOKRATAS. Juk iš tiesų, bičiuli, jei kas nors bus įrodinėjama ar aptarinėjama kitaip, tai nei kokio kito, nei kaip tik šio [dalyko] niekuomet nebus įmanoma meistriškai
c nei apsakyti, nei aprašyti. Tuo tarpu dabar rašantieji [apie iškalbos meną], kurių esi prisiklausęs, išmanymo apie kalbų meistriškumą atžvilgiu yra sukčiai ir apsimetinėja puikiausiai išmaną apie sielą. Taigi anksčiau, nei jie ims kalbėti bei rašyti būtent šiuo būdu, mes nepatikėsime, kad jie rašo meistriškai.

FAIDRAS. Kokiu tad [būdu]?

SOKRATAS. Nėra lengva nusakyti žodis žodin, tačiau noriu tarti, kaip reikia rašyti, idant šitai - kiek tik įmanoma - būtų [parašyta] meistriškai.

FAIDRAS. Taigi sakyk.

SOKRATAS. Kadangi kalbos galiai yra lemtas sugebė-
d jimas vesti sielas, tai ketinančiam tapti oratoriumi būtina žinoti, kiek siela turi rūšių: jų mat esti tiek ir tiek, jos tokios ir tokios, todėl vieni tampa tokie, o kiti - kitokie.

Šitokiu tad būdu visa tai išnagrinėjus, [parodoma, jog] ir kalbų rūšių esama tiek ir tiek, o kiekviena iš jų - tokia ir tokia. Todėl kaip tik tokie žmonės dėl kaip tik tokios priežasties yra lengvai įtikinami tuo ir tuo tokiomis kalbomis, o tokie ir tokie dėl tokių ir tokių [priežasčių] yra neįtikinami. Tai pakankamai apmąsčius, vėliau reikia stebėti, kaip šitie dalykai atsiskleidžia veikloje ir yra atliekami jos metu, be to, privalu būti pajėgiam skvarbiai sekti
jusliniu potyriu, nes kitaip [tyrinėtojas] nepasieks nieko *e*
daugiau nei tuomet, kai klausėsi anuometinių kalbų. Kai tik jis įstengs nustatyti, kokiomis kalbomis koks žmogus įtikės, tuomet, tokį [žmogų] sutikęs, jis pajėgs jį atpažinti
ir sau pačiam įrodyti, jog tai ir yra būtent tas [žmogus] ir 272
ta prigimtis, apie kurią buvo anuomet kalbėta. Dabar ji iš tiesų atsirado priešais jį, todėl jai reikia pritaikyti tokias ir tokias kalbas, idant ji būtų įtikinta tuo ir tuo. Visa tai suvokęs, privalo nutaikyti metą, kuomet jam parankiau kalbėti, o kada - susilaikyti, nes visas, kiek tik jų išmoko, kalbų rūšis - glaustąją kalbą, graudinančiąją kalbą ir gąsdinančiąją kalbą - jis turi taikyti, sužinojęs, ar tinkama proga, ar netinkama, nes tik tuomet jo menas taps pui-
kiai ir tobulai atbaigtas, bet jokiu būdu ne anksčiau. O *b*
jei kuris nors iš jų, ar sakydamas [kalbą], ar mokydamas [sakyti], ar [kalbą] rašydamas, praleistų ką nors iš to ir vis dėlto tvirtintų kalbąs meistriškai, teisus būtų juo netikintis. „Na ką, Faidrai ir Sokratai, - vienaip ar kitaip pasakytų toks rašinėtojas, - ar [tik] šitaip, ar dar kaip nors kitaip reikėtų apibrėžti tai, kas yra vadinama iškalbos menu?“

Faidras. Niekaip kitaip, Sokratai, apibrėžti neįmanoma, vis dėlto net ir tai atlikti neatrodo esąs menkutis darbas.

Sokratas. Sakai tiesą. Būtent todėl, sukiojant kalbą kaip ritinėlį aukštyn ir žemyn, reikia žiūrėti, ar neatsiras
c koks nors lengvesnis bei trumpesnis kelias, idant netektų bergždžiai eiti ilgu ir šiurkščiu, kuomet įmanoma keliauti trumpu ir lygiu keliu. Jei tu, kuris esi klausęsis Lisijo ar kurio kito, gali atskubėti mums į pagalbą, pamėgink prisiminęs tai papasakoti.

Faidras. Galėčiau pamėginti, tačiau dabar neturiu ūpo.

Sokratas. Tad gal nori, kad apsakyčiau tau vieną dalyką, kurį esu išgirdęs iš besidominčių [iškalbos gudrybėmis]?

Faidras. Ką gi?

Sokratas. Mat kalbama, Faidrai, jog yra teisėta pa-
d sakyti ir vilko žodžius.[76]

Faidras. Šitaip tu ir padaryk.

Sokratas. Taigi sako, jog [kalbant] visiškai nebūtina puikuotis ir išvedžioti ilgus samprotavimus. Mat, jų manymu, kaip [ir mes patys] pasakėme šio mūsų pokalbio pradžioje, ketinančiam tapti geru kalbėtoju visai nebūtina išmanyti tiesą apie teisingus bei gerus dalykus, arba apie žmones, kurie yra [teisingi ir geri] iš prigimties ar dėl išauklėjimo: juk teismuose tiesa visiškai niekam nerūpi,
e svarbus tik įtikimumas. O šis yra [būtent] panašumas, tad jo ir turįs laikytis tas, kuris nori [ką nors] papasakoti meist-

riškai. Kartais kaltinamojoje arba ginamojoje kalboje reikia netgi nepasakoti to, kas iš tikrųjų vyko, jei tik tai nepanašu į tiesą, o kalbėti vien apie tai, kas į ją panašu; [kalbėtojas] privalo iš visų jėgų vytis panašumą, atsisveikinęs su tuo, kas teisinga. Šitaip elgdamasis visos kalbos 273
metu jis ir įstengs atskleisti visą savo meną.

FAIDRAS. Tu, Sokratai, priėjai kaip tik prie to, apie ką šneka apsimetėliai [iškalbos] meistrai. Atsimenu, kad mes su tavim ir anksčiau trumpam prisilietėme prie šitokių [klausimų], o juk tai ypač svarbu tiems, kurie domisi [iškalbos dalykais].

SOKRATAS. Bet juk tu kruopščiai išnagrinėjai patį Teisiją; taigi Teisijas tegul ir pasako mums, ar panašumas nėra *b*
kas nors kita nei vien tai, kas atrodo daugumai.

FAIDRAS. O kas gi kita?

SOKRATAS. Štai kokį, regis, išmintingą bei meistrišką [Teisijas] aprašė [atvejį]: jei silpnas, bet narsus žmogus prikultų stiprų, bet bailų, atimtų iš jo apsiaustą ar ką kita, tai tuomet, kai juos atves į teismą, būtina, kad nė vienas iš jų nesakytų tiesos: bailiui nereikia prisipažinti, kad jį primušė vienas žmogus, pasirodęs esąs narsuolis. O anajam reikia įrodinėti, kad jie susitiko vienu du ir pasitelkti tiktai šitokį [svarstymą]: „Kaip gi aš, būdamas šitoks, galė- *c*
jau pasikėsinti į štai tokį?!" Stiprusis neprisipažins savosios ydos, tačiau, pamėginęs ką nors sumeluoti, galbūt netrukus savo priešininko bus nutvertas kalbant netiesą. Ir kitais [atvejais] esama panašių meistriškų kalbų. Ar ne taip, Faidrai?

FAIDRAS. Ir ką gi?

SOKRATAS. Vai, na ir klastingai paslėptą meną išrado Teisijas ar kas nors kitas, kad ir kaip ten jis būtų vadina-
d mas. Betgi, bičiuli, ar mes pasakykime jam ar ne?..

FAIDRAS. Ką tokio?

SOKRATAS. [Ogi štai ką]: „Teisijau, jau seniai, anksčiau nei tu čia atsiradai, kalbėdavome, kad daugumai žmonių kas nors atrodo tikėtina dėl to, kad panašu į tiesą. Tad štai dabar mes nagrinėjome įvairius panašumus ir parodėme, kad juos visur kur geriausiai pajėgia surasti žinantis tiesą. Taigi jei apie iškalbos meną tvirtini ką nors nauja, mes pasiklausysime, o jei ne, mes taip ir paliksime įsitikinę tuo, prie ko mus atvedė mūsų tyrinėjimas, [parodęs],
e jog tas, kuris neatsižvelgs į būsimųjų savo klausytojų prigimtį, kuris neįstengs esinių suskirstyti į rūšis ir viena idėja aprėpti visų pavienių [daiktų], tas niekuomet netaps kalbų meistru tiek, kiek tai yra įstengiama žmogui. Be didžių pastangų šito pasiekti nebus įmanoma, tačiau išmintingajam dėl šio tikslo vertėtų vargti ne dėl to, kad galėtų kalbėtis su žmonėmis ir veikti drauge su jais, o tam, kad įstengtų kalbėti tai, kas patinka dievams, ir pagal savo išgales visa atliktų taip, kad šiems būtų miela. Juk, Teisi-
274 jau, ar tie, kurie už mus išmintingesni, netvirtina, kad proto turintis žmogus privalo rūpintis ne tuo, kaip įtikti vergijos draugams, nebent šitai atsitiktų savaime, tačiau geriesiems savo viešpačiams, kilusiems iš gerųjų. Tad jei aplinkinis kelias ilgas[77], nenustebk: jį verta nukeliauti dėl didžių [tikslų], ir ne taip, kaip tu manai. Juk, kaip teigia

priežodis, [visa tai] išsipildys, jei tiktai kas nors to panorės, ir tai bus puikiausia, kas iš to gali atsirasti".

FAIDRAS. Man regis, Sokratai, kad pasakyta yra nuostabiai, jei tik kas nors pajėgtų [tai atlikti].

SOKRATAS. Bet jei mėginančiam imtis puikių [darbų] ir tektų ką nors iškentėti, tai juk taip pat būtų puiku. *b*

FAIDRAS. Ir net labai.

SOKRATAS. Tad užteks kalbėti apie kalbų [kūrimo] meistriškumą ir nemeistriškumą.

FAIDRAS. Kodėl gi ne.

SOKRATAS. Liko pakalbėti apie tinkamą ir netinkamą [kalbų] užrašymą: kuriuo atžvilgiu tai puiku, o kuriuo - nepriimtina. Ar ne taip?

FAIDRAS. Taip.

SOKRATAS. Ar žinai - [jei ir vėl šnekėsimės] apie kalbas - kuo labiausiai patiktumei dievui, [ką nors] darydamas ar kalbėdamas?

FAIDRAS. Tikrai nežinau, o tu?

SOKRATAS. Aš galiu papasakoti vien protėvių pada- *c*
vimą, o ar tai tiesa, [tik] jie patys žino. Juk jeigu mes savo jėgomis surastume [tiesą], argi mums rūpėtų kokios nors žmonių nuomonės?

FAIDRAS. Juokingai paklausei, tačiau papasakok tai, ką sakaisi girdėjęs.

SOKRATAS. Taigi girdėjau, kad netoli Egipto [miesto] Naukračio[78] užgimė vienas iš senųjų tenykščių dievų, kuriam [priskirtas] šventas paukštis Ibis. O paties šio daimono vardas yra Teutas[79]. Jis pirmasis išrado skaičių ir skaičia-

d vimą, geometriją ir astronomiją, dar žaidimą šaškėmis bei
kauleliais, taip pat rašmenis. Viso Egipto valdovas tada bu-
vo Tamusas, viešpatavęs didžiame aukštutinės srities mies-
te, kurį helėnai vadina Tėbais, o [šio miesto] dievą - Amo-
nu[80]; taigi atėjęs pas jį Teutas atskleidė jam savo menus ir
pasakė, kad juos reikia perduoti ir kitiems egiptiečiams.
Anas klausinėjo, kokią kuris [iš menų] teikia naudą, o
[Teutui] aiškinant, valdovas pagal tai, kaip - gerai ar ne-
gerai - jo manymu, kalbėjo [daimonas], vienus [jo išradi-
e mus] peikė, o kitus - gyrė. Sakoma, kad apie kiekvieną iš
menų Tamusas Teutui atskleidė daug ir gero, ir blogo,
tačiau papasakoti apie tai būtų ilga kalba. Kai atėjo eilė
rašmenims, Teutas pasakė: „Šis mokslas, valdove, padarys
egiptiečius išmintingesnius ir geresnės atminties: juk yra
atrastas atminties bei išminties vaistas“. O anas atsakė: „Iš-
radingiausiasis Teutai, vienas įstengia pagimdyti įvairius
menus, o kitas - spręsti apie tai, kokią žalos ar naudos da-
275 lį [šie menai] suteiks juos vartosiantiems. Ir dabar tu, bū-
damas rašmenų tėvas, iš palankumo jiems [visiškai] prie-
šingai papasakojai apie tai, ką jie pajėgia. Juos išmokusių
sieloms [rašmenys] atneš užmarštį, nes nebus rūpinama-
si atminties [lavinimu] - juk prisiminti ims pasitikėdami
raštu, iš išorės, svetimų ženklų dėka, o ne iš vidaus, patys
iš savęs. Taigi suradai vaistą ne atminčiai, o priminimui;
taigi mokiniams teiki nuomonę, bet ne tiesą. Jie, daug ką
b išgirdę be mokymo, manys esą daug žinantys, tačiau dau-
guma iš jų liks nemokšos ir nesugebą bendrauti, nes vie-
toj išminčių bus pasidarę vien tariamai išmintingais“.

FAIDRAS. Sokratai, tu lengvai kuri egiptietiškus ir kokius tik nori padavimus.

SOKRATAS. Bičiuli, juk [žyniai] Dodonės Dzeuso šventovėje pasakojo, kad pirmieji pranašingi žodžiai buvę ąžuolo. To meto žmonėms, kadangi nebuvo tokie protingi kaip jūs, dabartiniai, užteko - dėl jų patiklumo -
klausytis ąžuolo ar uolos, svarbu tik, kad šie kalbėtų tiesą. *c*
O tau, regis, visai ne tas pat, kas [būtent] kalba ir iš kur jis yra kilęs. Juk tu žiūri ne vien to, ar iš tiesų yra taip, [kaip sakoma], ar kitaip.

FAIDRAS. Pelnytai mane supeikei, o su rašmenimis, man atrodo, yra kaip tik taip, kaip sako anas tėbietis.

SOKRATAS. Taigi ir tas, kuris tikisi palikti savo meną rašmenyse, ir tas, kuris savo ruožtu perima [tą meną iš rašmenų], nes šie esą aiškiai ir tvirtai išsaugojo jį ateičiai, abu
yra patiklūs ir iš tikrųjų nežino Amono pranašystės, jei *d*
užrašytas kalbas vertina labiau nei priminimą žmogaus, išmanančio tai, kas parašyta.

FAIDRAS. Kuo teisingiausiai [pasakyta].

SOKRATAS. Raštas, Faidrai, turi kažką siaubinga, kuo jis iš tiesų yra panašus į tapybą - mat jos palikuonys stovi kaip gyvi, o jei jų ko nors paklaustumei, jie labai iškilmingai tyli. Taip pat esti ir su [užrašytomis] kalbomis: galėtum pamanyti, kad jos šneka ką nors suvokdamos, bet jei tik kas jų paklausia apie ką nors iš to, ką jos pasakoja, norėdamas pasimokyti, jos nuolat nurodo kažką vie-
na ir visuomet tą pat. Kiekviena kalba, kartą užrašyta, yra *e*
mėtoma ir vėtoma visur kur - tiek tarp išmanančių žmo-

nių, tiek tarp tų, kuriems visiškai nedera [jos skaityti], tad ji nežino, su kuo privalo kalbėtis, o su kuo - ne. O jei tąja kalba nesirūpina ar neteisėtai ją peikia, jai visuomet reikia savo tėvo pagalbos, nes pati neįstengia nei apsiginti, nei atskubėti sau pačiai į pagalbą.

FAIDRAS. Ir apie tai kalbi kuo teisingiausiai.

276 SOKRATAS. Nagi, ar nevertėtų mums pažvelgti, kaip atsiranda kitas rašinys, tikras pirmojo [rašinio] brolis, ir kiek jis pagal savąją prigimtį yra geresnis bei pajėgesnis už anąjį?

FAIDRAS. Koks gi tai rašinys ir kaip, tavo manymu, jis atsiranda?

SOKRATAS. Tai rašinys, kuris - kuomet įgyjama vis naujų žinių - rašomas į besimokančiojo sielą; jis įstengia apsiginti, be to, moka kalbėtis [būtent] su tuo, su kuriuo dera, tačiau moka ir patylėti.

FAIDRAS. Tu kalbi apie išmanančio žmogaus gyvą ir turinčią sielą kalbą, kurios atvaizdu teisėtai galima pavadinti užrašytąją [kalbą]?

b SOKRATAS. Visiškai taip. Bet pasakyk man štai ką: ar turintis proto žemdirbys, besirūpinantis pasėliu ir norintis užsiauginti vaisių, vasarą rimtai imtųsi arti Adonio sodus[81] dėl malonumo aštuonias dienas gėrėtis puikiais želmenimis? Jei retsykiais jis tai ir daro, tai vien dėl žaidimo ir šventės, o rimtai sėja ten, kur dera, griebdamasis žemdirbystės meno, ir būna patenkintas, kai jo pasėlis aštuntąjį mėnesį subręsta.

c FAIDRAS. Aišku, Sokratai, kad viena jis darys rimtai, o kita kitoniškai - taip, kaip sakai.

SOKRATAS. O nejaugi žmogus, išmanantis tai, kas teisinga, nuostabu ir gera, savo pasėliu rūpinasi prasčiau už žemdirbį?

FAIDRAS. Jokiu būdu.

SOKRATAS. Vadinasi, jis rimtai nesiims rašyti rašalu vandenyje, nendriniu rašikliu sėdamas rašinius, neįstengiančius pagelbėti sau žodžiu ir deramai [kitus] išmokyti tiesos?

FAIDRAS. Tikrai neatrodo, kad jis to imtųsi.

SOKRATAS. Taigi. Bet panašu, kad paišdykavimo dėlei *d*
jis vis dėlto užsės rašmenų sodus ir rašys: mat rašydamas jis sukaupia prisiminimų lobius ir sau pačiam - tam metui, kai atslinks senatvė, užmaršties amžius, - ir kiekvienam, kuris norėtų sekti jo pėdomis; jis apsidžiaugs, stebėdamas sudygstančius švelnius želmenis. Tuo metu, kai kiti žmonės smaginasi kitaip besilinksmindami - keldami puotas ir panašias pramogas, jis, galima tikėtis, laiką praleis žaisdamas būtent taip, kaip aš sakau.

FAIDRAS. Pramoga, apie kurią tu, Sokratai, kalbi, yra *e*
nuostabi, lyginant su anais niekingais pasilinksminimais, nes ji prieinama tik tam, kuris moka, žaisdamas su rašiniais, pasakoti mitus apie teisingumą ir kitus tavo minimus dalykus.

SOKRATAS. Tad štai kaip yra, brangus Faidrai; tačiau, man regis, ši veikla taptų dar puikesnė, pasitelkus dialektikos meną: mat kai tik kas nors, pasirinkęs tinkamą sielą, su išmanymu pasodina ir pasėja joje kalbų, gebančių pagelbėti ir sau pačioms, ir sėjėjui, nes jos nėra nevaisingos, 277

tačiau turi savyje sėklą, tuomet pastaroji pagimdo kitų žmonių sielose naujas kalbas, kurios bus pakankamai pajėgios padaryti tą sėklą amžinai nemirtingą, o šios turėtoją - tokį laimingą, koks tik įstengia būti žmogus.

FAIDRAS. Šįsyk dar nuostabiau kalbi.

SOKRATAS. Dabar, Faidrai, kadangi mudu sutariame, mes jau pajėgiame spręsti ir apie anuos dalykus.

FAIDRAS. Kokius?

SOKRATAS. Apie tai, ką mes [anksčiau] norėjome išnagrinėti ir kas mus atvedė prie ką tik pasakytų [minčių]; juk privalu ištirti mūsų priekaištą Lisijui dėl to, kad šis
b rašo kalbas, taip pat [aptarti] ir pačias kalbas - kurios jų parašytos meistriškai, o kurios be meistriškumo. Tuo tarpu kas šiam meistriškumui savybinga, o kas ne, mes jau pakankamai išsiaiškinome.

FAIDRAS. [Ir man] taip atrodo; bet primink, kaip būtent [turime tai išnagrinėti]?

SOKRATAS. Visų pirma būtina sužinoti tiesą apie kiekvieną aptariamą ar aprašomą dalyką, po to - pajėgti visa ką apibrėžti, remiantis kaip tik šia tiesa, o apibrėžus išmanyti, kaip toliau [tą dalyką] skirstyti į rūšis - tol, kol bus [aptikta] tai, ko jau negalima suskirstyti; sielos prigimtį
c būtina nagrinėti šitokiu pat būdu: ieškant kalbos rūšies, atitinkančios kiekvieną [tos] prigimties sanklodą, būtent taip ir ręsti bei sutvarkyti savąją kalbą; taigi sudėtingai sielai būtina teikti sudėtingas kalbas, o paprastai sielai - paprastas, nes kitaip neįmanoma meistriškai, kiek tik leidžia prigimtis, įvaldyti visos kalbų giminės: nei tų iš jų,

kurios skirtos mokyti, nei tų, kurios skirtos įtikinėti, kaip kad ir parodė visas ankstesnis mūsų svarstymas.

FAIDRAS. Šitai kažin kokiu būdu [man] išaiškėjo visiškai.

SOKRATAS. O ar tai, ką esame pasakę kiek anksčiau, d
mums neišąiškino tokio [klausimo] - puiku ar gėdinga sakyti bei užrašinėti kalbas, ir kuomet tai nusipelno papeikimo, o kuomet - ne?

FAIDRAS. O kas [buvo pasakyta]?

SOKRATAS. Jei Lisijas ar kas kitas kada nors parašė ar parašys - privatiems [asmenims] arba visuomenei - rašinį apie valstybės santvarką, manydamas, kad jame viskas aiškiai išdėstyta ir neklaidingai pagrįsta, tuomet toks rašantysis vertas supeikimo - nesvarbu, ar pastarąjį kas pasakytų, ar ne. Neišmanymas - būdraujant ar sapnuojant - to, kas e
teisinga ir neteisinga, bloga ir gera, iš tiesų negali pasilikti nesugėdintas, net jei visa minia tai girtų.

FAIDRAS. Tikrai negali.

SOKRATAS. Žmogus, manantis, kad kalboje, parašytoje apie bet ką, neišvengiamai bus daug išdykavimo ir kad niekuomet nebuvo nei parašyta, nei pasakyta nė vienos kalbos - sueiliuotos ar be metro - kuri būtų verta didžiai rimto požiūrio, - mat [kalbos] yra sakomos taip, kaip kad gieda rapsodai, be įvertinimo ir pamokymo, skirtų
įtikinti, nes iš tikrųjų geriausius [savo kūrinius] jie, [iš 278
anksto] juos išmokę, atlieka mintinai, - taigi [toks žmogus] aptinka, jog tik tose kalbose, kurios ko nors moko bei yra sakomos mokslo dėlei ir todėl iš tiesų yra įrašomos į

sielą, tiktai kalbose apie teisingumą, grožį bei gėrį esama aiškumo ir tobulumo, kurie verti rimtų pastangų. Apie tokias kalbas jis turėtų pasakyti, kad jos yra [tartum] tikri jo paties sūnūs, visų pirma apie tą, kurią jis pats yra išra-
b dęs, o po to - apie pastarosios palikuonis ir brolius, kurie tik vertai sudygsta kitose kitų [žmonių] sielose. O su likusiomis [kalbomis] jis atsisveikins. Štai koks, Faidrai, yra tas vyras, kuriuo ir aš, ir tu trokštame tapti.

FAIDRAS. Ir aš meldžiuosi, geisdamas visiškai to paties, apie ką tu kalbi.

SOKRATAS. Taigi mums jau pakaks smagintis [samprotavimais] apie kalbas. Na, o tu nueik ir pranešk Lisijui,
c kad mes, atėję prie nimfų šaltinio ir Mūzų šventovėn, išgirdome ten kalbančius [balsus], mums paliepusius, kad mes štai ką pasakytume Lisijui ir bet kuriam kitam, kuriančiam kalbas, taip pat Homėrui ir kiekvienam, rašiusiam tiek paprastas eiles, tiek skirtas giedoti, o trečia - Solonui ir kiekvienam, kuris tiktai rašė rašinius, vardydamas įstatymus kalbose apie valstybės santvarką: jei [bet kuris iš jų] visa tai sukūrė, žinodamas, kur slypi tiesa, ir gali atskubėti [savo rašiniams] į pagalbą, jei tik kas nors imtų šiuos tikrinti, be to, jeigu jis pajėgus pats nurodyti to, ką parašė, netikusias vietas, tai šitokį žmogų reikia įvardyti
d ne pagal jo kūrinius, o pagal tai, ką jis, juos rašydamas, stengėsi pasiekti.

FAIDRAS. Tad kaip siūlytumei jį pavadinti?

SOKRATAS. Faidrai, pavadinti jį išminčiumi būtų, man regis, pernelyg didu ir tinkama vien dievui. Jam labiau

tiktų ir geriau skambėtų išminties mylėtojo ar koks nors panašus pavadinimas.

FAIDRAS. Nieko negalima prikišti [tokiam pavadinimui].

SOKRATAS. Tuomet tą, kuris neturi nieko vertingesnio už tai, ką yra sukūręs ar parašęs, ilgai sukinėdamas [savo kūrinius] aukštyn žemyn, suklijuodamas vienas jų dalis su *e*
kitomis ar jas panaikindamas, tu teisėtai pavadinsi arba poetu, arba kalbų bei įstatymų surašytoju?

FAIDRAS. O kaip gi?

SOKRATAS. Tad ir pasakyk šitai savo draugui.

FAIDRAS. O tu? Kaip pasielgsi? Mat ir tavojo draugo nereikia praeiti nepastebėjus.

SOKRATAS. Kokio [draugo]?

FAIDRAS. Gražuolio Isokrato[82]; ką tu jam praneši, Sokratai? Kuo tarsime jį esant?

SOKRATAS. Isokratas dar jaunas, Faidrai; tačiau vis dėlto noriu pasakyti, ką aš jam pranašauju. 279

FAIDRAS. Tad ką gi?

SOKRATAS. Man atrodo, kad jo prigimčiai būdinga kažkas tauresnio nei Lisijo kalbos, o ir savo būdu jis kilnesnis. Todėl nieko stebėtina nebus, jeigu augdamas savo kalbomis, kurias rašyti dar tik mėgina, pralenks visus, kurie tik kada nors buvo jų ėmęsi, ir pralenks labiau, negu dabar pralenkia vaikus. O jei nepasitenkins jomis, koks nors dieviškesnis polėkis teveda jį prie dar didingesnių dalykų. Mat šio vyro mąstyme, bičiuli, iš prigimties esama kažin *b*
kokios išminties meilės. Tad štai ką, čionykščių dievų vedamas, pranašauju savo mylimam berniukui Isokratui, o

tu anuosius [mūsų svarstymus perteik] Lisijui, nes jis yra tavo numylėtinis.

FAIDRAS. Šitaip ir bus. Tačiau eime, nes karštis jau atlėgęs.

SOKRATAS. O ar nederėtų, prieš išeinant iš čia, pasimelsti?

FAIDRAS. Kodėl gi ne?

SOKRATAS. Brangus Panai ir kiti dievai, kiek tik čia jūsų esama, leiskite man tapti gražiu iš vidaus. O visa, ką
c tik turiu išorėje, tebūnie draugiška tam, kas yra mano viduje. Turtingu aš telaikau išmintingą. O aukso krūvos sau linkiu turėti tiktai tiek, kiek nei išsinešti, nei išsivežti nepajėgtų niekas kitas, o tik nuosaikusis.

Ar dar ko nors stokojame, Faidrai? Man atrodo, kad pasimelsta pakankamai.

FAIDRAS. Šiuos žodžius pridėk [ir nuo manęs] - kaip manąją maldą. Mat draugų viskas yra bendra.[83]

SOKRATAS. Eime.

PAAIŠKINIMAI
BAIGIAMASIS ŽODIS
RODYKLĖ

1. *Scholijų hermeneutika*

Komentuoti „Faidrą“ pradėta jau Antikos laikais. Ne vien todėl, kad šis kūrinys yra toks mįslingas. Antikos filologai paaiškinimus rašė ne tik iškiliems tekstams ir ne tik keblioms tekstų vietoms: graikiškas žodis σχόλιον „scholija, paaiškinimas“ yra tos pat šaknies, kaip ir σχολή „laisvalaikis“, tad marginalijų (pastabų ritinėlių paraštėse), kurios ir buvo vadinamos scholijomis, filologai rašė beveik visiems tekstams, kurie papuldavo į jų rankas, šitaip rodydami erudiciją, daugžinystę (πολυμαθία) ir graikiškąjį daugiažodžiavimą (πολυλογία). Erudicija ypač vertinta vėlyvosios Antikos laikais, ir šimtai valstybės išlaikomų tyrinėtojų maloniai leisdavo „laisvalaikį“, rašydami scholijas turtingose Aleksandrijos, Pergamo ir kitų miestų bibliotekose sukauptiems kūriniams.

Antikinės scholijos toli gražu nėra komentarai šiuolaikine prasme. Šiuolaikiniai paaiškinimai rašomi taip, kad būtų funkcionalūs - t.y. aiškintų keblias teksto vietas, ieškotų to teksto „bendrojo vardiklio“, mėgintų apčiuopti struktūrinius ir semantinius teksto kontūrus. Šiuolaikiniai paaiškinimai siekia „supaprastinti“, redukuoti teksto semantinį audinį į skaidresnį, skaitytojui geriau suvokiamą bei receptuojamą pavidalą. Todėl mūsų laikais filologų ir filosofų rašomus komentarus galima laikyti orientuotais paradigminės hermeneutikos linkme; kitaip sakant, mėginama „moksliškai“ ieškoti referencijos taškų už paties teksto, bandoma surasti suvokimo plotmę, esančią „už“ ar „virš“ komentuojamo teksto. Tai atlikti nėra labai

sunku jau vien todėl, kad šiuolaikinis komentatorius natūraliai egzistuoja kitoje kultūrinėje erdvėje palyginti su jo aiškinamu Antikos tekstu. Mes jau turime istorinės perspektyvos sampratą ir esame susidūrę su daugeliu labai skirtingų kultūrų, gyvavusių skirtingose epochose ir skirtinguose kontinentuose, todėl esame savaime „susvetimėję" Antikos (t.y. graikų ir romėnų) kultūros atžvilgiu, natūraliai būdami „už" jos ir „virš" jos. Šis „susvetimėjimas" ir lemia paradigminį šiuolaikinių komentarų Antikos tekstams pobūdį.

Antikos scholiastų padėtis buvo kitokia. Istorinė perspektyva (jei nekreipsime dėmesio į gan paviršutinišką susipažinimą su Senovės Egipto, Babilono ir kitomis Rytų kultūromis) tesiekė vos kelis šimtmečius, o Homėro epe aprašomi „įvykiai" tebuvo priešistorė, interpretuojama mitologinėje plotmėje. Taigi Antikos scholiastai iš esmės gyveno „amžinoje dabartyje", o jų patirtis buvo monokultūrinė. Gal kaip tik todėl savąją kultūrą graikai išgyveno labai intensyviai ir autentiškai, jie visuomet buvo jos viduje, o ne „už" jos ar „virš" jos. Apgyventa žemė (οἰκουμένη γῆ) - tai ne tik geografinis Antikos horizontas, juosiantis Viduržemio jūros šalis, bet ir kultūrinis horizontas, Antikos tekstų visumą atskiriantis nuo visko, kas svetima. Šiuolaikinis žmogus, į kultūrą įpratęs žiūrėti gan atsainiai, dažnai negali atsistebėti tuo, kaip puikiai Antikos autoriai išmanė ne tik „apgyventos žemės" geografiją ir mitologiją, bet ir vieni kitų tekstus. Ir Antikos laikais tekstų būta daug, net labai daug, bet vis dėlto ne tiek, kiek šiais laikais, ir ne tiek, kad jų neįstengtų aprėpti visą savo „laisvalaikį" (iš esmės - visą savo laiką) tų tekstų tyrinėjimui skiriantis graikų filologas. Tad visi Antikos tekstai funkcionuoja kaip stilistiškai ir semantiškai vieningas Tekstas, o jo vieningumą ir koherenciją nulemia

monokultūrinė Tekstą sudarančius tekstus kūrusių autorių patirtis. Šie tekstai gali prieštarauti vienas kitam, bet prieštaravimai skleidžiasi toje pačioje poleminėje plokštumoje, dėl kurios relevantiškumo ir aktualumo nesiginčijama. Kultūrinės pasaulio recepcijos ir mentalumo lygmeniu Antikos tekstai vieningi. Kaip tik todėl iš tekstų sudaryto Teksto egzistavimas nulemia specifinę antikinių scholijų hermeneutiką: scholijos orientuotos sintagminio tekstų aiškinimosi linkme. Bet kuris tekstas komentuojamas visais kitais Tekstą sudarančiais tekstais, laikomasi vidinės Teksto logikos, nes šis Tekstas išsiskleidžia kaip milžiniška sintagma. Komentavimo procesas vyksta neišeinant už šios sintagmos ribų, t.y. „horizontalioje" ašyje, nemėginant projektuoti kokios nors „vertikalios" ašies, kuri galėtų kreipti paradigminio suvokimo linkme ir indukuoti transkultūrinės teksto recepcijos galimybę. Paradigminė plotmė visuomet suponuoja teksto metalygmenį, leidžiantį nagrinėjamą tekstą redukuoti į skaidresnius semantinius sandus ir aiškinti tuo, ko neimplikuoja pati teksto sintagmatika. Taigi tikrasis aiškinimas ir komentavimas visuomet yra (arba turėtų būti) paradigminis. Štai čia ir atsiskleidžia antikinių scholijų hermeneutikos paradoksas: kadangi scholijos kiekvienam kuriam nors tekstui neišeina už Teksto, funkcionuojančio kaip sintagma, ribų, jos negali būti laikomos paaiškinimais ar komentarais šiuolaikine prasme. Tai akivaizdu jau vien iš to fakto, kad antikinės scholijos neretai būna painesnės ir miglotesnės už patį „komentuojamą" tekstą, kitaip tariant, neaiškūs dalykai aiškinami dar neaiškesniais. Kadangi nuskaidrinantis, redukcinis judesys nėra atliekamas, antikinės scholijos tarsi pačios šaukiasi naujų scholijų, kurios mėgintų aiškinti pirmąsias, taigi antikiniai „komentarai" dažnai auga vieni ant kitų,

proliferuoja, savaime suprantama, nepaaiškindami - kaip to norėtume mes - pirminio teksto. Kaip komentarai antikinės scholijos nėra funkcionalios, jomis Antikos filologai ne tiek aiškina nagrinėjamą tekstą, kiek demonstruoja savo erudiciją, parašydami viską, ką žino jiems įdomiu klausimu, bet nepateikdami to, kas galėtų reikiamą vietą semantiškai nuskaidrinti. Nebūdamos funkcionalios, antikinės scholijos vis dėlto yra įdomios, tad į jas galime žvelgti kaip į intelektualius anekdotus bei digresijas, daugiau ar mažiau primenančias paradoksografines pikanterijas. Pastebėjęs nagrinėjamame tekste jam įdomią vietą, scholiastas kreipiasi į jam gerai pažįstamą Tekstą-sintagmą kaip į referencijos lauką ir suranda šiame lauke relevantiškus referencijos taškus, dažniausiai nė nemėgindamas atskleisti savo asmenybės ar mąstymo originalumo, kuris įstengtų „paradigmiškai" peržengti Teksto-sintagmos apibrėžtą referencijos lauką. Tad scholijos tampa nuorodomis į kitus tekstus, tradicijos akceptuotus mitų variantus, neretai pavirsdamos realijų kratiniu, besišaukiančiu hermeneutinio išganymo daug labiau nei pirminis scholiasto nagrinėjamas tekstas. Tai regime ir scholijose „Faidrui": scholiastas (ar scholiastai) nebando atskleisti giluminės Platono dialogo prasmės, o mėgaujasi realijų vardijimu; ilgiausi pasažai skiriami atsitiktinėms detalėms, o svarbūs teksto segmentai lieka nepaaiškinti.

Kaip pastebime, antikinių scholijų estetika visai kitokia - bent ne tokia, kokios galėtume norėti, todėl jas skaitydami turime kreipti dėmesį į scholijų įdomumo, o ne funkcionalumo modusą. Scholijos, net ir nesiejamos su tuo tekstu, kuriam jos skirtos, gali būti įdomios kaip intelektualūs anekdotai ar paradoksografinės digresijos. Tad skaitytojui pateikiame keletą „Faidrui" parašytų scholijų pavyzdžių, naudingų ne tiek Plato-

no tekstui suprasti, kiek supažindinti su pačiu scholijų žanru.

Scholijos „Faidrui" verstos iš: Platonis Dialogi. Recogn. C. Fr. Hermann. Vol VI. Lipsiae: Teubner, 1927. - P. 262-276. Skaičiai kairėje pusėje yra nuorodos į „Faidro" fragmentų numeraciją.

2. *Scholijų „Faidrui" pavyzdžiai*

227a. Pastaboje „Alkibiadui I" Olimpiodoras sako, kad „Faidras" esąs pirmasis dialogas, kurį parašė Platonas.

227a. [Čia norima pasakyti], jog dromai buvo tokios vietos, kur bėgiojo jaunuoliai. Vaikštynės šiuose dromuose esančių gimnasijų takeliais ne tokios varginančios, nes leidžiantys laisvalaikį ir trumpam pasimankštinantys čia pat netoliese turi ir atokvėpį: mat kai tik kas nors įsigeidžia, gali prisėsti.

227a. [... *tavo ir mano draugui*]: Akumeną Faidras vadina ir Sokrato, ir savo paties draugu; Sokrato [draugu vadina Akumeną] todėl, kad abu jie (Sokratas ir Akumenas - *N. K.*) yra gydytojai: mat kaip Sokratas gydo sielą, taip Akumenas - kūną; o Faidro [draugu vadina Akumeną] todėl, kad abu jie (Faidras ir Akumenas - *N. K.*) veržiasi prie to, kas rodosi (τὸ φαινόμενον): juk ir Faidras veržiasi prie besirodančio grožio, kuris glūdi žodžiuose, ir Akumenas yra gydytojas to, kas rodosi, tai yra kūno.

227b. [... *vaišino žodžiais* (λόγων)]. Atiška sintaksė... kalbėti apie dalį. Juk Atikos gyventojai sako „valgė duonos", ne

„duoną“, ir „gėrė vyno“, o ne „vyną“. Tad ir šičia [sakoma] „jus vaišino žodžių“ (τῶν λόγων). Bendrine kalba (τὸ κοινόν) būtų sakoma „jus vaišino žodžiais“ (τοῖς λόγοις).

227b. Veikla (ἀσχολία) yra užsiėmimas žmogiškais reikalais ir mirtingo gyvaliojimo vilkimas. O laisvalaikis (σχολή) yra šių dalykų atidėjimas šalin ir pasitraukimas link to, kas labiau susiję su mąstymu ir labiau apvalyta. Štai kodėl ir tyrinėtojas (σχολαστικός) šitaip vadinamas - dėl atsigręžimo į save patį arba dėl žmogiškų dalykų atmetimo, kaip kad sako ir Aristotelis.

229b. Artemidės Agrietės šventyklą atėniečiai pastatė todėl, kad ši deivė yra visa ko laukinio prižiūrėtoja ir tvarko visa, kas tik yra laukinis ir neprijaukintas.

229e. [... *užrašas*]. [Turimas mintyje] užrašas „pažink save patį“, įrašytas ant Delfų šventyklos propilėjų. O Delfai yra miestas Fokidėje, Parnaso pašlaitėje.

230a. Tifonas yra Gajos ir Tartaro sūnus, pagimdytas Sicilijoje, turįs išvaizdą, kurioje sumišę vyro ir žvėries bruožai (...).

230b. Avinėlio medis (ἄγνος) yra toks panašus į krūmą augalas, o tai yra žilvitis (λύγος).

236b. Kipselas buvo Periandro tėvas, o iš jo sūnų, tapusių Korinto tironais, korintiečiai atėmė valdžią. Taigi šie [Kipselidai] davė įžadą, jog tuo atveju, jei ir vėl įgytų valdžią,

Olimpijoje pastatys dievui auksinę pilnavidurę statulą. Tad jie, užvaldę Korintą, pastatė ten (Olimpijoje - N. K.) kuo didžiausią auksinę Dzeuso statulą (...).

237a. Apie kažin kokią Vakaruose gyvenančią sausumos tautą, ligūrus, teigiama, kad šie esą tiek muzikalūs, jog net per karus nesikauna visa kariuomene, tačiau viena kariuomenės dalis kovoja, o kita - likusiai daliai kaunantis - gieda.

242a. σταθερόν (*acc.* - N. K.) reiškia „labai karštą" - taip kalbama apie vasaros vidurdienį. Ir Antimachas [sako]: „kaitriõs vasaros" (θέρεος σταθεροῖο (*gen.* - N. K.)). Bet ir apie sustojusį bei sustingusį vietoje sakoma σταθερόν.

243a. [... *ko Homėras nesuvokė, suprato Stėsichoras*]. Apie Homėro apakimą klajoja skirtingos istorijos: mat vieni sako, jog jis buvo aklas nuo gimimo ir šitoks buvęs pagimdytas, o kiti teigia, kad jis, ganydamas prie Achilo kapo, atliko herojui daugybę nuliejimų ir padėjo daug vainikų, prašydamas jo, kad šis jam pasirodytų. Tuomet herojus pasirodė jam, spindėdamas visa savo ginkluote, ir Homėras, neištvėręs reginio didybės ir ginklų žėrėjimo, apako. Dar kiti [teigia], jog apsakiusį apie Heleną, kad ši buvusi pagrobta ir kad ją Aleksandras išsivežė į Ilijoną ir turėjo kaip žmoną, Homėrą ši herojė apakino iš pykčio, kad jis ją įžūliai pažemino. O apie Stėsichorą pasakoja taip. Lokriškiai ir krotoniškiai kariavo vieni su kitais, ir lokriškiai turėjo paprotį vieną kariuomenės dalį palikti nepridengtais sparnais ir patikėti ją herojams - taip, esą šie herojai ją [iš tiesų] saugotų. Tad krotoniškių karvedys Leonimas ir užpuolė kaip tik šią [lokriškių kariuomenės] dalį kaip esą nepridengtą,

tačiau nepastebimai sužeistas pasitraukė iš mūšio lauko, vos besilaikydamas nuo savo žaizdos. Jis nuvyko į Delfų pranašavietę, idant būtų išgydytas, ir išgirdo ištarmę, kad jį sužeidęs ir išgydys. Jam toliau teiraujantis, kas jį sužeidęs - juk tai ir buvo neaišku - išgirdo, jog Achilas. Taigi nuvykęs į Leukės salą jis maldavo herojaus [jį išgydyti], išvydo kai kuriuos iš numirusių herojų ir buvo Achilo išgydytas; herojų jam buvo liepta pasakyti žmonėms, kad „niekas nepaslėpta nuo dievų ir herojų iš to, ką jūs, žmonės, darote". Atėjo ir Helena ir pasakė pranešti Stėsichorui, kad šis sugiedotų palinodiją - idant praregėtų. „Ir Homėras buvo apakintas dėl to paties - kad mane apšmeižė", [kalbėjo Helena]. Šitaip Stėsichoras, išgirdęs tai iš Leonimo, parašė palinodiją ir praregėjo.

243b. [*Palinodija*] - priešinga, negu pirmoji, giesmė ar ištara.

244b. Dodonė - tai Molosidės miestas, kuriame yra Dzeuso pranašavietė. Apie Dodonės pranašavietę pasakojama įvairiai. Vieni sako, jog ten yra pranašaujantis ąžuolas, kiti - jog [pranašaujančios] balandės, tačiau teisinga tai, jog ten būta žynių, kurios pranašavo pasipuošusios galvas ąžuolo lapų vainikais ir buvo vadinamos peleijadėmis (pař. „laukinėmis balandėmis" - *N. K.*). Šiaip ar taip, aišku, jog [pasakojusieji], suklaidinti [žynių] vardo, įtarė, jog pranašaudavo balandės. Be to, kadangi galvas žynės puošdavosi ąžuolo lapų vainikais, yra pasakojama ir tai, kad pranašauja ąžuolas. Ši pranašavietė yra Dzeuso, o Apolono - Delfuose.

244b. Sibilių esama dešimt. Pirmõsios iš jų vardas yra

Sambėtė. Senovės pasakojimai teigia ją buvus chaldėje, o kiti - kad galbūt greičiau žyde: sujungta su vienu iš Nojaus sūnų ir atiduota šiam į žmonas, ji su juo ir kitais įžengė į [Nojaus] laivą. (Toliau ilgiausioje scholijoje aprašomos kitos devynios Sibilės, jų pranašavimo menas ir pan. - *N. K.*).

248a. [*Adrastėjos įstatymas*]: Adrastėja yra viena iš tų deivių, kurios pasilieka naktį, o gimė ji iš Meliso ir Amaltėjos. Mat Melisas šiuo vardu vadinamas dėl numatymo galios (τὸ μέλλον - „ateitis"), o Amaltėja - dėl savo nepalenkiamumo ir todėl, kad jos neįmanoma suminkštinti (μαλάττω - „suminkštinti"). Taigi iš nepalenkiamo numatymo ir gimė Adrastėja (...).

257c. Logografais senoliai vadindavo tuos, kurie kalbas rašydavo už užmokestį ir nusisamdydavo į teismus, o oratoriais tuos, kurie kalbėdavo taip, kaip norėdavo patys (δι ἑαυτῶν - paž. „patys iš savęs", „patys per save" - *N. K.*).

257d. [*Saldusis Vingis*]: šitaip jis buvo vadinamas ironiškai. Memfidėje yra vieta, plaukiančiųjų vadinama [Saldžiuoju] Vingiu, akivaizdu, kad antifrastiškai - dėl jos nelemtumo.

258b. Likurgas lakedaimoniečių, o Solonas - atėniečių įstatymdaviai, gi Darijas - trečias, skaičiuojant nuo Kiro, persų valdovas.

260e. [... *teisingas menas*]: be gėrio ir be tiesos, sako lakoniškis oratorius, negali būti meno.

[1] Šiame Platono dialoge yra du dalyviai - Sokratas ir Faidras. Sokratas (470-399 m. pr. Kr.) - žymus Atėnų filosofas, pagrindinis Platono veikėjas. Faidras - jaunas turtingas retorikos ir filosofijos mylėtojas, laikomas Hipijo iš Ėlidės pasekėju. Dialoge pateikiamas Sokrato ir Faidro pokalbis turėjo vykti apie 416 m. pr. Kr., taip manoma remiantis tuo, kad „Faidras" savo stilistika ir problematika artimas Platono dialogui „Puota", o pastarajame aprašoma minėtais metais surengta puota tragedijų kūrėjo turtuolio Agatono garbei.

[2] Kefalo sūnus Lisijas (apie 445-378 m. pr. Kr.) - žymus oratorius ir logografas, garsus tuo, kad, rašydamas savo klientams teismų procesams skirtas kalbas, stengdavosi jose perteikti ne tiek savo kalbos bei mąstymo stilių, kiek užsakovų mintijimo specifiką, kalbėjimo manieras, išsilavinimo ypatybes bei pobūdį, temperamento bruožus ir kitas idiosinkrazijas.

[3] Akumenas - žinomas to meto gydytojas, aukštinęs saikingumą valgant ir geriant. Dromai - dengtos galerijos pasivaikščiojimams.

[4] Epikratas - galbūt tas pat kyšininkas ir demagogas, kurį mini Aristofanas komedijoje „Moterys tautos susirinkime". Epikratas buvo pajuokiamas dėl milžiniškos barzdos.

[5] Morichas - turtingas atėnietis, puotautojas ir mecenatas, rengdavęs savo namuose intelektualų pobūvius. Komedijose ir scholijose dėl rajumo vadinamas pilvažmogiu.

[6] Nuoroda į garsaus poeto Pindaro (522 ar 518 - 446 (?) m. pr. Kr.) „Pirmąją Istmo odę".

[7] Žmogus, keliaudamas nuo Atėnų iki Megarų ir atgal,

sukartų apie 80 kilometrų (tokį atstumą neskubant, tačiau ir nesustojant galima nužygiuoti per 14-16 valandų). Šioje dialogo vietoje šaipomasi iš gydytojo Hėrodiko, pabrėždavusio rūstaus ir asketiško gyvenimo svarbą sveikatai ir visiems savo pacientams skirdavusio gausybę fizinių pratimų, kurie virsdavę tikra kankyne. Atėnuose Hėrodikas turėjo gimnasiją ir yra laikomas gydomosios gimnastikos kūrėju. Apie jį sakoma, kad jis negydydavęs pačios ligos, t.y. neieškodavęs ligos priežasties, o fiziniais pratimais sustiprindavęs organizmą, padidindavęs jo atsparumą alinančiam ligos poveikiui ir šitaip prailgindavęs paciento gyvenimą.

[8] Ilisas - upė Atikoje, tekėjusi įpiečiau senovės Atėnų.

[9] Borėjas - šiaurės vėjas, Oreitija - Atikos valdovo Erechtėjo duktė. Pasak mito, Borėjas pamilęs Oreitiją, pagrobęs ją ir nusinešęs į Trakiją.

[10] Agroje buvo pastatyta šventyklėlė Artemidei.

[11] Farmakėja - upokšnio nimfa (najadė).

[12] Arėjo kalva (Areopagas) Atėnuose garsėjo kaip seniausia posėdžių ir teismo vieta, kurioje buvo nagrinėjamos žmogžudysčių ir šventvagysčių bylos.

[13] Hipokentaurai - kitas kentaurų (pusiau žmonių, pusiau žirgų) pavadinimas.

[14] Chimaira - būtybė su ožkos liemeniu, liūto galva ir gyvatės uodega.

[15] Gorgonos - trys požemio pabaisos, garsiausia iš jų buvo Medūza.

[16] Pegasas - sparnuotas žirgas, gimęs iš Medūzos kraujo, kuomet Persėjas jai nukirto galvą.

[17] Tifonas, Tifoėjas - Gajos ir Tartaro sūnus, ugnimi alsuojantis siaubūnas su šimtu drakono galvų, sukilęs prieš

Dzeusą, pastarojo nugalėtas ir nusviestas į Tartarą.

[18] Avinėlio medis (kitaip dar vadinamas Abraomo medžiu, abraommedžiu) - *vitex castus*, gr. ἄγνος.

[19] Achelojas - Graikijos upė, personifikuotai įsivaizduojama kaip Okeano ir Tėtidės sūnus.

[20] Patogus įsitaisymas ant žolės kiek ironiškai primena patogų atsisėdimą teatre prieš vaidinimo (šiuo atveju - kalbos sakymo) pradžią.

[21] Sėslumas jau nuo Antikos laikų buvo laikytas tikro filosofo bruožu, o keliavimas, jei nesusijęs su išminties ieškojimu bei mokymusi, - tuštybe.

[22] Lisijo kalba greičiausiai yra Platono išgalvota kaip sofistinės retorikos parodija. Joje daug minties šuolių, elipsių, nenuoseklumo ir pompastikos; nors ši kalba neilga, ją ir versti, ir skaityti yra sunku (skaitytoją ypač gali erzinti kvailokos užuominos ir besaikis maivymasis).

[23] Gr. ἐραστής verčiame „mylėtojas", o ἐρῶν - „mylintysis", „įsimylėjusysis". Žodis „mylėtojas" yra stipresnis žodis ir apibūdina, vaizdžiai sakant, „profesionalą", kurio pagrindinė veikla - nuolatinis ir įkyrus sekiojimas paskui „meilės objektą" - „mylimąjį" (berniuką ar jaunuolį). Žodis ἐραστής sinonimiškai vartojamas greta παιδεραστής „berniukų mylėtojas". Įkyriai subtilus santykių tarp „mylėtojo" ir „mylimojo" temos vystymas „Faidre" šiuolaikiniam skaitytojui gali sukelti kultūrinį šoką; būtent dėl to Aleksejus Losevas šį Platono dialogą (kaip ir „Puotą") kiek persūdydamas pavadino vienu nešvankiausių kūrinių literatūros istorijoje.

[24] Sapfo - garsi VII-VI a. pr. Kr. lyrikė iš Lesbo salos.

[25] Anakreontas - žymus VI a. pr. Kr. Jonijos lyrikas.

[26] Plutarcho liudijimu, Atėnų tesmotetai (teisme pirmi-

ninkavusieji archontai) prisiekdavę, kad tuo atveju, jeigu pažeis kurį nors iš Solono įstatymų, pastatys Delfuose auksinę statulą, lygią savo ūgiui.

[27] Korinto tironas Kipselas Olimpijoje buvo pastatęs auksinę Dzeusui skirtą statulą.

[28] Tai viena iš komiškesnių dialogo vietų, kurioje persipina ironija, koketavimas, nepiktybiški grasinimai ir barnio imitacija.

[29] Ligūrai - paslaptingos gentys, gyvenusios plačiame pajūrio ruože nuo Pirėnų iki Alpių. Ligūrai esą pasižymėję ypatingu muzikalumu. Dėl jų kilmės ir giminystės su kitomis tautomis tebesiginčijama.

[30] Vidurdienis vadinamas „stovinčiuoju“ (σταθερά), nes tuo metu atrodo, kad kepinanti saulė nejudėdama pakimba zenite.

[31] Simijas Tėbietis - pitagoriko Filolajo mokinys, ypač pasižymėjęs dialektikos subtilybėmis.

[32] Ši eilutė priskiriama VI a. pr. Kr. Didžiosios Graikijos (Pietų Italijos) poetui Ibikui (fragm. 22 Diehl).

[33] Stėsichoras - VII - VI a. pr. Kr. lyrikas iš Sicilijos, ypač pagarsėjęs chorams skirtomis giesmėmis. Apie jį kalbama, kad jis, apšmeižęs Heleną, apako, bet vėliau, paklusęs sapnuojant gautam įsakymui, parašė gyrių Helenai - vad. „atbulinę giesmę“ (παλινῳδία) ir vėl praregėjo. Cituojamos eilutės - fragm. 11 Diehl.

[34] Delfuose buvo Apolono orakulas (jame ateitį spėdavo nuo nuodingų garų apsvaigusi Pitija), o Dodonėje - Dzeuso pranašavietė (joje žynės pranašaudavo iš ąžuolo lapų šlamėjimo). Sibilė - Dzeuso duktė, legendinė Delfų pranašautoja. Vėliau vardas „Sibilė“ tapo bendrinis ir ėmė reikšti kiekvieną

seną labai autoritetingą pranašę.

[35] Šios etimologijos - liaudiškos, neturi ryšio su tikrąja šių žodžių kilme, bet, nežiūrint to, įdomiai iliustruoja žaismą sąvokomis ir netikėtomis asociacijomis (tai ypač būdinga kitam Platono dialogui - „Kratilui").

[36] Įdomios apofatinio kalbėjimo, kuomet nuneigiami visi dievybei priskiriami predikatai, užuomazgos.

[37] Nuostabus apofatinis uždangės (ὑπερουράνιος τόπος) apibūdinimas.

[38] Antroje Sokrato kalboje kalbama ne apie tai, kokia yra siela, o apie tai, į ką ji panaši. Tai nėra alegorinis sielos struktūros nupasakojimas, kur kiekvienas tos struktūros narys turėtų tikslų ontologinį atitikmenį. Trinarės (ar dvinarės) sielos įvaizdis nenurodo jos struktūros, o tik paaiškina sielos funkcijas, sielos tobulėjimo ar nuopuolio priežastis. Be to, vienos teksto vietos labiau suponuoja trijų dalių, o kitos - dviejų dalių sielos vaizdavimąsi, taigi šiuo požiūriu didelio nuoseklumo neišlaiko (ar nė nesiekia) ir pats Platonas. 246a siela vaizduojama esanti trijų dalių: *vadeliotojas* + *kilnusis žirgas* + *geidulingasis žirgas.* Bet kai kurie kiti pasažai rodo, jog *vadeliotojas* labiau suvokiamas ne kaip sielos dalis, o kaip tai, kas valdo, vairuoja, kreipia sielą, t.y. iš esmės ne kaip siela (ψυχή), o kaip protas (νοῦς). Jei pasitelktume „Timajo" vaizdinius, tuomet *vadeliotojas* atitiktų nemirtingąjį (dieviškąjį) sielos sandą, *kilnusis žirgas* - aukštesniąją mirtingojo sielos sando dalį, siejamą visų pirma su narsu (θυμός), o *geidulingasis žirgas* - žemesniąją mirtingojo sielos sando dalį, pirmiausia siejamą su įvairiausiais kūno geiduliais (ἐπιθυμίαι).

[39] Adrastėja (paž. „ta, nuo kurios neįmanoma pabėgti = neišvengiamoji") - likimo deivės Nemesidės epitetas.

[40] Dikė - teisingumo deivė.

[41] Prisiminimas (ἀνάμνησις) - viena kertinių Platono idėjų teorijos sąvokų. Visa žmogaus patirtis iš pat pradžių yra įrašyta žmogaus sieloje, o šio pasaulio objektai (visų pirma tai, kas gražu) tik padeda aktyvuoti (t.y. prisiminti) tą patirtį.

[42] Sielos sparnų augimo aprašymas - vienas gražiausių ir ekspresyviausių „Faidro" pasažų.

[43] Homėridai - Chijo saloje gyvenę rapsodai, saugoję Homėro palikimą ir iš tradicijos laikyti jo palikuonimis. Homėridais galėjo būti vadinami ir šiaip jo gerbėjai bei imituotojai.

[44] Pterotas - paž. „sparnuotasis" (iš gr. πτερόν „sparnas"). Dvejopi dievų vardai (vienas profaniškas, egzoterinis, kitas sakralinis, ezoterinis) atspindi seną indoeuropiečių mitologijos bei poetikos nuostatą, pagal kurią egzistuoja dvi kalbos rūšys - žmonių kalba ir dievų kalba.

[45] Ganimėdas - labai gražus jaunikaitis, karaliaus Troso sūnus, kurį pamilęs Dzeusas pasiėmė į Olimpą ir padarė vyno pilstytoju.

[46] Siela laikoma laimėjusia tris olimpines rungtis tuomet, kai tris kartus iš eilės (vienas kartas - tai vienas dangaus skliauto apsisukimas, trunkantis tūkstantį metų) pasirenka kilniausią, t.y. filosofo, gyvenimą.

[47] Polemarchas - Kefalo sūnus, vyresnysis Lisijo brolis.

[48] „Kažkuris iš valstybės vyrų" - galbūt politikas ir oratorius Archinas, kuris pasisakė prieš Atėnų pilietybės suteikimą iš Sicilijos kilusiam Lisijui.

[49] „Saldusis Vingis" - Nilo vingis, sutrumpindavęs kelią tarp Naukračio ir Memfio. Ši vieta buvusi ypač pavojinga laivams, taigi šis pavadinimas yra eufemizmas.

[50] Likurgas - legendinis Spartos valdovas ir įstatymų lei-

dėjas (apie IX a. pr. Kr.). Solonas - Atėnų įstatymų leidėjas, vienas iš septynių išminčių (apie 640 - 560 m. pr. Kr.). Darijas - Persijos valdovas Darijas I (522-486 m. pr. Kr.), pradėjęs graikų-persų karą.

[51] Seirėnos minimos dvyliktojoje „Odisėjos" giesmėje: savo nuostabiu giedojimu jos sugundydavusios ir pražudydavusios jūreivius; idant išgirstų jų giesmes, pro jas praplaukdamas Odisėjas liepė savo draugams pririšti jį prie laivo stiebo, o jiems patiems vašku užkimšo ausis, kad šie Seirėnų negirdėtų ir laivas ramiai pro jas praplauktų.

[52] Mūzos - Dzeuso ir atminties deivės Mnėmosinės dukterys. Jų buvo devynios, kiekviena valdė atskirą meno ar mokslo sritį, o jų vadovu laikytas Apolonas. Mūzos buvo poetų įkvėpėjos, į jas būdavo kreipiamasi kiekvieno reikšmingesnio kūrinio pradžioje, prašant užtarimo. Savo laisvalaikio užsiėmimus senovės graikai skirstydavo į „mūziškuosius" (visi intelektualūs užsiėmimai, t.y. menai bei mokslai) ir „gimnastiškuosius" (įvairios fizinių pratimų rūšys). Taigi Mūzos iš esmės valdė visą dvasinį, intelektualųjį gyvenimą. Savo prigimtimi Mūzos buvo nimfos (kai kurie tyrinėtojai, nurodydami į tai, kad Mūzos gyvenusios kalnuose - Helikone ar Olimpe, taip pat jų vardą siedami su lot. *mons* „kalnas", aiškina jas kaip kalnų nimfas); taigi nimfolepsijos (ekstazės, kurią sukelia nimfos), kaip kūrybos šaltinio, aiškinimas yra ypač svarbus kaip tik Mūzų atveju.

[53] Mitą apie cikadas yra išgalvojęs pats Platonas.

[54] Kiek modifikuoti Nestoro žodžiai Agamemnonui iš „Iliados" antrosios giesmės (eil. 361-363).

[55] Įrodymai personifikuojami kaip gyvi liudytojai, kurie „išsikviečiami" ir „tardomi".

[56] Palamėdas - Trojos karo dalyvis, pagarsėjęs tuo, kad

demaskavo tariamą Odisėjo pamišimą; būdamas be galo gudrus ir išradingas, jis išrado raides, skaitmenis, matus bei saikus, žaidimus kauleliais ir šaškėmis.

[57] Gorgijas iš Leontinų (Sicilija) (485-380 m. pr. Kr.) - vienas garsiausių oratorių ir sofistų, vartojęs itin daug tropų ir figūrų, todėl jo stilius buvęs labai pompastiškas.

[58] Trasimachas iš Chalkėdono (antroji V a. pr. Kr. pusė) - sofistas, Atėnuose dėstęs retoriką. Platono priešas. Trasimachas garsėjo savo atviru cinizmu, atmetė religiją.

[59] Teodoras iš Bizantijo - oratorius ir sofistas, Lisijo mokytojas.

[60] Elėjos Palamėdu vaizdingai vadinamas Zenonas iš Elėjos (apie 490 - apie 430 m. pr. Kr.), Parmenido mokinys, vienas žymiausių Didžiosios Graikijos (Pietų Italija) filosofų, ypač pagarsėjęs savo aporijomis.

[61] Panas - Hermio sūnus, dievas ožio kojomis, miškų ir laukų valdovas, gyvulių kaimenių sergėtojas, vienas iš Dioniso palydovų. Tikėta, kad Panas įvarydavęs baisią baimę, kuri dėl to ir vadinta „paniška baime".

[62] Midas - legendinis Frygijos valdovas, gavęs asilo ausis už tai, kad muzikos varžybose nugalėtoju pripažino ne Apoloną, kuris grojo kitara, o Paną, grojusį birbyne (vad. Pano fleita). Pateikiamą epitafiją, manoma, yra sukūręs Kleobulas iš Lindo arba Homėras.

[63] Parafrazuojama eilutė iš „Odisėjos" (V-oji giesmė, 193 eil.), kur Odisėjas žingsniuoja paskui nimfą Kalipsę „jos pėdomis".

[64] Daidalas iš Bizantijo - tai Teodoras iš Bizantijo, šitaip vadinamas dėl išradingumo retorikos mene.

[65] Euėnas iš Paroso - elegijų kūrėjas, reiškęsis ir kaip sofistas.

[66] Teisijas iš Sirakūzų (V a. pr. Kr.) - oratorius, Gorgijo mokytojas. Laikomas antikinės retorikos, suvokiamos kaip tikimybėmis paremto „įtikinimo meno", mažai tesusijusio su tiesa kaip tokia, kūrėju.

[67] Prodikas iš Koso (apie 470 m. pr. Kr. - V a. pr. Kr. pab.) - garsus sofistas ir kalbos tyrinėtojas, domėjęsis sinonimika. Savo kalbomis propagavo moralumą.

[68] Hipijas iš Ėlidės (g. apie 460 m. pr. Kr.) - garsus sofistas, pasižymėjęs fenomenalia atmintimi, plačiomis tiksliųjų mokslų žiniomis, muzikos ir gramatikos išmanymu ir didele tuštybe. Už savo pamokas ėmė labai didelius pinigus.

[69] Polas iš Akraganto - sofistas, Gorgijo mokinys.

[70] Likimnijas - sofistas, Polo iš Akraganto mokytojas, garsėjęs taip pat kalbos dalių tyrinėjimais.

[71] Protagoras iš Abdėrų (apie 480 - apie 410 m. pr. Kr.) - vienas garsiausių sofistų, pasižymėjęs kraštutiniu reliatyvizmu, už laisvamanybę išvytas iš Atėnų, o jo knygos šiame mieste sudegintos. Teigė, jog žmogus yra visų daiktų matas.

[72] T. y. Trasimachas iš Chalkėdono.

[73] Pašiepiamas, matyt, sofistas Antifontas; Adrastas - išmintimi garsėjęs legendinis Tėbų karvedys.

[74] Anaksagoras iš Klazomenų (apie 500-428 m. pr. Kr.) - žymus filosofas, Periklio draugas ir mokytojas. Pagarsėjo savo „daiktų sėklų" teorija ir teiginiu „viskas viskame".

[75] Hipokratas iš Koso (460-377 m. pr. Kr.) - žymiausias senovės Graikijos gydytojas, medicinos tėvas.

[76] Galbūt tai nuoroda į Ezopo pasakėčias. Scholija teigia, esą vilkas, išvydęs piemenį valgant avies mėsą, pasakęs: „Kas atsitiktų, jei šitai būčiau padaręs aš..."

[77] Nuoroda į Hėsiodą („Darbai ir dienos", 288-292 eil.).

[78] Naukratis - miestas Žemutiniame Egipte.

[79] Teutas, matyt, atitinka senovės egiptiečių išminties bei rašto dievą Totą.

[80] Senovės egiptiečių dievas Amonas buvo garbinamas Tėbų mieste (Aukštutiniame Egipte). Vaizduotas su avino galva.

[81] Adonio sodais buvo vadinami želmenys, kuriuos mirštančio ir prisikeliančio dievo Adonio garbei prieš pavasarį vykstančią jam skirtą šventę pasodindavo puoduose. Šie želmenys greitai nuvysdavo, todėl simbolizuoja visa, kas laikina. Tokiu pat nepatvariu dalyku laikoma tai, kas užrašoma ne į sielą, o ant vaško lentelės, t.y. užrašytas tekstas.

[82] Isokratas (436-338 m. pr. Kr.) - vienas žymiausių oratorių ir moralinių savojo meto autoritetų. Įkūrė savąją retorikos mokyklą. Dėl silpno balso kalbų nesakydavo, o vien jas užrašinėdavo.

[83] Šis posakis priklauso pitagorikams.

BAIGIAMASIS ŽODIS

Skaitymai ir datos

Kasdienišku klausimu „Kur gi ir iš kur?" Platonas susistabdo skaitytoją ir pradeda rutulioti vieną iš labiausiai trikdančių savo dialogų. Jaunas intelektualus Faidras išsiveda Sokratą už miesto, viliodamas mąstytoją „kalbų (λόγοι) vaišėmis", ar tikriau žymaus kalbų rašytojo Lisijo prakalbos ritinėliu. Užkalbintajam prieš akis skleidžiasi ne tik šis ritinėlis (λόγος), bet ir viso dialogo ritinys, teksto kūnas, pajungiantis skaitytoją. (Iš antikinių atvaizdų nesunku suprasti, kad skaitomą ritinį reikia laikyti abiem rankom, beveik neįmanoma tuo pat metu daryti įrašus ar išrašus; skaitytoją sąlygiškai išvaduoja tik krikščionybę lydintis kodekso atradimas.)

„Keistos sandaros ir keisto stiliaus"[1] tekstas dėmesio nestokojo niekada. Paskutinis aleksandrietis Platono komentatorius Olimpiodoras (VI a.) teigia, kad Platonas keturis kartus keturiuose dialoguose kalbėjęs dieviškai įkvėptas: *Timajuje, Valstybėje, Teaitete* ir *Faidre* (Olymp. *Vita*). Jei filosofijos istorikai šiandien turėtų sutarti dėl keturių penkių svarbiausių Platono kūrinių, „Faidras" tarp jų tikrai vėl atsidurtų[2]. Tačiau sutarimas baigiasi, kai tenka nurodyti, „apie ką" šis tekstas. Nesunku pastebėti, kad dialoge dominuoja dvi temos: λόγος ir ἔρως. Tačiau atskleisti jų jungtį, neužmirštant kitų dialogo motyvų,

[1] Plg. Thesleff H. *Studies in Platonic chronology*. - Helsinki: Societas Scientiarum Fennica, 1982. - P. 171.

[2] Šį konsensą mini Pieper J. *Begeisterung und göttlicher Wahnsinn*. Über den platonischen „Phaidros". - München: Kösel-Verlag, 1962. - S. 11.

ir yra didžiausia interpretatoriaus užduotis. Skiriasi jau senųjų aiškintojų nuomonės. Rankraščių paantraštės skelbia: „Faidras, arba Apie grožį, etinis“; „Faidras, arba Apie Erotą“[3]. V a. neoplatonikas Hermijas *Faidro* komentaro[4] įžanginiame skyriuje liudija vienus sakius, kad tai pokalbis „apie meilę“, kitus - „apie retoriką“, dar kitus - „apie gėrį“ arba „apie pirmučiausią (πρῶτον) grožį“; vienintelis iš jų įvardytas - Jamblichas - pokalbio objektu laiko „visokeriopą grožį“. Jam pritaria ir pats Hermijas. Sumišimas tęsiasi ir vėliau. „Ar tai, - klausia klasikinės Platono apžvalgos autorius, - kaip galėtų atrodyti, diskusija apie principus, kuriais 'retorika' (prozos stilius) galėtų būti paversta 'mokslu', ar jos tikrasis subjektas - Erotas? Ar Platonas labiausiai rūpinasi lytinės aistros naudojimu ir piktnaudojimu, ar Sokrato prakalbos šia tema tėra vien įtikinamosios iškalbos teisingo ir blogo vartojimo pavyzdžiai?“[5] Pastarųjų dešimtmečių tyrėjai dialogo temą nusako taip, kad gali susidaryti įspūdis, jog prieš akis jie turėjo visiškai skirtingus tekstus. Pateiksiu tik vieną kitą pavyzdį. Werneris Jaegeris fundamentaliame graikų kultūros paradigmos tyrime „Paideia“ kategoriškai teigė: „Ir pirmoje, ir antroje [dialogo] dalyje svarstoma retorika. Jo skaitytojams daugiausia painiavos sukelia nesugebėjimas įžvelgti šį ryšį“[6]. Bene paskutinio mūsų laikų neoplatoniko Aleksejaus Losevo manymu, „pagrindinė *Faidro* užduotis - atskleisti amžiną idėjų ir daiktų cirkuliaciją, kurioje aktyvūs ir daiktai, ir

[3] Žr. kritinį aparatą: Platonis *Parmenides. Phædrus* / Rec. Moreschini C. - Edizioni dell'Ateneo, 1966.

[4] Hermiae Alexandrini *In Platonis Phædrum scholia* / Ed. P. Couvreur. - Paris, 1901.

[5] Taylor A. E. *Plato.* The Man and His Work. - London, 1937. - P. 299.

[6] Jaeger W. *Paidea.* The Ideals of Greek Culture. - Vol. III - Oxford University Press, 1986. - P. 184.

amžini jų provaizdžiai“[7]. Autoritetingoji Martha Nussbaum tvirtina: „Tai dialogas apie beprotystę, arba *mania*“, ir: „Tai dialogas apie nuostabių kalbų rengimą“[8]. Išsamios studijos autorius savo ruožtu pareiškia: šiame dialoge Platonas atlieka „kompetentingą filosofinės kompetencijos analizę“[9].

Ne mažiau keblu rasti dialogo vietą Platono kūrybos visumoje. Antikoje manyta, kad *Faidras* yra pirmas Platono veikalas (Diog. L. III 38), „ditirambiniu“ stiliumi atspindintis jaunystės poetinius mėginimus (Olymp. *Vita* 3). Gaivus emocingumas ir stiliaus lyrizmas, Eroto išaukštinimas, regis, rėmė šią nuomonę, išsilaikiusią iki XIX a. Dar Schleiermacheris bei jo sekėjai Faidrą laikė „jaunatvišku“ bei „mitiniu“ ir suprato jį kaip visos Platono kūrybos įvadą. Vėlesni stiliaus ir turinio tyrimai parodė, kad tai gana vėlyvas kūrinys. Entuziastiška kalba apie meilę, sielą ir jos nemarumą, antdangiškas sritis ir eidosus *Faidrą* jungia su *Faidonu* ir *Puota*, bet, antra vertus, jame įvedamas dialektinės diairezės (skirstymo) metodas pasirodo *Sofiste, Politike, Filėbe*, o savijuda pagrįstas sielos nemirtingumo įrodymas svetimas *Faidonui*, bet vėl aptariamas *Įstatymuose*.

[7] Платон. *Собрание сочинений в четырех томах.* — Т. 2. — М.: Мысль, 1993. - С. 455. Plg. dar: „Pagrindinis *Faidro* filosofinis-teorinis turinys - mokymas apie idėjos ir materijos abipusį persiskverbimą (*vzaimoproniknovenie*), taip pat apie realią galimybę pažeisti tą vienybę ir įvairių jos tobulumo laipsnių buvimą“ (*ten. pat*, p. 458).

[8] Nussbaum M. *The fragility of goodness.* Luck and ethics in Greek tragedy and philosophy. - Cambridge University Press, 1986. -P. 203; 223. Matyt, Nussbaum formuluotėms pritartų ir Pieperis, nors jo intencijos ir tolesnė interpretacijos eiga skiriasi (plg. Pieper J. *Dievo įkvėpta manija* // Naujasis židinys, 1994, Nr. 12, p. 16-24).

[9] Ferrari G. R. F. *Listening to the Cicadas.* A study of Plato's *Phaedrus.* - Cambridge University Press, 1987. - P. 35.

Pagarba Mūzoms atiduotam gyvenimui ir poetiniam šėlui bei pati poetinė kalbėsena kontrastuoja su griežta poezijos kritika *Valstybėje*. Tad dialogas, matyt, datuotinas po *Valstybės*, *Puotos* ir arti *Teaiteto*, parašyto netrukus po 369 m. Saugiausia data būtų apie 365 m.[10] Sudėtinga *Faidro* kompozicija, negalimumas nurodyti vieną temą, savitas pasakojimas, kai tiesioginiame pokalbyje gyvai pavaizduojama aplinka, siužeto ir samprotavimo nenuoseklumai nuo seno gundė priimti dialogo „revizijos" teoriją. Po 388 m. Platonas esą parašęs pirmą variantą, sudarytą iš trumpo Sokrato pasakojimo, kaip šis sutikęs iš Lisijo grįžtantį Faidrą; pastarasis atpasakojęs Sokratui Lisijo kalbos turinį, Sokratas pasakęs savo pirmą kalbą, bet, įspėtas daimono, atšaukęs ją palinodija, kuri buvusi daug trumpesnė už dabartinę. Vėliau, apie 360 m., dialogas buvęs perdirbtas: jam suteikta draminė forma, išplėsta palinodija (įtrauktas sielos nemirtingumo įrodymas, tridalė sielos sandara, metafizinės ir kosmologinės įžvalgos), pridėta diskusija apie dialektiką ir retoriką (galbūt atsižvelgiant į Aristotelio dėmesį retorikai). Vis dėlto dviejų redakcijų teorijos šalininkai pripažįsta, kad tokia teorija yra tik spėjimas[11]. Kad ir kaip būtų buvę, Platono veikalo interpretacijos ji nepalengvina; dialogą turime skaityti remdamiesi prasmingumo prezumpcija, kaip visumą, kurios vidinės įtampos negali būti aiškinamos formaliai, suverčiant kaltę spėjamam autoriaus nepajėgumui pasiekti patenkinamą teksto koherenciją.

[10] Plg. Nussbaum M. *Op. cit.*, p. 471, n. 5.

[11] Dviejų redakcijų teoriją plačiai dėsto ir įrodymus pateikia Thesleff H. *Op. cit.*, p. 171-180; Шичалин Ю. *Два варианта платоновского „Федра"* // Платон. Федр. – М.: Гнозис, 1989. – С. VIII-LXXIII.

Ką regėjo cikados

Žmogus, trokštantis Tikrosios Filosofijos, *Faidro* įžanginį pokalbį paliks antikinės literatūros istorikui[12], o pastarasis nesigins: tai tikrai išskirtinės Antikos prozos pastraipos (jų analogija ar greičiau vėlyvas aidas galėtų būti nebent Minucijaus Felikso „Oktavijaus" pradžia). Tačiau Platonas, apgaudamas neatidų skaitytoją, pagrindines dialogo sąvokas, o drauge ir pagrindines įtampas suaudžia jau į teksto pradžią. *Faidras* - vienintelis dialogas, Sokratą vaizduojantis kitapus miesto sienos, gamtos prieglobstyje. Jis, audringai besižavintis vietovės vaizdais, kvapais ir garsais, jaunajam pakeleiviui panašus į „vedlio reikalingą kitatautį, o ne vietos gyventoją". Miesto iškeitimas į gamtą turi simbolinę reikšmę. Neįprastoje aplinkoje, veikiamas anksčiau nepatirtų įspūdžių, Sokratas tampa kitoks, negu jį pažįsta įprastiniai draugai arba *Apologijos* ir *Eutifrono* skaitytojai: vietoj ironiško dialektiko pasirodo įkvėptas Mūzų tarnautojas[13]. Tačiau dalykų padėtis gana dviprasmiška. Ar tikrai Platonas čia mums atskleidžia „kitą" Sokratą? O gal greičiau persergsti mus nepasitikėti vien jaunuolio vertinimu? Faidras, vadindamas Sokratą apylinkių nepažįstančiu keistuoliu (230c), užmiršta, kad ką tik pats, remdamasis vien išoriniu tinkamumu („užtakiai čia atrodo malonūs, švarūs ir perregimi, tinkami mergaitėms šalia jų žaisti"), klaidingai nurodė vietą, kur Borėjas pagrobė Atėnų karaliaus dukrą Oreitiją. Tuo tarpu Sokratas nurodo Faidro klaidą ir gana tiksliai nusa-

[12] Šiuo požiūriu būdingos Losevo pastabos jau cituotame komentare.

[13] Cornford F. M. *Principium Sapientiae.* The Origins of Greek philosophical Thought. - Cambridge, at the University Press, 1952. - P. 66-67; dėl *Eutifrono* žr. p. 137-140.

ko vietą, kur stovi aukuras Borėjui (229b). Išsamus ir vaizdus vietovės aptarimas, lyg ir panašus į svetimšalio kelionės užrašą, ne tik primena retorinę panegiriką - tai yra pastebėjęs jau Hermijas, - bet turi ir sunkiau pamatomų ryšių. Ferrari bene pirmas čia įžvelgė neabejotiną panašumą į hipokratinio traktato *Orai, vandenys, vietovės* įžangą. Joje patariama gydytojui, atvykus į jam naują vietovę, pirmiausia ištirti vyraujančius vėjus (Sokratas: „vėjelis palaimingas ir mielas"), vandens („gaivus ir labai šaltas"), dirvos (gerai drėkinama), augmenijos (vešlus platanas, avinėlio medis, žolė) pobūdį, ir pagaliau gyventojų (nimfos, Achelojas, cikados) būdą. Tokiame kontekste nebe svetimkūnė detalė atrodo ir pedantiškas vandens šaltumo tyrimas „panardinant koją"[14]. Sokratas greičiau parodijuoja profesionalo atliekamą nežinomos vietovės metodišką tyrimą, negu reiškia nuoširdų atvykėlio entuziazmą. Tad ir įkvėptas - „šėlstantis" - Sokratas lieka ironiškas ir vikriai išvengiąs vienprasmių apibūdinimų. Kurlink šiuo kartu kreipia sokratiškoji ironija? Jau viename iš pirmų rašinių, *Apologijoje*, Platonas filosofo teikiamą *paideia* atribojo ir nuo profesionalaus sofistų mokymo (20a-c), ir nuo Atėnų visuomenės (atstovaujamos pirmiausia politikų) ugdymo projekto (24d-25c). Filosofas vienodai nutolęs nuo abiejų. Distancija tiek profesionalaus, tiek polinio ugdymo atžvilgiu kuriama visai tais pačiais ironiškais klausimais apie arklių auginimą. Sokrato byla Platonui parodė, jog filosofas negali tilpti į *polio* sandarą, nors drauge paradoksaliai be jo negali egzistuoti[15]. Faidro ir Sokrato pokalbio fone šmėžuoja du profesionalai. Galima sakyti, jie kuria dialogo galimybės są-

[14] Ferrari G. R. F. *Op. cit.*, p. 16-17.

[15] Platėliau tai aptariau pastabose kn.: Platonas. *Sokrato apologija. Kritonas* / Vertė A. Smetona. - V.: Aidai, 1995. - P. 70-75.

lygas. Faidro pasivaikščiojimo priežastis - gydytojo Akumeno nurodymai; pokalbiui užuomazgą teikia retorius Lisijas. Abu šie asmenys, tikriau jų profesionalumas, Faidrui kelia besąlygišką pagarbą ir paakina jį veikti. Tolesniame pokalbyje Sokratas sugretins medicinos ir iškalbos meną (270b), o čia jis tiesiogiai kuria ironišką retoriaus-gydytojo įvaizdį, kurio neperpranta naivusis Faidras, bet kurį retrospektyviai, t.y. grįždamas į teksto pradžią, gali atpažinti skaitytojas. Tad Faidras, palikęs miesto profesionalų pasaulį, susitinka išties retą būtybę - nei profesionalą, nei mėgėją (ar, tiksliau sakant, profaną)[16]. Sokratas čia negali būti priskirtas prie profesionalų, nes jo kalbėjimo ir elgesio neįmanoma sutapatinti su iš anksto nustatyta teorinių taisyklių ar praktinių veiksmų sistema, bet drauge jis veikia su profesionalo tikslumu ir orumu. Skaitytojui gali atrodyti, kad šiuo atveju filosofas (Sokratas) reiškiasi kaip profesionalo atstovas. Tačiau Sokrato mėginimas varžytis su Lisiju jo primestomis sąlygomis atskleis esminį filosofo nepajėgumą imituoti profesionalą: tai baigiasi formalia Sokrato pergale ir vidiniu jo pralaimėjimu. Filosofo tapatumas išlaikomas liekant *nei/ir* mėgėju, *nei/ir* profesionalu. Skaitytojas turi pakankamą pagrindą jaustis nepatenkintas. Profesionalai, be kurių skaitomasis tekstas būtų neįmanomas, jame parodijuojami, ironizuojami, galų gale iškeičiami į keistą padarą, nesugriebiamą įprastų opozicijų gniaužtais. Jei pagrindiniu profesionalumo požymiu laikysime *rašymą*, tai šis dialogas be profesionalo bus neįmanomas dar pamatiškesne prasme: paties teksto *rašytojas*, tekstą įgalinantis

[16] Mintis apie filosofo (Sokrato) kaip neprofesionalo statusą priklauso Ferrari (*Op. cit.*, p. 18). Dėl antikinio gydytojo kaip profesionalo (δημιουργός, χειρῶναξ) supriešinimo su profanais (ἰδιώτης, δημότης) žr. Jaeger W. *Op. cit.*, p. 11-12.

ir drauge jam visiškai išoriškas, turi būti pripažintas profesionalu *par excellence*; jam geriausiai tinka demiurgo vardas. Dar prieš pradėdamas svarstyti rašymo bylą, Platonas yra įrašęs save kaip neregimą, tekste (bet ne tekstu) nepasirodančią priešybę nerašančiam Sokratui, be kurios nebūtų galima ne tik jo rašymo kritika, bet ir pats jo nerašymas. Tačiau skaitytojas žino, kad Platonas yra filosofas, kad pastarasis parašė šį dialogą, ir sprendžia, jog aukščiau išdėstytas samprotavimas negali patenkinti noro gauti atsakymą į klausimą: *kas* yra filosofas?

Puotoje visų gyvų būtybių gyvensena apibūdinama kaip erotiškumo - stokos ir iš jos kylančio geismo - padarinys. Filosofas nėra išimtis. Atvirkščiai, tarp jo ir Eroto esama visiškos simetrijos (*Symp.* 204b). Ir jam būdinga pagrindinė stokos forma - troškimas amžinai turėti gėra (*ibid.* 206a) bei iš to kylantis nemirtingumo siekis, pasireiškiantis gimdymu, „ta amžinybės ir nemirtingumo dalimi, kuri teko mirtingiesiems" (*ibid.* 206e-207a). *Faidro* dialoge stokos-geismo (patenkinimo) struktūra pritaikyta filosofo egzistencijos savitumui išryškinti. Platonas kiek netikėtai parodo, jog tai, kas visiems geistina, gali reprezentuoti pakaitas. Sokratas save apibūdina kaip λόγων ἐραστής (228c), žodžių/kalbų/svarstymų/tekstų mylėtoją. Šitaip λόγος ir ἔρως susiejami jau įžanginėje dialogo dalyje. Sokrato ir Faidro pokalbyje λόγος įgauna įvairius geistino objekto pavidalus: jis malšina alkį - pas Lisiją „nuo pat ankstaus ryto" susirinkę gerbėjai daugybę laiko praleidžia vaišindamiesi „kalbomis" (227b), tapęs Lisijo kalbos ritinėliu slypi po Faidro apsiaustu, arti kūno (erotinis atspalvis ypač išryškėja palyginus su *Charmido* 155cd), galų gale virsta φάρμακον - vaistu nuodu/kerėjimo priemone, keliančia nesuvaldomą ir visiškai neracionalų troškimą: „Kaip kad paskui save veda alkanus gy-

vulius, mojuodami žalia šakele ar kokiu nors vaisiumi, taip ir tu, [Faidrai], tiesdamas man kalbų ritinėlius, atrodai gebėsiąs pervesti mane per visą Atiką“ (230d). Pirmąsyk šiame dialoge kalbà, λόγος, įgavusi ritinio-rašinio pavidalą, parodoma kaip dviprasmiškas, viliojantis ir pavojų keliantis dalykas. Skaitytojas netiesiogiai perspėjamas, kad vyniojamas dialogo ritinys (ir skleidžiamas kodeksas?) sukels jam nuolat atsinaujinantį hermeneutinį geismą, ženklinantį nuotolį tarp interpretatoriaus pastangos perskverbti interpretavimo objektą ir paties objekto, erosą, besireiškiantį prasmės atradimo ir netekties, praregėjimo ir aptemimo įtampa, nes „interpretacija suponuoja supratimo stoką kaip savo pačios veikimo sąlygą“[17].

Autoriai ir vardai

Apmetęs pagrindinius dialogo motyvus, trijose kalbose Platonas pateikia erotikos fenomenologiją. Kiekvienoje kalboje vaizduojama vis kita santykio su erotiškumu galimybė. Atrodytų, skaitantysis tose kalbose turėtų atrasti save ir išgyventi jų brėžiamą išgyvenimo dinamiką. Tačiau interpretatoriaus susitapatinimui su interpretuojamuoju objektu iškeliama netikėta kliūtis. Į virtualųjį teksto pasaulį įvedamas papildomas irealumo elementas. Nė vienas iš trijų λόγοι neturi tikro, neabejotinai sau pačiam tapataus autoriaus: pirma kalba parašyta Lisijo, tačiau įsitikrovina tik skaitoma Faidro, o rašytinio teksto

[17] Plg. Halperin D. *Plato and the Erotics of Narrativity* // Methods of Interpreting Plato and His Dialogues / Ed. by J. C. Klagge; N. D. Simth. (Oxford Studies in Ancient Philosophy. Suppl. Vol. 1992). - Oxford: Clarendon Press, 1992. - P. 123; 120.

tarpininkaujamas autoriaus artumas (παρόντος δε καὶ Λυσίου; 228e) galų gale pasirodo neveiksmingas, nes rašytos kalbos „tėvas" negali apginti savo „vaiko". Baigiamieji kalbos žodžiai (234c) iškyla tik kaip tuščia pretenzija. Antros kalbos, pasakytos Sokrato, galop išsižada pats sakytojas ir priskiria ją šalimais prigulusiam Faidrui, Pitoklio sūnui, mirinusiškiui; trečioji, turinti (tai nuostabiausia) išreikšti „tikrąją" Sokrato mintį, atiduodama seniai mirusiam Stėsichorui, Eufėmo sūnui, himeriečiui (244a). Tiek Faidras, tiek Stėsichoras įvardijami neįprastai išsamiai, tad skaitytojui aišku, jog norima pabrėžti etimologinę vardų reikšmę[18]; šitaip ir abiejų naujai nurodytų autorių vardai, atgaudami pirmapradę prasmę, palieka savo savininkus ir iš individualumo bei tapatumo ženklų virsta neidentifikuojamais slapyvardžiais. Jacques Derrida, analizuodamas šį dialogą, brėžia perskyrą tarp gyvo ir rašytinio λόγος nurodydamas, kad gyvasis, sakytinis λόγος gyvena savo tėvo akivaizdoje, pripažindamas savo skolą jam ir drausdamas sau patricidines mintis; tai priklausoma egzistencija, atsakomybę už λόγος padarinius ir poveikį perkelianti jo autoriui; tuo tarpu rašytinis λόγος turi našlaičio statusą, jam neteikia tikrumo jokia išorės pagalba ar parama; troškimą rašyti Derrida apibūdina kaip našlaitystės troškimą, o užrašymo momentu λόγος vargu ar lieka sūnumi apskritai, nes jau nebepažįsta savo kilmės[19]. Regis, šis Derrida

[18] Dėl to sutaria visi svarbesni komentatoriai; Faidras reiškia „giedrasis", Μυῤῥινούσιος nurodo tikrą Faidro dėmo vardą, tačiau turi stiprias erotines konotacijas graikų mitologijoje, Stėsichoras - choro pasirodymo vadovas, Eufėmas - pagarbiakalbis, ἵμερος - geismas, troškimas. Šie vardai nėra tiesiogiai susieti su kalbų turiniu.

[19] Derrida J. *Le Dissemination*. - Paris: Editions de Seuil, 1972. Čia naudojuosi anglišku vertimu (*Dissemination* / Tr. B. Johnson. - The University of Chicago Press, 1981, p. 77).

samprotavimas (čia neliesiu psichoanalitinio interpretacijos atžvilgio) neprievartauja dialogo intencijų, vis dėlto, žvelgiant iš antrosios dialogo dalies (ypač 275) į pirmąją, interpretatoriui nelauktai „našlaitystės" metafora turėtų būti išplėsta ir kitoms dviem kalboms. Ir jos nebetenka kilmės, ištakų - ir, likusios betėvės, ieško prie ko glaustųsi, tačiau jų patėviai virsta (ar, tikriau, paaiškėja esą) pamėnai. Tad λόγος yra našlaitis ne dėl to, kad neperteikia sakytojo ar rašytojo nuomonės, ir ne dėl to, kad yra užrašytas. Greičiau Platonas daro užuominą, kad natūraliai besiperšanti ir vėliau plėtosima *tėvo-sūnaus/autoriaus-teksto* analogija nėra nei tokia natūrali, nei vienintelė. Autoriaus santykis su jo veikalu nėra vienpusio dominavimo santykis, nes teksto prasmė nėra jam besąlygiškai pavaldi. Negana to, λόγος, kaip trokštamas ir pavojingas objektas, sulygina autorių ir skaitytoją: autorius nebeturi privilegijuotos padėties skaitytojo atžvilgiu, pats paklūsta „supratimo stokos" keliamam hermeneutiniam geismui, o drauge atsiveria pavojui suklysti.

Lisijo φάρμακον

Po šių įžanginių pastabų galime pereiti prie dialogo pirmos dalies - Lisijo ir Sokrato kalbų. Rašytiniam registrui atstovaujančios Lisijo kalbos (230e-234c) turinį Faidras gana tiksliai perteikia viena fraze: „įsiteikti reikią labiau nemylinčiam, negu mylinčiam" (227c). Iš esmės tai pagiriamasis žodis neįsimylėjusiam mylėtojui (ἐραστής). Lisijo kalboje pirmiausia į akis krenta dėstymo dirbtinumas ir paviršutiniškumas. Anot Hackfortho komentaro, tai „nykus retorikos pavyzdys"; kalbos kompozicija lėkšta, monotoniška, pasikartojanti; tai kompo-

zicija, kurioje „negalima išskirti beveik jokio ar visai jokio plano, o argumentai pridaigstyti ar sulipdyti vienas prie kito [...] mechaninėmis jungimo formulėmis“[20]. Tariamai paradoksali samprotavimo mintis gali būti išsakyta labai paprastai. Tai, kaip lakoniškai sako Tayloras, raginimas įvertinti „'naudingumą' šiurkščiausia žodžio prasme“[21]. Vis dėlto Lisijo kūrinys neturėtų būti suprantamas vien kaip atvira utilitarizmo apologija. Jis siekia toliau. Antikinė tradicija šią kalbą, nors ir nukreiptą prieš meilės aistrą, vieningai priskiria ἐρωτικοί, t.y. meilės kalbų žanrui, o patį jos autorių (čia nesvarbu, ar tai 'istorinio' Lisijo veikalas) tenka laikyti žanro pradininku[22]. Kalba pagrįsta numanomu vertybių konfliktu tarp, viena vertus, ἔρως, ir, antra vertus, φρόνησις bei ἀρετή. Įsimylėjimas esąs savotiška liga, sudrumsčianti mąstymo galią (231c) ir neleidžianti atsiskleisti dorybei (234b). Asmenų ryšys tampąs priklausomas nuo aklo ir savo esme atsitiktinio jausmo. Įsimylėjėlis palankus mylimajam tol, kol trunka geismas (ἐπιθυμία). Jam praėjus, mylimasis nebegali ateityje tikėtis palankumo ar įsipareigojimo. Tuo tarpu „neįsimylėję, būdami stipresni patys už save, vietoj žmogiškos šlovės pasirinks tai, kas geriausia“ (232a). Tik šis vertybinio pasirinkimo kontekstas grindžia kalbos personažo utilitarizmą. Jo pasiūlymo esmė - būdas pasiekti pageidautino erotinių santykių efekto be blogų padarinių,

[20] Hackforth R. *Plato's Phaedrus*. - Cambridge: University Press, 1952. - P. 31.

[21] *'Utility' in the most sordid sense of the word* - Taylor A. E. *Op. cit.*, p. 302; šį apibūdinimą pritariamai cituoja ir Pieper J. *Op. cit.*, S. 44.

[22] Senųjų autorių, minėjusių šią kalbą tarp λόγοι ἐρωτικοί, išvardijimą žr. Jebb R. C. *The Attic Orators from Antiphon to Isaeos*. - Vol. I. - New York, 1962. - P. 309-310, n. 3.

kylančių dėl to, kad mylėtojas yra įsimylėjęs. Iš Lisijo kalbos aiškėja, kad meilės pāsekmės - draugystė ir lytinis malonumas - gali ir turi būti pasiekiami be pačios meilės. Tad kalboje siūlomas „programinis jusliškumo atribojimas nuo sieliškumo“[23] turėtų įgalinti naują, racionaliu numatymu grindžiamą asmenų santykių modelį. Lisijo sutaisytas φάρμακον turi apsaugoti nuo meilės ligos, palenkdamas gyvenimą autarkiškam φρόνησις sprendimui. Sokrato reakcija į šį „vaistą“ atrodo paradoksinė: Lisijo kalba, užuot paakinusi apsispręsti už racionalumą, suvokiama kaip „daimoniška“ bei „pritrenkianti“ ir net įstumianti į „bakchavimą“ (234d). Tačiau šie apibūdinimai yra ironiški ir iš tikro nurodo ne Sokrato, o Faidro būseną: „Šitai aš patyriau per tave, Faidrai, į tave žvelgdamas, nes man atrodė, jog tu skaitydamas džiūgavai tarpu žodžių“ (*ibid.*). Tokį entuziastišką Faidro nusiteikimą verta palyginti su „Puotos“ dialogo (jis laikomas parašytu anksčiau negu dabar skaitomas tekstas) duomenimis. „Puotos“ pokalbio temą - girti Erotą - Eriksimachas pasiūlo remdamasis Faidro mintimi, kad „tinkama giesme pagerbti Erotą dar niekas iki šiol nedrįso“ (*Symp.* 177c; vert. M. Račkauskas). Faidras pagiriamąją kalbą Erotui sako pats pirmas. Negana to, joje nuskamba mintis, visiškai priešinga Lisijo kalbos pagrindinei minčiai: „[Erotas] mums yra - teigia Faidras - didžiausiųjų gėrybių šaltinis. Bent nežinau didesnės gėrybės jaunuoliui, kaip būti įsimylėjusiam, o įsimylėjėliui nėra didesnės laimės kaip būti mylimam“ (*ibid.* 179c). Tokia tiksliai brėžiama opozicija neleidžia tarti, jog Platonas galėtų dėtis nežinąs, kad kito dialogo ritinyje gyvuoja kitoniškas Faidras. Priimtinai paaiškinti jaunojo Sokrato bičiulio

[23] Pieper J. *Op. cit.*, S. 44. Pasak Pieperio, tai tikroji kalbos tema.

permainą galima tik taip: Lisijo kalba jį pakerėjo būtent „žodžių parinkimu“ (234c), todėl jos turinys liko lyg ir nesvarbus. Faidrui šiuo atveju rūpi ne *kas*, bet *kaip* sakoma[24]. Tradiciškai komentatoriai tvirtina, kad Lisijas šia kalba norėjęs suvedžioti jaunuolį ir kad oratorius tapatinasi su „neįsimylėjėliu“, o Faidras esąs berniukas, į kurį kreipiamasi[25]. Tačiau niekas tekste neskatina manyti būtent taip. Žinoma, kalbos autorius iš tiesų pretenduoja į ἐραστής vietą, tačiau tik kalbos ritinio tarpininkaujamas. Žavėdamas savo λόγος ir taip išvengdamas klausytojo klausimo apie tiesą, kalbėtojas atkartoja „neįsimylėjėlio“ poziciją. *Rašytojo/skaitytojo* santykis atkartoja *suvedžiotojo/geismo objekto* santykį. Tokia ryškėjanti paralelė Lisijo kalbai suteikia dar vieną prasmės lygį ir leidžia ją suprasti „kaip savo pačios alegoriją“[26]. Kaip neįsimylėjęs suvedžiotojas siekia tik meilės padarinių, bet ne pačios meilės, taip oratorius pretenduoja pasiekti geidautinus tiesos padarinius, o ne pačią tiesą. Suvedžiojimas visada paremtas simuliacija, todėl jis tiesai iš esmės svetimas. Siūlomasis savitvardos ir proto pasirinkimas, turintis pateisinti kalbos turinį, tėra tokia simuliacija, skirta skaitytojui suvedžioti. Tačiau to negana. Tikroji suvedžiojimo priemonė, φάρμακον paveikumo versmė, yra grožio simuliacija, kalbos tiesą, jos *kas*, palenkianti kalbos *kaip*. Tolimas, neregimas ir skaitytojo neregintis rašytojas siekia skaitytojo pripažinimo - skaitymo. Jis tikisi patraukti skaitytoją ir jam dominuoti. Tai atrodo įmanoma kaip tik dėl nusišalinimo nuo

[24] Pieper J. *Op. cit.* 50-51; Stoeber M. *Phaedrus of the 'Phaedrus': The Impassioned Soul* // Philosophy and Retoric, vol. 25. No. 3, 1992, p. 275.

[25] Nussbaum M. *Op. cit.*, p. 471, n. 10.

[26] Svenbro J. *Storia della lettura nella Grecia antica.* - Roma: Lateza, 1991. - P. 206.

tiesos: skaitytojas tekstą skaito ir stengiasi įsiminti ne dėl juo išsakomos tiesos, bet dėl paties teksto. Tačiau tekstas nėra medium, užmezgantis jam „anapus" esančių skaitytojo ir rašytojo ryšį. Skaitymas ir vieną, ir kitą pasmerkia atskirtumui, o tekstas lieka galingesnis už juos abu, nes be jo nebūtų nei rašytojo, nei skaitytojo. Rašytojo geismas lieka nepasotintas: skaitytoją iš tikro pagauna ir valdo slėpininga būt(in)ybė, įrašyta pačiame tekste. Ją jis ir laiko Autoriumi.

Pagunda

Išklausęs Lisijo kalbos, Sokratas pasiduoda profesionalo pagundai įvertinti kito profesionalo darbą. „Man net pasirodė, Faidrai, [...] kad Lisijas tą patį dalyką pakartojo dukart ir triskart, tarsi neįstengdamas daug ką pasakyti apie tą patį..." (235a) - negailestingai apibendrina Sokratas, ir taip pačiam sau netikėtai pakeičia situaciją. Tik ką jis išprašė λόγος iš Faidro, dabar viskas virsta aukštyn kojom. Faidras persekioja Sokratą, reikalaudamas kalbos iš jo: „Dabar mes vienu du dykoje vietoje, aš stipresnis ir jaunesnis, tad iš viso to suvok, ką tau sakau ir jokiu būdu netrokšk kalbėti labiau jėga priverstas, negu savo noru" (236d). Sokratas junta padėties dviprasmiškumą, tačiau pagunda per stipri: „kaip įstengčiau susitureti nuo šitokios puotos?" (236e).

Sokrato kalbos sąranga kontrastuoja su ankstesnės kalbos sujauktumu. Įžangoje (237c-238c) apibrėžiamas kalbos dalykas - meilė; pirmoje dalyje (238e-240a) kalbantysis atskleidžia mylinčiojo daromą žalą mylimojo protui, kūnui ir turtui, o antroje aprašomi mylimojo jausmai, (*a*) kol mylinčio-

jo aistra tęsiasi, (*b*) kai ji paliauja. Ir šios kalbos veikėjas iš esmės skiriasi nuo Lisijo personažo. Jis myli tą, į kurį kreipiasi, tačiau siekdamas mylimojo palankumo slepia savo jausmus. Kalbėtojo ir kalbos racionalumas čia iš tiesų yra apsimestinis šėlo apimtojo racionalumas[27]. Lisijo subjektas nerodo jokios empatijos berniuko jausmams, Sokrato - atvirkščiai: aistringai trokšdamas mylimojo, jis gali pažvelgti į dalykų padėtį mylimojo žvilgsniu ir suvokti nemalonumus, kurie kyla dėl jos. Negana to, Sokrato kalbą grindžia kiek pridengta malonumo ir gėrio opozicija. Groteskiškai aptardamas bendravimą su senstelėjusiu mylėtoju, Sokrato subjektas pateikia savo paties karikatūrą ir atsigręžia prieš kiekvieną malonumą, kurio trokšta. Jo samprotavimus galima suprasti kaip nukreiptus prieš save patį, kaip „savęs nekentimo kalbą"[28]. Vėlesnis, antroje Sokrato kalboje pateiktas, sielos kaip dvikinkės, valdomos vadeliotojo, įvaizdis nušviečia abiejų kalbų santykį. Lisijas kalba juodojo žirgo balsu, Sokratas - baltojo. Drauge ir vienas, ir kitas pretenduoja kalbą vežėjo - proto - balsu, kuris galės iš tikro prabilti tik harmonizavęs visus sielos balsus. Tad ši Sokrato kalba savotiškai radikalesnė negu Lisijo: σωφροσύνη vardan ji mėgina paneigti patį aistros gyvenimą. Neveltui Platonas *Faidre,* kitaip negu *Puotoje,* nevaizduoja asmenų, apimtų atviros erotinės aistros. Abu veikėjai „priversti sakyti kalbas, kuriose save pateikia kaip hipotetinių pasijų subjektus, ir varžytis vienas su kitu retorinių ἔρως simuliacijų komponavimu"[29]. Tačiau patys kalbų sumanytojai valdomi aistros logosui, kuri vėliau atsiskleidžia kaip aistra rašytiniam tekstui. Vis dėlto reikalas

[27] Taylor. *Op. cit.*, p. 303.
[28] Ferrari. *Op. cit.*, p. 98.
[29] Halperin. *Op. cit.*, p. 124.

daug keblesnis. Įprasta λόγος apibūdinti kaip μῦθος priešpriešą. Tuo tarpu Sokratas savo kalbą (λόγος) iš tiesų apibūdina kaip „mitą" (μῦθος) (237a). Ši kalba išoriškai neturi jokių mums įprastų mitiškumo požymių, todėl vertėjai pasirenka kitą, nespecifinę, žodžio μῦθος reikšmę ir verčia jį paprasčiausiai - „pasakojimas"[30]. Galima būtų su tuo sutikti, tačiau pats Sokratas mano kitaip. Daimono nurodymas ir sielos praregėjimas išgąsdina kalbėtoją: ką tik pasakyta kalba yra šventvagiška. Ją reikia išpirkti apsivalymu. Bet tai ypatinga šventvagystė, ir jai reikia ypatingos apsivalymo apeigos: „Man, o drauge, būtina apsivalyti. Juk tiems, kas prasikalsta pasakodami mitus, yra skirta senovinė apsivalymo apeiga [...]: anksčiau, nei ką nors patirsiu už Eroto apšmeižimą, pamėginsiu jam atsipirkti palinodija" (243a-b). Sokrato kalba priskirtina prie mitų dėl to, kad susijusi su dieviškais dalykais: Erotas yra dievybė, nors jo dieviškumas ir būtų nutylėtas.

Apsivalymas

Graikų veiksmažodis μύω, su kuriuo siejamas žodis „mitas", reiškia „mano burna užčiaupta", „mano akys užmerktos". Tai kasdienių situacijų reikšmė. Ypatingose, „žymėtose", situacijose (pvz., įšventinimo į slėpinius, tapimo μύστης) šis žodis įgauna atvirkščią reikšmę: „aš kalbu ypatingu būdu", „aš regiu ypatingu būdu".

Pirmoji Sokrato kalba rėmėsi būtent kasdienio gyvenimo, sveiko proto (σω-φροσύνη) pozicija. Eroto dievystei akys čia

[30] Plg. Giovanni Reale vertimą (Platone. *Fedro.* - Milano: Rusconi Libri, 1993) ir pastabą *ad locum* (n. 54, p. 178).

užvertos ir lūpos jos neišsako. Tik entuziazmas, be regimos priežasties apimąs kalbėtoją (pvz., 238 c-d), yra nuoroda į kalbos objekto tikrąją, nors ir ignoruojamą prigimtį. Ką tik pasakytą kalbą pavadindamas mitu, Sokratas įsipainioja į kebeknę: kaip profesionalus retoriaus kūrinys ji negali būti kilusi iš pakitusios sąmonės būsenos, jos ἀρχή yra τὰ ἀναγκαῖα - „kas privalu", neišvengiama (236a), šiuo atveju - konvencinės moralės „būtinas" principas, „kad tai, kas racionalu, visada girtina, o kas neracionalu - peiktina"[31]. Antra vertus, kalbos protagonistas, gindamas minėtą *commonplace*, jau yra pasidavęs dieviškajam šėlui ir kaip toks gali būti laikomas mito veikėju, nebepavaldžiu sveiko proto konvencijai.

Filosofo bandymas pateikti mitą, kuriame λόγος būtų atskirtas nuo ἔρως, pasirodo esąs grėsmingas. Šis bandymas atskleidžia filosofo „silpnumą", palyginti su profesionalu. Jis yra įsipareigojęs paties mąstymo vaisiui, jo *kas*, todėl negali be atodairos siekti efektyvumo. Filosofija neturi būti tapatinama su techninių gudrybių komplektu, o filosofinio mąstymo uždavotis - su gyvenimo „pagal protą" apologetika. Todėl tai, kas gali būti leista grynajam profesionalui, retoriui, neleidžiama filosofui. Lisijas gali gausinti savo λόγοι be galo, įrodinėti viena kitai prieštaraujančias tezes, tačiau dėl to jis niekada nebus ištiktas susiteršimo, tolygaus religiniam netyrumui, patirties, nes jis niekada neseka mito.

Šia prasme kalbōs, prieštaraujančios kitai, ankstesnei, pasakymas negali būti prilygintas palinodijai, kuri atskleidžia žmogaus mąstyme nepanaikinamą iracionalumo momentą, trūkio tašką, pasireiškiantį ir kaip diskurso netolydumas. Šis ne-

[31] Hackforth. *Op. cit.*, p. 36.

tolydumas yra paradoksali savirefleksijos sąlyga, įgalinanti filosofinį mąstymą kaip tokį[32]. Drauge filosofo (neprofesionalo) palinodija (filosofo) profesionalo rašinyje sukelia ne tik diskurso trūkius, bet ir pačios rašybos eroziją, skaitytoją verčiančią ieškoti atramos pokalbio erotikoje.

[32] Plg. pastabas str. Kardelis N. *Išdrįsęs aprėpti visybę* // Platonas. *Timajas. Kritijas.* - Vilnius: Aidai, 1995, p. 44-45.

Tikrinių vardų ir svarbesniųjų sąvokų rodyklė

Rodyklėje pateikiami iš esmės visi tekste sutinkami tikriniai vardai, taip pat svarbesniosios sąvokos, terminai, kiti įdomesni žodžiai. Stiliaus sumetimais kai kurie graikiški žodžiai verčiami įvairiais lietuviškais sinonimais, tad pastarieji taip pat nurodomi rodyklėje - greta abėcėlės tvarka pateikto pagrindinio atitikmens. Graikiškos vardų ir sąvokų formos transliteruotos lotyniškais rašmenimis.

Šioje serijoje išleista:

ANZELMAS. *Proslogionas*
AUGUSTINAS. *Pokalbiai su savimi*
HĖRAKLEITAS. *Fragmentai*
DAVID HUME. *Žmogaus proto tyrinėjimas*
IMMANUĘL KANT. *Politiniai traktatai*
SØREN KIERKEGAARD. *Baimė ir drebėjimas*
JOHN STUART MILL. *Apie laisvę*
FRIEDRICH NIETZSCHE. *Linksmasis mokslas*
PLATONAS. *Kratilas*
PLATONAS. *Sokrato apologija. Kritonas*
PLATONAS. *Timajas Kritijas.*
F. W. J. SCHELLING. *Žmogaus laisvės filosofija*
ARTHUR SCHOPENHAUER. *Pasaulis kaip valia ir vaizdinys*
ALEXIS DE TOCQUEVILLE. *Apie demokratiją Amerikoje*

PLATONAS
Faidras

Specialusis redaktorius
Mantas Adomėnas
Dailininkė Ksenija Jaroševaitė

Leidykla „Aidai“ (SL 1728)
Universiteto g. 4, 2001 Vilnius
Tiražas 3 000 egz. Užs. Nr.984
Spausdino Adomo Jakšto spaustuvė
Girelės g. 22, 4230 Kaišiadorys

„Platono „Faidro“ žinia labai aktuali, stebint sekuliarizuotos visuomenės horizonte iškylantį žmogaus tipą, kuris skelbia: mums nereikia jokios antžmogiškos informacijos...“

Josef Pieper

Maža Platono dialogų, tokių populiarių kaip šis. Erotikos ir retorikos ryšys jame trikdo ir intriguoja. Dialogo problemas svarstė Origenas ir Augustinas, Gilsonas ir Derrida.

ATVIROS LIETUVOS KNYGA

Ši knyga priklauso
Atviros Lietuvos fondo remiamai serijai,
kurios tikslas - pateikti klasikinius
filosofijos ir politinės minties tekstus
nuo Antikos iki XIX a.